

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

ŽIVELNÉ POHROMY JAKO PŘÍČINA TRAUMATU A MOŽNOSTI ODBORNÉ POMOCI V ČR

Magisterská diplomová práce

Bc. Michaela Horňáková

Vedoucí magisterské diplomové práce: PhDr. Mgr. Naděžda Špatenková, Ph.D.

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem k jejímu vypracování použila.

V Olomouci dne 31. března 2014

.....

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Mgr. Naděždě Špatenkové, Ph.D., za její cenné rady, postřehy a informace, které mně byly užitečné pro dokončení této práce a rovněž děkuji mé rodině za podporu.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na psychické následky živelných pohrom, především povodní, které jsou v ČR nejčastější živelnou pohromou. Cílem první části je vymezení živelné pohromy jako traumatické události. Je zde rozebrána problematika živelných pohrom a jejich psychických následků, zejména traumatu. Jako předcházení traumatu ve smyslu vyrovnání se s traumatickou událostí jsou prozkoumány možnosti psychosociální intervence. Z hlediska dlouhodobé pomoci zasaženým je v práci rozebrána intervence andragogická. Druhá část je věnována analýze problematiky povodní v tištěných a elektronických médiích, jejímž účelem je zjištění, do jaké míry je povodeň uváděna jako traumatická událost.

Klíčová slova: živelná pohroma, povodně, hromadné neštěstí, trauma, pomoc, média

ABSTRACT

The thesis is focused on a psychological effects of natural disasters, especially floods, which are the most common natural disaster in the Czech Republic. The aim of the first part is the definition of a natural disaster as a traumatic event. The issue of natural disasters and their psychological consequences, particularly trauma is dealt in this part of thesis. Options of a psychosocial intervention are explored as a prevention of trauma. An andragogical intervention is affected in terms of long-term support. The second part is dedicated to the issue of flooding in the print and electronic media. The aim of the second part is to determine how much are floods described in the context of the traumatic event.

Keywords: natural disaster, floods, mass disaster, trauma, support, media

OBSAH

ÚVOD	8
<u>1 ŽIVELNÁ POHROMA V KONTEXTU HROMADNÝCH NEŠTĚSTÍ</u>	10
1.1 POVODNĚ	12
1.2 HISTORIE POVODNÍ V ČR	13
1.3 VAROVÁNÍ OBČANŮ, INFORMOVANOST	16
<u>2 PROŽÍVÁNÍ ŽIVELNÝCH POHROM</u>	20
2.1 HROMADNÉ CHOVÁNÍ	20
2.2 KOMUNITA A HROMADNÉ PŮSOBENÍ PSYCHICKÉ ZÁTĚŽE	22
<u>3 TRAUMA A POSTTRAUMATICKÉ PORUCHY</u>	26
3.1 NÁROČNÉ ŽIVOTNÍ SITUACE	26
3.2 TRAUMATICKÁ UDÁLOST	29
3.2.1 ZTRÁTA	31
3.2.2 SYMPTOMY TRAUMATU	33
3.3 AKUTNÍ REAKCE NA STRES	35
3.3.1 STRES	35
3.4 POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA	36
<u>4 PSYCHOSOCIÁLNÍ INTERVENCE PŘI ŽIVELNÝCH POHROMÁCH</u>	41
4.1 KLASIFIKACE OBĚTÍ ŽIVELNÝCH POHROM	41
4.2 PSYCHICKÁ PRVNÍ POMOC	43
4.3 PSYCHOLOGICKÝ DEFUSING A DEBRIEFING	44
4.4 PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÁ POMOC A SPOLUPRÁCE	46
4.5 HUMANITÁRNÍ POMOC	49

5	ANDRAGOGICKÁ INTERVENCE	51
5.1	ČLOVĚK V KRITICKÉM ŽIVOTNÍM UZLU	51
5.2	MOŽNOSTI ANDRAGOGICKÉ INTERVENCE	53
6	VÝZKUMNÁ ČÁST	55
6.1	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	56
6.2	MÉDIA	56
6.3	ANALÝZA TEXTŮ	57
6.4	SBĚR DAT A KRITÉRIA VÝBĚRU	58
6.4.1	CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU	60
6.4.2	ZPRACOVÁNÍ DAT	61
6.4.3	VÝSLEDKY ANALÝZY	63
6.5	SHRNUTÍ	74
	ZÁVĚR	76
	ANOTACE	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	84
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	85
	SEZNAM PŘÍLOH	86
	PŘÍLOHA 2	87

PŘÍLOHA 3 **88**

PŘÍLOHA 4 **101**

PŘÍLOHA 5 **108**

ÚVOD

„Pluje-li život po proudu a smrt proti proudu – nemůžeme poznat ústí. Pluje-li život proti proudu a smrt po proudu – nemůžeme poznat pramen“ (Holan, 1963, s. 10).

Mým úkolem v diplomové práci není rozbor díla slavného českého básníka. Zaujal mě však tento básnický obraz, v němž se lidský život přirovnává k říčnímu proudu. Lidský život začíná jako drobný pramínek, jenž postupně nabírá na síle – tu získává svými zkušenostmi, které při své pouti potkává. Život, stejně jako řeka, může plout klidným tempem velmi dlouhou dobu, občas narazí na drobné či větší překážky, které lze snadno překonat. V nejednom lidském životě však nastávají chvíle, kdy se člověk střetne s překážkou, která není běžná a je svou závažností obtížně zdolatelná. Takovým střetem může být přírodní katastrofa – živelná pohroma, jakou je povodeň.

Mnohokrát jsme mohli na televizních obrazovkách vidět obrázky ukazující ničivou sílu tohoto přírodního živlu, který bere domovy. Není tedy divu, že setkání s přírodní katastrofou v lidech zanechává hluboké vzpomínky. V tak náročné situaci jsou lidé pod velkým psychickým tlakem a ne všichni jsou schopni tomuto tlaku odolat, někteří jsou takovou událostí traumatizováni. Právě psychickým následkům živelné pohromy, respektive povodně, se v diplomové práci věnuji.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Cílem první části je vymezit živelnou pohromu jako traumatickou událost. V této části se zabývám kontextem živelných pohrom, prožíváním a psychickým následkům těchto pohrom a dále psychosociální intervencí. V první kapitole diplomové práce nejprve vymezuji hromadné neštěstí, poté se věnuji pojmu živelná pohroma. Vzhledem k tomu, že v ČR se nejčastěji setkáváme s povodní, popisuji tuto živelnou pohromu důkladněji. Součástí první kapitoly je také oblast varování a informování občanů při živelných pohromách. Ve druhé kapitole se zabývám prožíváním živelných pohrom z hlediska hromadného chování, zmíním také prožívání komunity. Ve třetí kapitole se věnuji psychickým důsledkům živelné pohromy. Nejprve vymezuji náročné životní situace, dále traumatickou událost a z ní vyplývají akutní reakci na stres a posttraumatickou stresovou poruchu. Ve čtvrté kapitole se zabývám psychosociální intervencí při živelných pohromách, v páté kapitole vymezuji andragogickou intervenci jako možnost dlouhodobé pomoci zasaženým. V šesté

kapitole se zabývám reprezentací tématu povodní v tištěných a elektronických médiích, respektive vzpomínáním na zkušenost s povodní. Cílem tohoto výzkumu je provést mediální analýzu tématu povodní v tištěných a elektronických médiích. Zajímá mne do jaké míry, je ve článcích popisována povodeň jako traumatická událost.

1 ŽIVELNÁ POHROMA V KONTEXTU HROMADNÝCH NEŠTĚSTÍ

*„Tyto žalostné noviny:
Jak moc jsou lidé nešťastní,
skrz povodeň do chudoby,
padlí, do veliké bídy“*

z Písně o hrozně povodni nešťastných obyvatelů na panství buchlovském, velehradském i
bzeneckém

Rána osudu. Katastrofa. Tragédie. Stejně jak je velká rozmanitost slovních spojení vyjadřující lidské neštěstí, tak samotné neštěstí v lidském životě nabývá mnoha podob. Co je to za událost, že ji lidé považují za neštěstí? Jiné neštěstí potká dítě, jiné mladého člověka, jiné starší osobu a přitom pro každého z nich to znamená katastrofu. Podle Mrkvičky je neštěstí událost, která zastihuje jedince nepřipravené a bezbranné, jedná se o situaci, kdy se všechno zhroutilo a vše je ztraceno (1984, s. 45). Také Baštecká (2007, s. 376) považuje neštěstí za událost, která je nepředvídatelná a neovladatelná. Některá neštěstí jsou čistě individuální, jiná neštěstí postihují skupiny nebo větší celky obyvatelstva. Při takových událostech podle Baštecké (2007, s. 376) hovoříme o hromadném neštěstí a katastrofách. Hromadná neštěstí se vztahují k širšímu pojmu mimořádná událost, kterou zákon definuje jako „škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“ (ZÁKON č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému).

Mimořádné události je možno dále členit, přičemž já si vybrala třídění od Štětiny a kol. (2000, s. 15-16), který klasifikuje mimořádné události takto:

- Hromadné neštěstí omezené – taková mimořádná událost postihuje maximálně deset zasažených nebo zraněných a minimálně jeden z nich je v kritickém stavu.

- Hromadné neštěstí rozsáhlé – následkem takové mimořádné události je více než deset zraněných či zasažených, jejich počet však nepřekračuje padesát osob.
- Katastrofa – jedná se o mimořádnou událost velkého rozsahu, kdy bylo zasaženo více než padesát osob bez rozdílu počtu mrtvých, těžce či lehce zraněných.

Z hlediska rozsahu mimořádné události mě zajímá hromadné neštěstí rozsáhlé a katastrofa. Zwingmann podle Mikšíka (2005, s. 48) vymezuje pojem katastrofa dvojím způsobem. Jedním z nich je definice katastrofy jako vnější konkrétní událost - jedná se o lokalizovaný, přímý a vážný zásah do fyzického světa člověka. Katastrofu lze také definovat jako sociálně psychologickou abstraktní událost s konkrétními důsledky – zásah do života člověka je tak velký, že může ohrozit samu jeho existenci. Zde Zwingmann dle Mikšíka rozlišuje přírodní katastrofy a katastrofické nehody (Mikšík, 2005, s. 49). Toto druhé vymezení katastrofy se shoduje s tříděním katastrof podle Baštecké (2007, s. 376). Ta třídí katastrofy dle vyvolávající příčiny na havárie a živelní pohromy. Zwingmann dle Mikšíka uvádí navíc válečné katastrofy (Mikšík, 2005, s. 49). Havárie vzniká v souvislosti s užíváním určitého objektu či zařízení, může se jednat o dopravní a průmyslové havárie atp. (Baštecká, 2007, s. 376-377). Já se v diplomové práci však zajímám o živelné pohromy; ty vznikají v důsledku působení ničivých přírodních sil (Baštecká, 2007, s. 376). Jak je definována živelná pohroma v zákoně? Definici živelných pohrom lze najít v českém právním řádu v odst. 10 § 24 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona se za živelní pohromu považuje „*nezaviněný požár a výbuch, blesk, vichřice s rychlostí větru nad 75 km/h, povodeň, záplava, krupobití, sesouvání půdy, sesuny půdy a skalní zřícení, pokud k nim nedošlo v souvislosti s průmyslovým nebo stavebním provozem, sesouvání nebo zřícení lavin a zemětřesení dosahující alespoň 4. stupně mezinárodní stupnice udávající makroseizmické účinky zemětřesení*“ (ZÁKON č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů). Živelné pohromy mohou být jednak rychlé a jednak pozvolné přírodní procesy mimořádných rozměrů. Postihují pevninu, vodstvo i atmosféru, může se jednat o tornáda, zemětřesení, vichřice, povodně atp. (Procházková, 2004, s. 6).

Podle Říhy živelné pohromy vznikají z různých příčin, například působením sil uvnitř i vně Země, rozdílem teplot a jiných faktorů (2011, s. 11). Charakter živelné pohromy, též nazývané přírodní katastrofa, je ovlivněn také charakterem krajiny a geografickou polohou. Pro území České republiky představují největší nebezpečí povodně, kterým se následovně proto budu věnovat důkladněji.

1.1 Povodně

V této kapitole vymezím povodeň a zmíním některé povodně v minulosti. Definice povodní je více, záleží na úhlu pohledu, ze kterého se autoři na povodeň dívají. Odbor OSN pro humanitární záležitosti charakterizoval povodňovou katastrofu jako „rozsáhlé lidské a materiální ztráty nebo škody na životním prostředí, které překračují možnosti postižené části společnosti vypořádat se s nimi z vlastních zdrojů“ (Matějček, Hladný, 1999, s. 8). Tato definice OSN klade důraz na humanitní stránku povodní. Můžeme najít definice zaměřené na technickou stránku, jakou je například definice povodně uvedená v zákoně. Dle vodního zákona č. 254/2001 Sb., § 64 se povodní rozumí „přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku a může způsobit škody. Povodní je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod“ (ZÁKON č. 254/2001 Sb. o vodách a změně některých zákonů). Dle Bednáře a kol. je příčinou povodní náhlé zvýšení průtoku nebo dočasné zmenšení průtočnosti koryta. Důsledkem je pak výrazný přechodný vzestup hladiny toku, který se nazývá povodeň (Bednář a kol., 1993, s. 237). Chtěla bych také zmínit pojem záplava¹, se kterým se můžeme v literatuře setkat (Říha, 2011). Tímto pojmem se rozumí nahromadění vody v prostoru, přičemž voda v tomto prostoru stojí nebo jen velmi pomalu proudí. Stejně faktory, jako způsobují povodeň, mohou způsobit i záplavu (Říha, 2011, s. 53).

---

¹ Obvykle se mezi pojmy povodeň a záplava nerozlišuje. V této diplomové práci operuji s pojmem povodeň.

Z historického hlediska povodně nejsou novým a ojedinělým jevem. Matějček a Hladný (1999, s. 9) uznávají, že z hlediska lidského života jsou povodně nepochybně mimořádnou událostí, z hlediska probíhajících přírodních dějů se s povodněmi však musí neustále počítat. Také Hodgkinson a Stewart uvádějí, že na rozdíl od technologických katastrof lze přírodní katastrofy, jako například povodně, do jisté míry předpovídat. Zároveň však dodávají, že stejně jako přírodu nepovažujeme za kontrolovatelnou, tak za kontrolovatelné nejsou považovány ani přírodní katastrofy (Hodgkinson, Stewart, 1998, s. 44). Média, která nás v životě obklopují, v lidech často vyvolávají pocit, že stoupá počet živelných pohrom, povodní. V této souvislosti je nečistota skloňována změna klimatu a s ní související pojem globální oteplování², což bývá uváděno jako příčina přírodních katastrof. Je však třeba brát v potaz zlepšující se informační systém, například Procházková v souvislosti s četností výskytu pohrom zmiňuje tzv. „civilizační efekt.“ Počet pohrom v minulosti byl s nejvyšší pravděpodobností stejný jako dnes, zdánlivě však počet pohrom stoupá a to z důvodu neustálého zlepšování informačního systému³ (Procházková, 2004, s. 3).

Níže uvedu některé z povodní, které zasáhly území České republiky.

1.2 Historie povodní v ČR

Historie povodní v České republice je velmi dlouhá. Již od počátků dějin českého písemnictví lze sledovat četné záznamy o povodních na našem území (Brázdil,

---

² Problematice globálního oteplování se například věnuje bývalý viceprezident Spojených států amerických Al Gore v knize *Nepříjemná pravda: naše planeta v ohrožení*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-868-8.

³ „Dnes máme díky médiím téměř on-line informace o každém zatopeném sklepě. Proto se nám zdá, že povodní je víc. Statisticky ale není. Jejich četnost i intenzita je srovnatelná,“ uvedl klimatolog Metelka.

LESKOVÁ, I. Klimatolog: Víme jistě, že ničivé záplavy přijdou zas, jen netušíme kdy. In *IDNES*. [online] 16. 7. 2012. [citováno 10. 2. 2014]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/povodne-z-roku-1997-se-na-morave-mohou-opakovat-fnt-/domaci.aspx?c=A120716_1804431_olomouc-zpravy_sot

2005). Z historie povodní zmíním ty povodně, které Český hydrometeorologický ústav řadí mezi nejničivější (2013a). K největším přírodním katastrofám 20. století v České republice patří povodně na Moravě z července 1997. Tyto povodně jsou považovány za zlomové. Například Vaishar upozorňuje na velmi nízkou úroveň připravenosti obyvatelstva na povodeň, přičemž jedním z důvodů byla nízká úroveň či dokonce absence historické zkušenosti (Vaishar, 1999, s. 55). Jak je možné, že historie povodní v České republice je tak dlouhá a zároveň při povodních v roce 1997 byla nízká úroveň historické zkušenosti? Vaishar (1999, s. 55) říká, že v minulosti bývali předci na pravidelné rozvodňování toků připraveni, uměli s nebezpečím povodní žít. Později stát začal do povodí zasahovat technickými opatřeními, což u obyvatel vyvolalo povědomí, že jsou před povodněmi chráněni a tato ochrana před povodněmi je v rukou státu. Podobný názor zastávají Matějček a Hladný (1999, s. 15), kteří uvádí, že se společnost stala proti působení povodňových pohrom zranitelnější. *„Povodňové škody, které dříve způsobil např. 100letý průtok, může dnes vyvolat průtok třeba již 20letý“* (Matějček, Hladný, 1999, s. 15). Z jakého důvodu je společnost zranitelnější? Vzájemně provázaných příčin je hned několik – vzrůst populace, sídelní rozvoj v blízkosti povodí, zvýšení počtu a rozsahu zásahů do režimu vodních toků a změna způsobu života lidí ve vztahu k přírodě a jejím zdrojům. Vaishar (1999, s. 56) dále hovoří o utajování opatření činnosti civilní obrany v případě povodní, které probíhalo za období socialismu. Toto utajování mělo za následek vytrácející se povědomí občanů o nebezpečí povodní. A právě ničivá povodeň na Moravě v roce 1997 obnovila historickou zkušenost obyvatel ke vztahu k povodním a dnes si lidé nebezpečí povodní mnohem lépe uvědomují (Vaishar, 1999, s. 56). Naopak Kohoutek a Čermák (2009, s. 100-101) uvádí, že povodně v roce 1997 byly extrémní především kvůli meteorologickým aspektům – neobvykle dlouhotrvající vydatné srážky, které současně zasáhly velmi rozsáhlé území a proto se nelze divit, že byli zaskočeni jednak samotní obyvatelé, tak i územní a státní orgány. Stejně jako Vaishar však Kohoutek a Čermák poukazují na ztrátu historické zkušenosti vzhledem k tomu, že do roku 1997 neměla s podobnou povodní současná česká společnost žádné zkušenosti (2009, s. 101).

Na základě zkušenosti s povodněmi v roce 1997 byla vytvářena protipovodňová politika a došlo k novelizaci právních předpisů. Byly vytvářeny různé souhrnné zprávy, na kterých se podílel například Český hydrometeorologický ústav,

Ministerstvo životního prostředí ČR a odborníci z vysokých škol⁴. Tato mimořádná událost způsobila velkou ztrátu na životech, v důsledku povodní v roce 1997 zahynulo 50 lidí, téměř třicet tisíc obydlí bylo zdemolováno, dále byly zničeny stovky hospodářských objektů a zařízení (Český hydrometeorologický ústav, 1999). K dalším katastrofickým povodním patří ty, které v roce 2002 zasáhly střední Čechy, zejména větší toky na tomto území. Avšak srážky mimořádné velikosti způsobily extrémní povodně i na malých povodích (Český hydrometeorologický ústav, 2002). Tyto povodně si vyžádaly 17 lidských životů, voda zničila téměř celé obce Zálezlice a Metly ve Středočeském kraji (Preiss a kol., 2004, s. 6).

K zatím posledním velkým povodním došlo v červnu 2013⁵. Ty byly způsobeny několika vlnami vydatných srážek a zasáhly zejména Čechy a částečně Moravu. V důsledku povodní bylo hlášeno celkem 15 úmrtí. Zasaženo bylo více než šest tisíc obydlí, k následné demolici jich bylo určeno minimálně šedesátčtyři. Tato povodeň se vzhledem ke svému katastrofickému průběhu řadí hned za povodně v letech 1997 a 2002 (Český hydrometeorologický ústav, 2013b).

Ačkoliv povodně v minulosti vyvolaly velkou potřebu protipovodňových opatření⁶ a stát tato opatření⁷ buduje, Vaishar (1999, s. 56; s. 62) udává, že se řada opatření

---

⁴ Například *Vyhodnocení povodňové situace v červenci 1997 – Souhrnná zpráva z projektu Povodeň 1997*, dostupné z <http://voda.chmi.cz/pov97/uvod.html>

⁵ V souvislosti s povodněmi v roce 2002 a 2013 ve středních Čechách docházelo k četným diskuzím týkajících se nádrží Vltavské kaskády, která ovlivňuje odtokový režim. Její vliv se projevoval při relativně malých povodních, extrémní zátěž znamenala až povodeň 2002. Například Jan Kubát z Českého hydrometeorologického ústavu vyvracuje názor, že Vltavská kaskáda dokáže Prahu uchránit před povodněmi. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/mytus-jmenem-vltavska-kaskada-ded-zahranicni.aspx?c=A020821_214207_vedatech_pol

⁶ O technickém opatření po povodních hovoří respondentka č. 1, která prožila povodeň ve své obci: „*Akorát před rokem začali budovat úplně nový břeh, zrovna tam u nás pod kopcem, aby to koryto obsáhlo víc vody. Tak to už je skoro hotový a postupně to asi chtějí udělat všude.*“

⁷ Více informací například na stránkách:
http://www.mzp.cz/cz/protipovodnova_opatreni

státu zaměřuje na varovný systém a modelování možných povodní. Podle něj je však v nízké míře věnována pozornost problematice připravenosti obyvatel (1999, s. 62). Ačkoliv si v dnešní době lidé podstatně lépe uvědomují nebezpečí povodní, nemusí to znamenat, že jsou lidé lépe připraveni (Vaishar, 1999, s. 56; s. 62). Dle Matějčička a Hladného není absolutní ochrana území před povodněmi možná a je třeba počítat i s rizikem možného povodňového ohrožení, které bude překračovat ochranný účinek veškerých stávajících protipovodňových opatření (Matějčiček, Hladný 1999, s. 8).

1.3 Varování občanů, informovanost

Jak jsem zmínila výše, řada opatření státu se zaměřuje na varovný systém. Podle Baštecké (2005, s. 237) je včasné varování příznivým faktorem působícím na adaptivní chování. Co znamená adaptivní chování? Křivohlavý (2001, s. 34) uvádí, že adaptací se rozumí schopnost přizpůsobit se nepříznivým životním podmínkám. Tyto podmínky mohou být jak neměnné a nezměnitelné, tak změnitelné, přizpůsobitelné (Křivohlavý, 2001, s. 144). V souvislosti s mimořádnou událostí, kterou je povodeň, lze hovořit o nezměnitelných podmínkách – např. úmrtí blízkého člověka, ale i o změnitelných podmínkách – např. materiální obnova obce⁸.

Vrátím se však k pojmu varování, který Baštecká definuje následovně: *„Varování je komplexní souhrn organizačních, technických a provozních opatření zabezpečujících včasné předání varovné informace o reálně hrozící nebo již vzniklé*

<http://www.olomouc.eu/aktualni-informace/aktuality/14996>

<http://www.pmo.cz/cz/media/tiskove-zpravy/vystavba-protipovodnove-ochrany-uherskeho-hradiste-a-stareho-mesta-je-u-konce/>

⁸ Z vyprávění respondentky č. 1, která zažila povodeň ve své obci: *„No ale nicméně se to dalo celkem do kupy a začalo se budovat leckde úplně znovu. Akorát silnice je ještě pořád kolem kostela v jednom směru zavřená a je tam objížďka. A povrch silnice se taky od povodně moc nezměnil, to je prostě katastrofa. Ale nemůže se to opravit, protože na to nejsou peníze.“*

„A před pár měsíci konečně udělali novou lávku, kterou tenkrát odnesla voda. Ale pořád je to docela vidět, když člověk projíždí tam, kde to bylo nejhorší.“ Celé vyprávění respondentky č. 1 uvádím v Příloze č. 3.

mimořádné události, vyžadující realizaci opatření na ochranu obyvatelstva“ (Baštecká, 2005, s. 237). Kavan říká, že podstatou varování, tísňového informování a vyrozumění jsou informace, ty se od místa vzniku šíří k řídicím orgánům složek Integrovaného záchranného systému, orgánům územní samosprávy, státní správy a dalším orgánům a organizacím, které se podílí na řešení situace. Tyto předávané informace se nazývají vyrozumění. Dále dochází k přijetí informace příslušným orgánem, který informaci zpracuje a vyhodnotí a následně předává obyvatelstvu (Kavan, 2011, s. 33-44). Podle Kohoutka a Čermáka (2009, s. 60) jsou informace nezbytnou podmínkou orientace, jak bylo výše uvedeno, informovanost o hrozícím nebezpečí podmiňuje přípravu na krizovou událost. Informovanost o průběhu redukuje nejistotu a pocity bezmoci zasažených. Ne vždy je však informace správně zpracována příjemcem informace. Podle závěrů výzkumu *Povodeň a pomoc z perspektivy zasažených* (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká, 2009, s. 127) existuje nezanedbatelný počet lidí, kteří nevěří zprávám o blížícím se nebezpečí. Konkrétně se jedná o 2% z počtu 492 domácností, ve kterých byl výzkum proveden. Tato skupina je dle autorů potencionálně vysoce riziková. Informovanost není důležitá pouze ve smyslu varování před událostí či informování o průběhu mimořádné události. Důležitá je informovanost také ve fázi obnovy, kdy je třeba získat informace o možných zdrojích pomoci.

Důležitou roli sehrávají samozřejmě média⁹. *„Dojde-li k neštěstí nebo jiné mimořádné události, naskočí sdělovací prostředky zpravidla ihned do zvláštního režimu, pracují rychle, emotivně, chtějí bleskově informovat své posluchače, diváky, čtenáře“* (Kopecký, 2013, s. 209). Mimořádné události velkého rozsahu a dopadu dle Kopeckého nazýváme krizovými situacemi (2013, s. 211). Média získávají prvotní zprávu z agentur nebo od pracovníků institucí, kteří jsou v úzkém kontaktu přímo s událostí – hasiči, policie, zdravotníci (Kopecký, 2013, s. 209).

---

⁹ Česká televize má ve svém etickém kodexu ošetřené živé vysílání krizových situací. *„Česká televize musí divákům zprostředkovat informace o mimořádných událostech, které vážně ohrožují nebo narušují běžný život obyvatel doma i v zahraničí. Takovými událostmi jsou zejména válečné konflikty, teroristické činy, násilné střety, přírodní katastrofy, technologické nebo dopravní havárie (dále kritické situace).“* Více na stránkách České televize: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-19-kriticke-situace/>

Kromě médií jako je rozhlas, televizní vysílání, elektronické deníky, je dalším způsobem vyznění obyvatelstva obecní rozhlas, ampliony městské policie apod. (Kopecký, 2013, s. 211).

Kopecký dále upozorňuje na to, že neinformování či neúplné informování dává prostor šíření dezinformací, lží a polopravd (2013, s. 213). Také Valášek a Štětina uvádí, že je daleko horší vydávat informace, které neodpovídají skutečnosti, než přiznat nedostatek informací (2000, s. 241). Nedostatek či nedůvěryhodnost informací podle Kohoutka a Čermáka (2009, s. 60) zvyšuje úzkost a strach. Pro zasažené je tedy dostatek informací a včasné varování velmi důležité¹⁰. Stejný poznatek lze najít ve výsledcích výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených*¹¹ autorů Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká (2009, s. 110-191). V závěrech výzkumu byla zdůrazňována důležitost kvalitních a strukturovaných informací; respondenti informace uváděli jako to, co jim často scházelo. Nejvíce ohroženou skupinou osob jsou lidé, ke kterým se informace o nebezpečí nedostanou včas. Zasažení však nejsou jedinou skupinou, která upozorňuje na důležitost informací; také samotní pomáhající se potýkali s informačním

---

¹⁰ Velkou roli při informování hrají sociální sítě. Při povodních 2013 byla zřízena stránka Povodně 2013 – Živě, díky které se lidé mohli dozvídat o aktuálním dění na tocích a také mohli sami podávat informace ostatním. Více na stránkách: www.facebook.com/Povodne2013Zive

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že vzhledem k výpadkům elektrického proudu se informace vysílané přes televizní a rozhlasové kanály, z internetu atp. k cílené skupině osob nemusí vůbec dostat.

O sociální síti Facebook hovoří také respondentka č. 1, která zažila povodeň ve své obci. *„Když už pustili proud, mohlo se to trošku rozjet, na facebooku se nabízela spousta lidí, že přijedou pomoci a co všechno mají přivést. To bylo pěkný. Protože oficiální pomoc se k nám skoro nedostala.“* Celé vyprávění respondentky uvádím v Příloze 3.

¹¹ Výzkum zaměřený na zasažené (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 110-191) probíhal ve všech částech území, kde v roce 2002 došlo k povodním, dotazováno bylo celkem 492 domácností metodou kombinace strukturovaného rozhovoru a dotazníku. Pozornost byla věnována těmto oblastem:

- prožívání události zasaženými,
- otázky potřeb, pomoci a opory.

deficitem, což znesnadňovalo práci v terénu (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 210).

2 PROŽÍVÁNÍ ŽIVELNÝCH POHROM

„Člověka nic nečiní tak starým jako neštěstí.“

Oscar Wilde

V předchozí kapitole jsem vymezila pojem hromadné neštěstí, živelná pohroma a povodeň. Nyní se zaměřím na to, jak živelnou pohromu zasažení prožívají. Mrkvička říká, že katastrofu je nutno přijmout a protrpět (1984, s. 45). Živelná pohroma svým rozsahem vyvolává velkou psychickou zátěž¹² hromadné povahy a zasahuje velké skupiny osob. Proto se nejdříve budu věnovat hromadnému chování. Podle Vágnerové (2012, s. 426) je v rámci zpracování katastrofického zážitku výhodou možnost jeho sdílení s dalšími členy zasažené skupiny. Proto zmíním prožívání zasažené komunity, kde podle Vágnerové dochází k porozumění vzhledem k tomu, že všichni zažili totéž (2012, s. 426).

2.1 Hromadné chování

Hartl a Hartlová (2000, s. 213) vymezují hromadné chování jako chování velké skupiny lidí, která vykonává společnou činnost bez institucionálního podkladu – toto chování vzniká náhle a spontánně a má krátké trvání (Hartl, Hartlová, 2000, s. 213). Jiným způsobem definuje hromadné chování Mikšík (2005, s. 81). Podle něj se hromadné chování vymezuje situačně determinovanými a homogenizovanými prožitky¹³. To znamená, že jejich prožívání podobné z hlediska determinace situace, kterou zažívají hromadně. Z těchto prožitků následně vyplývají projevy nedostatečně vnitřně integrované odezvy na situační kontexty. Dále to znamená, že tyto projevy pak vedou k bezprostřednímu uvolnění

---

¹² Termín zátěž je český ekvivalent pro pojem stres a poprvé jej užil Josef Charvát na konci 60. let. Charvát (1973, s. 78) vymezuje zátěž jako „stav, ve kterém se nachází živý systém při mobilizování obranných nebo nápravných zařízení.“

CHARVÁT, J. *Život, adaptace a stres*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1973. ISBN nevedeno.

¹³ Jedinci mohou být homogenizováni na základě živelně emocionálních subjektů, situačních tlaků (dav); nebo na základě stmelení se k účinné a účelné aktivitě (skupina). (Mikšík, 2005, s. 92)

nahromaděných psychických tenzí (Mikšík, 2005, s. 81). Jaké reakce lze očekávat? V případě neočekávané pohromy či katastrofy Mikšík (2005, s. 142) mluví o všeobecné prvotní úlekové odezvě. Tato odezva je sugestivně znásobována, umocňována a posilována reaktivitou ostatních účastníků dané události, často dochází k hromadnému šoku a hysterii (Mikšík, 2005, s. 142). V rámci reakcí na živelné pohromy lze podle Hoška hovořit o tzv. katastrofické reakci, která je zvláštním případem paniky¹⁴. V katastrofické reakci hraje velký podíl prognostický moment, ve smyslu předvídání jednak samotné katastrofy a jednak jejích důsledků. V jejím důsledku může vzniknout patologický katastrofický syndrom, který přetrvává dny a týdny po odeznění katastrofy (Hošek, 1999, s. 65). Lze v chování při katastrofách nalézt nějakou kontinuitu? Podle Mikšíka lze rozlišit sedm základních fází průběhu chování při katastrofách (2005, s. 47-48):

1. **Období varování – výstrahy** – v této fázi hraje roli problematika obav z možného vzniku podmínek ohrožení¹⁵. Důležité jsou informace.
2. **Období ohrožení** – jedná se o fázi, kdy jsou lidé vystaveni situačním i komunikačním složkám indikace nastávající hrozby. Mezi prožívané emoce patří strach, úzkost, bezmoc, beznaděj. Všechny tyto prožitky mohou hrát významnou roli při vzniku dlouhodobějších adaptačních potíží (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 128).
3. **Období srážky – nárazy** – fáze aktualizace katastrofické události, součástí jsou průvodní jevy smrtících, poškozujících a destruktivních účinků.¹⁶

---

¹⁴ Panika je hromadný strachový efekt, kdy v chování dochází ke ztrátě účelnosti, orientace a individuální volní kontrole (Hošek, 1999, s. 63).

¹⁵ Přesto, že jsou lidé nuceni čelit ohrožující situaci, mnoho lidí si nechce připustit vážnost situace. Takové případy lze vidět u výpovědí respondentek č. 2 a č. 3. Z vyprávění respondentky č. 2: „Voda už byla v půlce zahrady, ale nikdo nevěřil tomu, že by to mohlo být horší, na to že máme vodu na zahradě už jsme si zvykli. Pak začali po ulicích plných vody jezdit hasičská a policejní auta, na autobusové zastávce nabízeli hasiči pytle s pískem.“

¹⁶ Tuto fázi lze ilustrovat na výpovědi, kterou uvádí respondentka č. 2. „Nešlo dělat už vůbec nic, jen koukat jak odplouvá podlaha, jak z vinného sklepa odplouvají flašky vína, kusy bazénu, jak voda vykotlává kořeny stromů.“ Celé vyprávění respondentky uvádím v Příloze č. 3.

4. **Období inventarizace** – v průběhu této fáze si zasažení začínají utvářet předběžný obraz toho, co se stalo, a svého vlastního stavu.
5. **Období vysvobozování** – v této fázi je vyvíjena aktivita na pomoc ostatním k jejich přežití, první pomoc raněným, osvobozování, likvidace škod atp.
6. **Období odškodnění** – realizuje se pomoc postiženým a jejich komunitě. Pomoc je realizována těmi, kteří úspěšně přežili a také vnějšími úřady.
7. **Období únavy** – komunita i jedinci obnovují svoji dřívější stabilitu nebo se adaptují na změněné podmínky, které katastrofa svými důsledky přinesla. Toto obnovení může trvat i několik let.

Všechny fáze znamenají psychickou zátěž. Ta značně ovlivňuje životní podmínky jedince a může být podle Mikšíka (2005, s. 82) zdrojem psychické dezintegrace osobnosti. Osobnost jedince se podle Mikšíka utváří a rozvíjí v dialogu s nároky okolních životních podmínek. Tyto podmínky mohou upevňovat osobnostní strukturu, mohou také stimulovat psychický rozvoj osobnosti nebo naopak mohou být zdrojem psychické desintegrace osobnosti a v tom případě mluvíme o náročných životních situacích¹⁷.

2.2 Komunita a hromadné působení psychické zátěže

V kontextu mimořádných situací, respektive živelných pohrom se však člověk nenachází jako izolovaný jedinec, ale naopak ve společenství s druhými lidmi, v komunitě. V takové situaci může dojít k obdobným psychickým účinkům a dopadům. Podle Nakonečného se jedná o rozptýlená, atomizovaná individua, která společně reagují na nějakou událost (1999, s. 249). Tehdy podle Mikšíka (2005, s. 91) hovoříme o psychické zátěži hromadné povahy.

Než se budu věnovat hromadnému působení psychické zátěže, nejprve vymezím pojem komunita. Hartl a Hartlová (2000, s. 267) uvádí, že komunita znamená v širším smyslu přirozené společenství v určité lokalitě. Jedná se o skupinu lidí sdílející společné zájmy. Tento termín se užívá pro lidské společenství, kterým je

---

¹⁷ Více o náročných životních situacích v kap. 3.1

například sousedství (Hartl, Hartlová, 2000, s. 267). Také Geist (1992, s. 180) vymezuje komunitu jako sdružení osob nebo soubor osob, jež jsou vázány například sídlem v určité době na určité geograficky vymezené místo. Komunita bývá někdy označována termínem společenství či pospolitost. Maříková a kol. (1996, s. 512-513) popisuje komunitu, resp. společenství a pospolitost jako sociální útvar, který je charakterizovaný zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, tedy mezi členy komunity a také specifickým postavením komunity navenek. Podle Kohoutka a Čermáka může ztráta komunity značně zhoršit individuální trauma jedince (2009, s. 72).

Nyní se vrátím k hromadné psychické zátěži. Podle Mikšíka (2005, s. 91) dochází k vytváření specifického sociálního ovzduší společných postojů a prožitků. To se děje na základě působení mechanismů sugesce, emocionální nákazy a následovnictví, přičemž v situaci zátěže je jedinec k těmto mechanismům zvláště citlivý. Emocionální nákaza podle Larsona a Almeidy znamená, že dochází k přenosu emocí mezi blízkými osobami, přičemž se zpravidla jedná o negativní emoce jako je úzkost, deprese či stres (Larson, Almeida, 1999, s. 5-20). Co se týče sugesce, je podle Nakonečného označována jako iracionální přesvědčování v protikladu k racionálnímu přesvědčování, které je založeno na logické argumentaci. Sugesci se zrychluje s tím, jak se postupně stává vzájemnou – a málokdo ji dokáže uniknout (Nakonečný, 1999, s. 303).

Účastníci, kteří byli vystaveni účinkům vyhrocených situačních kontextů hromadné povahy, se mohou orientovat různým směrem. Tato orientace je podle Mikšíka závislá jednak na povaze situačních kontextů, taktéž na vnitřní stmelenosti komunity a v neposlední řadě na psychickém rozpoložení účastníků. A jaké povahy je výše zmíněná orientace jedinců v zasažené komunitě?

Mikšík (2005, s. 92) uvádí tři orientace:

- **směrem k sobě** – což znamená vytvořit kohezní skupinu, kde jsou jedinci motivováni ke kooperaci¹⁸,
- **směrem od sebe** – v případě, kdy jedinci rozvíjí navzájem nezávislé formy chování a řešení situace,
- **proti sobě** – jestliže jsou druzí překážkou vyřešení vlastní situace. Dochází k rozvinutí egocentrických postojů a struktury chování jedince¹⁹.

Chování vztahující se k poslední orientaci – směrem proti sobě – lze najít v závěrečné zprávě výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících* autorů Navrátil, Čermák, Kohoutek (2009, s. 213). Dle této zprávy dochází v komunitě k všeobecné tendenci k obviňování²⁰. Účastníci výzkumu se zmínili o fenoménu nalezení „obětního beránka“ – tedy viníka, přičemž takové chování nabývá přinejmenším podobu pomluv. Mikšíkova klasifikace orientace jedinců v zasažené skupině koresponduje také s dalším poznatkem zmíněné výzkumné zprávy – situace katastrofy může jednak posílit rodinné a mezilidské vazby nebo naopak může vést k rozpadu těchto dosud funkčních vazeb (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 203).

---

¹⁸ „Myslím že jsme všichni udělali všechno co bylo v našich silách. Nejde uvažovat jestli by to šlo hůř nebo líp, prostě každý dělal co dokázal,“ uvádí respondentka č. 2 v souvislosti se zkušeností s povodní. Celé vyprávění je uvedeno v Příloze č. 3.

¹⁹ Tato orientace směrem od sebe může nabývat rozličných podob, například odmítání či zvýšenou citlivost vůči okolí. Takový případ jsem našla u vyprávění respondentky č. 1, která zažila povodeň ve své obci: „Ošklivý bylo, a to si pamatuju dost dobře, jak nám spousta lidí nadávala, když jsme fotili. Asi si mysleli, že jsme si přijeli prohlídnout senzaci nebo co. Nebo prostě nechápali, že nemůžeme za to, že nás to nezasáhlo tolik jako je. Jedna paní na nás dokonce pustila psa. Lidi jsou zkrátka zlí, i když by jim člověk býval klidně pomohl. Ale oni by nás stejně asi nenechali, mysleli by si, že je chceme asi okrást, nebo nevím.“ Celé vyprávění respondentky uvádím v Příloze 3.

²⁰ „Co já vím ze svých zkušeností, tak jak jste říkal, ti z toho druhého patra házejí to, že ten barák byl vyplavený, na ty lidi z toho prvního patra. To je prostě taková lidská vlastnost a to je hrozně těžké s tím něco udělat,“ uvádí účastník ohniskové skupiny (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 212)

V komunitě tedy dochází k přenosu negativních emocí; vyrovnanost se živelnou pohromou závisí na mnoha faktorech. Vaishar (1999, s. 59) konstatuje, že okolnosti narušení psychického zdraví důsledkem živelných pohrom jsou málo probádány. Upozorňuje například na ztrátu pocitu bezpečí, ztrátu životních perspektiv či narušení mezilidských vztahů. Za příčinu psychických škod považuje jednak pocit bezmoci nad přírodními silami a jednak problémy způsobené chováním lidí. Pro někoho může být střet se živelnou pohromou tak traumatizujícím zážitkem, že dojde k rozvoji některé posttraumatické poruchy. Problematikou posttraumatických poruch se věnuji v následující kapitole.

3 TRAUMA A POSTTRAUMATICKÉ PORUCHY

*„Budiž srdce šťastné nebo trpící,
vždy potřebuje ještě jedno ku sobě.“*

Božena Němcová

Křivohlavý uvádí, že „těžké situace, které člověk zažije, mají vliv na jeho psychický stav“ (2001, s. 182). Než se však dostanu k samotným posttraumatickým poruchám, chtěla bych zmínit náročné zátěžové situace vzhledem k tomu, že střetnutí se živelnou pohromou znamená pro člověka náročnou zátěžovou situaci.

3.1 Náročné životní situace

Dle výsledků výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* autorů Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká je pro většinu zasažených nejnáročnějším obdobím fáze po opadnutí vody²¹ – jedná se o významnou psychickou zátěž. Tato fáze je dle autorů také nejnáročnější pro pomáhající (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 127-191). Vágnerová zátěžové situace diferencuje z hlediska jejich vzniku a závažnosti tyto základní druhy zátěží (2012, s. 48-54):

- *frustrace,*
- *konflikt,*
- *stres,*
- *trauma,*
- *krize,*
- *deprivace.*

Frustrace a **konflikt** patří podle Vágnerové mezi běžné potíže a samy o sobě nepředstavují závažnější zátěžové faktory. V souvislosti s prožíváním živelných pohrom je možné poukázat na vnitřní konflikt – ten mohou prožívat lidé například

---

²¹ Autoři upozorňují, že tato skutečnost představuje výzvu pro hledání a zajišťování adekvátních forem psychosociální pomoci (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009).

při rozhodování o evakuaci, kdy někteří nechtějí opustit svůj domov a evakuaci odmítají a zároveň si jsou vědomi nadcházejícího nebezpečí v případě odmítnutí evakuace. Nadměrným zatížením či ohrožením podle Vágnerové je pak **stres**. Termín stres je podle Křivohlavého užíván ve dvou různých významech. Prvním významem je situace člověka, který se nachází v tlaku nepříznivých životních podmínek. Z hlediska druhého významu stres znamená faktory, které člověka vystavují tlaku (Křivohlavý, 2001, s. 170). Reakce na stres má pak několik fází, Vágnerová (2012, s. 53) uvádí Rahovu klasifikaci fází: 1. fáze aktivace obranných reakcí, 2. fáze hledání účelných strategií, 3. fáze rozvoje stresem podmíněných poruch. Podle Vizinové a Preisse se stav stresu projevuje v symptomech tzv. adaptačního syndromu. Tímto syndromem je myšlena generalizovaná reakce na zátěž, která probíhá ve třech fázích. V první fázi, jež je nazývána poplachovou, dochází k náhlému narušení vnitřního prostředí organismu. To je doprovázeno silnou excitací a zvýšenou sekrecí hormonů dřen nadledvinek. Druhou fází je fáze rezistence, dochází k maximální adaptaci na stres²². Pro třetí fázi – fázi vyčerpání – je charakteristické celkové selhání adaptační a regulační schopnosti organismu zapříčiněno nadměrnou intenzitou stresu²³ (Vizinová, Preiss, 1999, s. 15). Podobnou reakci jako stres vyvolává i **trauma**, Vágnerová uvádí, že rozdíl je především v počáteční fázi traumatu, kde se objevuje šok (2012, s. 52). Další zátěžovou situací je **krize**. Pojem krize lze podle Špatenkové (2004, s. 15) použít pro popis všech situací, při nichž dochází k určité dramatické změně a tato změna je doprovázena negativními emocemi. Jedná se o normální reakci na nenormální situaci. Z hlediska prožívání povodní jsou pro nás důležité situační – epizodické, traumatické krize; těmito krizemi může být ohrožena jedincova identita a integrita, pocit bezpečí, zdraví i samotný život (Špatenková, 2004, s. 23-

---

²² O adaptaci na stres v kontextu povodní hovoří respondentka č. 1, která má zkušenost s povodní ve své obci, podle ní člověk v náročné situaci nemá čas na nářky. „A já naštěstí takovéhle věci dobře snáším, mnohem horší jsou pro mě malicherný problémy. Ale když se stane něco velkého, tak není čas na nářky a člověk prostě musí jednat.“ Celé její vyprávění uvádím v Příloze 3.

²³ Připomínám sedm základních fází průběhu chování při katastrofách v kap. 2.1 o hromadném chování. Tyto fáze průběhu chování do jisté míry korespondují s fázemi adaptačního syndromu.

28). Podle Vágnerové lze krizi chápat jako vyhocení stresové situace a její zvládnutí spočívá v přehodnocení této situace a nalezení efektivnějších způsobů řešení (2012, s. 53). Také Špatenková (2004, s. 15) uvádí, že krize je přechodný stav vnitřní nerovnováhy a je způsoben kritickými událostmi nebo takovými životními událostmi, které vyžadují zásadní změny a řešení. Jaký je rozdíl mezi krizí a traumatem? Baštecká dle Špatenkové (2004, s. 18) upozorňuje na rozdíl mezi krizí a traumatem. Zatímco krize je definována subjektem (tedy tím, „kterému se to stalo“), trauma je definováno podnětem (tím, „co se stalo“). Poslední náročnou životní situací, jak ji vymezila Vágnerová je **deprivace**. Jedná se o stav, kdy některá z objektivně významných potřeb „*není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu*“ (Vágnerová, 2012, s. 53). Deprivací tedy rozumíme situaci, kdy jedinec strádá v důsledku absence vnějších podnětů nutných k uspokojení aktualizovaných potřeb.

Po vymezení náročných životních situací se vrátím k posttraumatickým poruchám. Podle Vágnerové (2012, s. 425) jsou posttraumatické poruchy reakcí na jednorázový traumatizující zážitek nebo na déletrvající stresovou situaci. Vágnerová uvádí specifickou skupinu událostí, které se vymykají běžné lidské zkušenosti – mezi tuto skupinu řadí i živelné pohromy (Vágnerová, 2012, s. 425). Také Špatenková (2004, s. 18) uvádí, že je trauma reakcí na situaci, která vznikla v důsledku události, která přesahuje běžnou lidskou zkušenost. Živelná pohroma může být jednorázovou traumatickou zkušeností, například pohřešování blízké osoby či její smrt v průběhu povodní. Ztráta na životech zůstává ve vzpomínkách i v případě, kdy se nejedná o smrt blízké osoby²⁴. Pro zasažené může živelná pohroma znamenat také déletrvající stresovou situaci, například materiální obnova domova, která netrvá zlomek času – likvidace škod, úklid, vysoušení domu, shánění finančních prostředků. V obou případech se však jedná o traumatickou událost. Dle Vágnerové (2012, s. 426) dochází ke vzniku poruchy jen tehdy, kdy se postiženému jedinci nepodaří traumatickou zkušenost

---

²⁴ O ztrátách na životech se zmiňuje i respondentka č. 1, která má zkušenost s povodní ve své obci. „*Někteří lidé umřeli. Víím o starším pánovi, co dostal infarkt. Někdo se asi i utopil.*“

Také respondentka č. 2 si vybavuje oběti povodní. „*Dozvěděla jsem se, že se nedaleko našeho baráku utopil nějaký pán.*“ Celé vyprávění respondentek uvádím v Příloze 3.

zvládnout. Dále uvádí, že reakce na traumatizující zážitek mohou být různé jak svým projevem, tak časovým průběhem (Vágnerová, 2012, s. 426).

3.2 Traumatická událost

Již jsem zmínila, že traumatická událost může být jednorázová nebo může trvat delší dobu. Jak lze traumatickou událost vymezit? Podle Baštecké je traumatizující událost vymezena jednak typem události – tedy tím, co se děje, a jednak typem reakce – tím, co jak na dění jedinec reaguje. Dle výsledků výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 127-191) považuje značná část zasažených zážitek s povodní za traumatický. Projevy závažného stresu jsou dle autorů zaznamenány ve všech fázích události, tyto fáze autoři klasifikovali následovně: fáze před příchodem vody, fáze příchodu vody, fáze po opadnutí vody, fáze obnovy (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 122-139). Co se týká traumatické události, jedná se „o něco, co je nenadálé, hrozné a co ohrožuje život či tělesnou celistvost jedince“ (Baštecká, 2005, s. 13). Praško mluví o traumatické události jako o emocionálním zranění. „Traumatická událost je zážitek, který téměř u každého vyvolá v době ohrožení pronikavou tíseň a výraznou stresovou reakci. Vesměs jde o události, při kterých jde o ohrožení života, zdraví, tělesné a psychické integrity nebo nejdůležitějších hodnot. Událost se stává traumatickou, když z různých důvodů překročí schopnost člověka emočně jí zvládnout“ (Praško, 2003, s. 21). Baštecká dále zmiňuje, že se traumatizující události vyznačují velkou silou působení, avšak ne každá povodeň musí mezi ně patřit. „Máme-li událost považovat za traumatizující, musíme jí být přítomni jako ten, kdo je přímo ohrožen, nebo jako svědek přímého ohrožení druhého člověka“ (Baštecká, 2005, s. 14). Více se obětím živelných pohrom věnuji v kapitole 4.1.

Vymezila jsem traumatickou událost jako příčinu traumatu. Podle Vizinové a Preisse (1999, s. 17) mají příčiny traumatu následující charakteristiky:

1. příčina je pro jedince vnější,
2. příčina je pro jedince extrémně děsivá,
3. znamená bezprostřední ohrožení života, popřípadě tělesné integrity,
4. vytváří v jedinci pocit bezmocnosti.

Charakteristiku příčin traumatu lze beze sporu vztáhnout na povodeň. Povodeň jako traumatická zkušenost přichází z vnějšího prostředí, z hlediska následků povodně jako například zničení domova je tato událost skutečně hrozivá. Povodeň v mnoha případech způsobuje přímé ohrožení života, kdy je potřeba evakuace osob. Jedinec proti povodni samotné nemůže nic dělat, nemůže zastavit déletrvajícím deštěm, je vůči přírodním živlům bezmocný. Do jisté míry lze účinky povodně brzdit, například protipovodňovými bariérami.

Jakým způsobem na traumatickou událost zasažení reagují? Podle Vizinové a Preisse (1999, s. 17) děsivé události ničí pocit vnitřní kontroly a kompetence; ve svých důsledcích narušují i důvěru ve smysl, řád a kontinuitu lidského života. V takové situaci dochází k dezorientaci jednotlivých komponent obvyklé odpovědi organismu na nebezpečí a tyto komponenty mohou ve stavu bezúčelnosti přetrvat dlouho dobu i po skončení stavu skutečného ohrožení (Vizinová, Preiss, 1999, s. 17). Co se týče dezorientace odpovědi organismu na nebezpečí, mohou znovu poukázat na problematiku evakuace osob, kdy spousta lidí odmítá svůj domov opustit. Ne všichni však reagují na traumatickou událost stejně. Podle Vágnerové schopnost zvládnout takovou zátěž závisí na tom, jak jsou aktuálně disponováni, na jejich kompetence a zkušenosti (2012, s. 425). Významným faktorem je možnost sdílení své zkušenosti s někým jiným, popřípadě potřebná sociální opora²⁵. Co znamená sociální opora? Podle Křivohlavého (2001, s. 94) se sociální oporou rozumí pomoc, jež je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Také Praško hovoří, že možnost svěřit se se svými prožitky je pro osoby zasažené traumatickou událostí velmi důležité (Praško,

---

²⁵ Pozitivní efekt sdílení a sociální opory lze najít ve výpovědi respondentky č. 2, která uvedla: „Nejradši vzpomínám na ten večer kdy to bylo nejhorší, jak jsme se všichni sešli. Najednou mezi sousedy nebyl žádný rozdíl, nikdo neměl nic, ale na druhou stranu ten večer nikomu nic nescházelo.“ Celé vyprávění respondentky č. 2 se nachází v Příloze 3.

2012, s. 13). Zvládnutí a zotavení je závislé na úspěšném emocionálním zpracování traumatické zkušenosti. Co znamená emocionální zpracování? Dle Hodgkinsona a Stewarta je emocionální zpracování proces, pomocí kterého jsou vstřebávány emoční zranění. Ty postupně slábnou až do té doby, kdy se mohou začleňovat další zážitky (1998, s. 20). Kohoutek a Čermák uvádí, že významným faktorem, jenž spolurozhoduje o tom, jak se člověk s dopadem traumatické události vyrovná, je kognitivní zpracování a interpretace události (Kohoutek, Čermák, 2009, 49). Interpretace události hraje centrální roli již v průběhu události. Pravděpodobnost rozvoje psychických poruch vzrůstá v případě, že dochází ke ztrátě pocitu subjektivní nezávislosti a kontroly nad událostmi (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 49). Pozdější interpretace události může mít neutrální, negativní i pozitivní charakter zpracování události (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 50). Také Vágnerová konstatuje, že ke zvládnutí traumatické události je potřeba zhodnocení a zpracování zkušenosti, vymezení jejího významu ve vztahu k sobě a dalšímu životu (2012, s. 430).

3.2.1 Ztráta

Každý z nás má ve svém životě zkušenost se ztrátou – ta může nabývat rozmanitých podob. Jsou ztráty, které lze snadno zdolat, jiné mohou zanechat dlouhodobé psychické následky – takovou ztrátou může být ztráta způsobená živelnou pohromou, respektive povodní. Povodeň vede ke ztrátám různého druhu – ztráta zdraví, ztráta na lidských životech, na majetku, ztráta domova, ztráta domácích mazlíčků a zvířat, ztráta zaměstnání. Trauma se ze ztráty stává v případě, že ztráta vyvolává existenční strach²⁶ nebo nesnesitelné psychické bolesti (Ruppert, 2012, s. 6). Takovou ztrátu lze vymezit jako „náročnou životní situaci, která je charakterizována dlouhodobým, ale především ireverzibilním (nezvratným) odloučením od signifikantního (významného) objektu nebo funkce“ (Špatenková, 2011, s. 57). Konvička (2002, s. 170) uvádí, že ztráty jsou velice významným prvkem psychického diskomfortu a pro mnohé se stávají celoživotním traumatem. Jaká je emocionální reakce na ztrátu? Podle Špatenkové je přirozenou reakcí na uvědomovanou ztrátu smutek. Smutek se vztahuje jednak

---

²⁶ Strach je subjektivní reakce na subjektivní hodnocení v oblasti ohrožení hodnot (Hošek, 1999, s. 41).

k danému objektu, ale často se týká například energie, citu a dalších investic do tohoto objektu (Špatenková, 2011, s. 58). Není to však jediná emoce, která se pojí se ztrátou. Další takovou emoci je zlost, bezmocnost, strach, lítost a zklamání (Špatenková, 2011, s. 58).

Dle výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* zasažení považují za nenahraditelné ty ztráty, které se pojí s jejich osobní nebo skupinovou identitou, především ztráty na životech (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 110-191). Nikdo nemůže pochybovat o tom, že ztráty na životech jsou tou nejhorší ztrátou. Také Bowlby uvádí, že ztráta milované osoby²⁷ představuje jeden z nejsilnějších bolestných prožitků, jaké člověk může zakusit (Bowlby, 2013, s. 16). Po ztrátě na životech dle Konvičky následují ztráty následkem poškozením zdraví a ztráty majetku. „*Někdy jde o celoživotní dílo jednotlivců i jejich rodin a během krátké chvíle přijdou lidé o všechno; samozřejmě, že jde o citlivou záležitost*“ (Konvička, 2002, s. 170). Materiální ztráty podle Špatenkové představují „*ztrátu materiálního objektu nebo známého prostředí, ke kterému má jedinec významný vztah*“ (Špatenková, 2011, s. 58). Ztráty na majetku mohou být do jisté míry nahrazeny humanitární a materiální pomocí, prostředků z vyplacené pojistky či finančních sbírek. Materiální obnova majetku může trvat nějakou dobu. Ti šťastnější mohou svůj domov vrátit téměř do stejné podoby, jakou měl před povodní. Ale přesto, že určité materiální předměty byly nahrazeny, nemusí dojít k vyrovnání se s takovou událostí jakou je povodeň. Jak je to možné? Je totiž třeba brát v potaz to, že určité předměty mohou být určitým symbolem. Kohoutek a Čermák (2009, s. 214) upozorňují na fakt, že absence hmatatelných fragmentů historie rodiny – například fotografie, osobní předměty atp. může bránit vyrovnání se s traumatizujícím vybavováním nepříjemných vzpomínek. Takové vyrovnání probíhá vzpomínkovým návratem do života před povodní, pakliže chybí předměty, na které se váží hezké vzpomínky, lidé se „*snadněji vzdávají úsilí obnovit alespoň částečně původní ráz svého života*“ (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 214). Vnímání předmětu jako určitého symbolu podle Špatenkové znamená, že ztráta je prožívána nejen jako ztráta objektu, ale také

---

²⁷ Více se o ztrátě blízké osoby a možnostech pomoci pozůstalým lze dočíst v publikaci: ŠPATENKOVÁ, N. *Poradenství pro pozůstalé: princip, proces, metody*. 2. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3736-2.

jako ztráta toho, co daný předmět představoval (Špatenková, 2011, s. 58). Například ve výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících*²⁸ (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 215) uvedl jeden respondent ze skupiny pomáhajících:

„Já myslím, že nejhůř to snášeli právě ti staří, nebo pokud byli i nemocní. Protože takoví lidé se těžkou dostanou zase do té fáze, že jednou budou mít všechno tak, jak byli zvyklí. (...) S vodou utekly všechny vzpomínky, protože všechno to, co měli a k čemu se mohli vracet, když jim bylo smutno, když byli sami, tak to bylo pryč.“

3.2.2 Symptomy traumatu

Po traumatické události může u některých jedinců dojít k narušení prožívání, uvažování i chování²⁹ (Vágnerová, 2012, s. 425). Jedním z hlavních rysů následků traumatu je tzv. dialektika traumatu (Vizinová, Preiss, 1999, s. 22). Ta se projevuje existencí dvou extrémních stavů. Jedním z nich je stav amnézie s možností náhlé záplavy emocí, druhým z nich je stav inhibované aktivity bez emocí. Dlouhotrvající neschopnost nalézt rovnováhu prohlubuje pocit bezmocnosti a zoufalství a může vést k touze zemřít (Vizinová, Preiss, 1999, s. 22). Projevující se symptomy v důsledku traumatické zkušenosti Vizinová a Preiss rozděluje na tři kategorie – nadměrné vzrušení, intruzivní příznaky, konstriktivní příznaky (1999, s. 20-22):

I. Nadměrné vzrušení

Vzniká následkem stálého očekávání nebezpečí, v tomto stavu se člověk snadno poleká, na minimální podněty reaguje podrážděně a trpí poruchami spánku. *„Zvýšená fyziologická reaktivita bývá nejvíce patrná při působení podnětu, který připomene trauma, a projevuje se náhlou hyperventilací, tachykardií, třesem,*

---

²⁸ Výzkumu zaměřeného na pomáhající se zúčastnily dvě ohniskové skupiny, jedna v Praze v roce 2004 a druhá v Brně v roce 2003; celkem se účastnilo 15 osob. Dotazování byli především koordinátoři povodňové pomoci, povodňoví asistenti a poradci z celé ČR. (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 194)

²⁹ Respondentka č. 2, která prožila povodeň ve své obci si uvědomuje psychické následky: *„jediny co mi zůstalo a toho je že když vím že zase budou povodně, nechci být moc doma, snažím se nebýt vůbec mezi tou vodou.“* Celé vyprávění respondentky uvádím v Příloze 3.

pocením, pocitem nevolnosti či mdlobou“ (Vizinová, Preiss, 1999, s. 20). Tyto jevy mohou trvat po dlouhou dobu, čímž dochází k zásadní překážce, kdy je obtížná adaptace traumatizovaného člověka na život v normálních podmínkách³⁰ (Vizinová, Preiss, 1999, s. 20).

II. Intruzivní příznaky

Dochází k opakovanému prožívání traumatické události, z minulosti se stává přítomnost a jedinec se tak znovu a znovu propadá ke svému děsivému prožitku. Tyto vzpomínky jsou vtíravé a neodbytné a jejich živost a emocionální náboj je stejný jako v původní situaci. Traumatizovaný jedinec má opakující se děsivé sny a noční můry.

III. Konstriktivní příznaky – stažení, sevření

Jsou důsledkem situace krajního ohrožení, kdy byl jedinec vystaven totální bezmocnosti a z té mohl uniknout pouze změnou stavu vědomí. *„Vnímání může být deformované, provázené částečnou amnézií nebo ztrátou určitých vjemových modalit“* (Vizinová, Preiss, 1999, s. 21). Tento stav bývá nazýván traumatický trans, dochází k němu nevědomě a chrání mysl před nesnesitelnou bolestí. V případě, že příznaky přetrvávají delší dobu, stávají se neadaptivními a brání integračním procesům vedoucím k psychickému zpracování zkušenosti. Konstriktivní symptomy zasahují také spontánní aktivitu a iniciativu a ochromují celkovou kvalitu lidského života (Vizinová, Preiss, 1999, s. 22).

Z hlediska přetrvávání potíží vyvolanými traumatickou událostí Vágnerová diferencuje dvě posttraumatické poruchy: akutní reakci na stres a posttraumatickou stresovou poruchu (2012, s. 427).

---

³⁰ *„Manželka z toho má doted' trauma a necítí se dobře, když venku bouří a prší,“* říká Zdeněk Šritr, bývalý starosta Kounova na Rychnovsku ve článku Mladé fronty DNES ze dne 24. 07. 2013. Obec Kounov ve východních Čechách byla v roce 1998 zasažena bleskovou povodní a zahynulo při ní šest osob. Více informací na stránkách: http://hradec.idnes.cz/kounov-povodne-1998-0m7-/hradec-zpravy.aspx?c=A130723_1955000_hradec-zpravy_kvi

3.3 Akutní reakce na stres

Vágnerová uvádí, že akutní reakce na stres zahrnuje přechodné příznaky vyvolané traumatem a jedná se tedy o dočasné potíže (2012, s. 427). Podle Baštecké akutní reakce na stres se zpravidla projevuje od prvních minut, přes první hodiny do tří dnů po události, poté odezní (Baštecká, 2013, s. 172; Hartl, Hartlová, 2000, s. 496). V tomto období je důležité naplnění potřeby informací a slušného zacházení (Baštecká, 2013, 172). Než se budu blíže věnovat akutní reakci na stres, je třeba vymezit samotný pojem stres a příbuzné termíny.

3.3.1 Stres

V odborné literatuře se můžeme setkat s mnoha různými definicemi pojmu stres, které se od sebe odlišují zpravidla tím, na co je kladen hlavní důraz. Někteří autoři se v rámci definice stresu orientují na vnější podmínky a nepříznivé faktory. Jiní autoři se zaměřují na odpověď organismus na vnější činitele a další autoři stresem nazývají celkový vnitřní stav člověka v nepříznivých podmínkách apod. Například Křivohlavý uvádí, že: *„Stresem se obvykle rozumí vnitřní stav člověka, který je buď přímo něčím ohrožován, nebo takové ohrožení očekává a přitom se domnívá, že jeho obrana proti nepříznivým vlivům není dostatečně silná“* (Křivohlavý, 1994, s. 10). Důležitými faktory, které ovlivňují míru psychosociálního stresu, jsou: význam události, sociální opora a zejména osobnostní charakteristiky jedince³¹ (Vizinová, Preiss, 1999, s. 16).

Podle Vágnerové lze akutní reakci na stres chápat jako *„přechodné narušení psychických i somatických funkcí“* (2012, s. 429). Podstatou této reakce podle Vodáčkové jsou obranné a ochranné reakce maximálně mobilizující rezervy postiženého jedince (2007, s. 360). Dochází ke zhroucení adaptačních mechanismů, selhává kognitivní složka, člověk není schopen orientovat se

---

³¹ Pro zvládání stresu se užívá termín coping. Zahrnuje racionální způsoby vyrovnávání se s psychickou zátěží a úzkostí. Lazarus, jak uvádí Křivohlavý, říká, že *„zvládáním se rozumí proces řízení vnějších i vnitřních faktorů, které jsou člověkem ve stresu hodnoceny jako ohrožující jeho zdroje“* (cit. dle Křivohlavého, 2001, s. 70). Důležitou roli hraje míra adaptability jedince, což znamená míru schopnosti adaptovat se na změnu podmínek (Vizinová, Preiss, 1999, s. 16)

v situaci, která se vymyká standardní situaci – například porucha soustředění, plánování činnosti³² atp. (Vágnerová, 2012, s. 429; Hartl, Hartlová, 2000, s. 497). K nejčastějším tělesným příznakům podle Hartla a Hartlové patří například zrychlení/zpomalení srdečního tepu, zvýšení krevního tlaku, tlak v žaludku, závratě, bolesti hlavy, pocity únavy a vyčerpání (2000, s. 497). Co se týká emoční reakce na prožitá trauma, může jít o dočasnou ztrátu schopnosti emocionálně reagovat, v tom případě mluvíme o strnutí. Jedná se o situaci, kdy jedinec mohl reagovat pouze vnitřním únikem, což je změna vědomí, kdy dochází k neosobní registraci veškerého dění (Vágnerová, 2012, s. 431). Taktéž může dojít k velmi silným afektivním reakcím, například agresivita, vztek (Vágnerová, 2012, s. 429). Akutní reakce na stres podle Hartla a Hartlové zahrnuje také stavy označované jako krizová reakce, krizový stav (2000, s. 497).

3.4 Posttraumatická stresová porucha

„Někdy ale mohou být stresující události tak závažné a citově zraňující, že zanechávají dlouhodobé psychické následky. Tyto závažné stresující události nazýváme traumaty. Onemocní-li někdo PTSP, muselo předtím v jeho životě dojít k nějakému traumatu. Někteří psychologové nazývají PTSP přirozenou reakcí na nepřirozené jevy“ (Porterfieldová, 1998, str. 16). Posttraumatická porucha se dle Hartla a Hartlové vyvolává následkem situace katastrofického rázu (například přírodní katastrofa) a způsobuje u zasažených osob pronikavou tíseň (2000, s. 437). Posttraumatická porucha zastihuje jak muže, tak ženy, týká se dospělých i dětí. „PTSP se objevuje jako odložená, či prodloužená odpověď na stresující událost či situaci (s krátkým či dlouhým trváním), která je mimořádně ohrožující či má povahu katastrofy a která by vzbudila pronikavý silný stres téměř u každého. Obvykle se objevují stavy nadměrného nabuzení spojené s nadměrnou ostražitostí, přecitlivělost a nespavost. Úzkost a deprese jsou často spojeny s výše uvedenými symptomy“ (Brečka, 2009, s. 49). Také Vágnerová (2012, s. 431) uvádí posttraumatickou poruchu jako prodlouženou nebo odloženou reakci. Důvodem

---

³² Respondentka č. 3 si po prožití povodni uvědomovala své omezené racionální chování: *„S Kiny jsem se také posléze shodla, že jsme nebyly schopné racionálně uvažovat. Zatímco já jsem zachraňovala balíky papírových kapesníků, ona balík semtexu. Ani jedné z nás nedošlo, že za kopcem je civilizace a že nás nikdo bez vody a toaletáku nenechá.“*

posttraumatické stresové poruchy je tedy nezpracovaná traumatická zkušenost. Podle Praška se jedná o silný zážitek ohrožení života nebo důležitých hodnot, na které se člověk nemůže nikdy dost připravit (2012, s. 14). Posttraumatická porucha může mít někdy podobu tzv. výroční reakce, například rok po události (Vodáčková, 2007, s. 363).

Při špatném zpracování traumatické události dochází k přetrvávání symptomů posttraumatického stresu (Hodgkinson, Stewart, 1998, s. 20). Mezi typické příznaky patří přetrvávající úzkost, vnitřní napětí, zvýšená přecitlivělost a podrážděnost³³. Tyto reakce jsou vyvolány podněty připomínajícími traumatickou zkušenost, dochází k nim však i v případě neutrálních podnětů (Vágnerová, 2012, s. 431). K častým jevům také patří opakované prožívání události (Vágnerová, 2012, s. 432). Porucha může mít dále charakter citové strnulosti, otupělosti či vyhaslosti, přičemž dochází například k neschopnosti prožívat jakoukoliv radost (Vágnerová, 2012, s. 432). Hartl a Hartlová v souvislosti s posttraumatickou stresovou poruchou uvádí termín reminiscence, což znamená vyhýbání se situacím a objektům, které připomínají prožité trauma (2000, s. 437). Příznaky mohou odeznít v průběhu času samy, v horším případě mohou přetrvat po dobu několika let či dokonce přetrvávají po celý život. Praško uvádí, že další komplikace mohou být také zapříčiněny depresemi či užíváním alkoholu a, jiných drog. (2012, s. 12).

Na posttraumatickou stresovou poruchu upozorňují autoři Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká (2009, s. 110-192) ve výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených*. Její příznaky³⁴ pozorovali účastníci výzkumu i několik měsíců

---

³³ Respondentka č. 3 ve svém vyprávění uvádí: „Nesnesu být na místě, kde je slyšet zvuk deště. Měla jsem s tím problémy ve čtvrtáku na střední – část výuky jsme měli v ateliéru se střešou z průhledného plastu a když přšelo, měla jsem problém vydržet ve třídě. Když byla možnost odcházela jsem jinam. Ne že bych se přímo bála, ale jsem při tom zvuku neklidná a stále se hrozím co zas přijde.“ Celé vyprávění se nachází v Příloze č. 3.

³⁴ „Když lidé říkali, když slyším déšť, tak se budím, tak nemůžu spát, tak mám prostě tu psychiku natolik narušenou, že se nemůžu ani pořádně vyspat. Stačí, když slyší kapat ten déšť, a už má určité stavy neurózy nebo něčeho takového,“ uvedl jeden z respondentů ve výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících* (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 214)

po odeznění traumatizující události, domov se pro zasažené stává zdrojem traumatizujících vzpomínek a dlouhotrvající frustrace (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 113-114). Maříková a kol. uvádí, že pojem domov znamená ucelený obraz okruhu blízkých, známých lidí svázaných s hmotným prostředím a vyjadřuje emocionální vztah člověka k jeho nejbližšímu světu (1996, s. 218). Podle Maříkové někteří autoři jako Faust, Heidegger, Hobbes charakterizují domov jako symbol posledního útočiště (1996, s. 219). Stejně hovoří i Mrkvička, který říká, že člověk potřebuje domov k načerpání životních jistot a přirovnává tuto potřebu k přírodě, kde každý živý tvor v případě ohrožení hledá úkryt. (Mrkvička, 1984, s. 52). Z výše uvedeného vyplývá, že domov má pro jedince velký význam. Jedná se o místo, kde se člověk cítí bezpečně; o prostor vzájemnosti a sdílení. V případě zasažení domova živelnou pohromou tento domov představuje velké dilema a rozpor pro traumatizované oběti, na jednu stranu se jedná o místo, které bývalo jejich domovem; na stranu druhou zde prožili jednu z nejhorších chvil svého života (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 207).

Podle Vágnerové je kritickým obdobím pro vznik posttraumatické stresové poruchy období prvních tří měsíců po traumatické události. K rozvoji PTSD může dojít do šesti měsíců po této události, v extrémních případech trvá i několik let (Vágnerová, 2012, s. 437). Posttraumatická stresová porucha se podle Praška projevuje komplexem psychologických a tělesných příznaků objevujících se po zážitku, který byl způsoben mimořádně ohrožující traumatické události (Praško, 2012, s. 14). Rozlišují se čtyři hlavní skupiny příznaků posttraumatické stresové poruchy:

1. dotírající vzpomínky a sny,
2. ztráta pozitivních emocí,
3. vyhýbání se,
4. zvýšená psychická a tělesná vzrušivost (Praško, 2012, s 16).

Tyto příznaky se považují za projevy posttraumatické stresové poruchy v případě, že přetrvávají déle než tři měsíce (Praško, 2012, s 16). Kohoutek a Čermák (2009, s. 50) jako typický příklad traumatických vzpomínek uvádějí intruze, což jsou zatěžující a vtíravé vzpomínky a dojmy. Mohou se vynořovat v podobě sensorických dojmů (například zvuk valící se vody) spolu s tělesnými pocity a emočními stavy. Příčinou tohoto stavu je nedostatečné zpracování obsahu

událostí a jejich nedostatečné začlenění v rámci struktury vzpomínek; také silné asociační propojení s určitými jevy, ke kterému dochází při špatném rozlišování skutečných spouštěčů (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 51). Dobu od tří měsíců po události Baštecká považuje za vhodnou „*pro injekce profesionální pomoci a spolupráce prostřednictvím komunitních intervencí, které mohou přinést uznání události a jejich dopadů, podpořit svépomoc zasažených a jejich rodin, upozornit na jejich situaci a připomenout jejich práva a zájmy, vzdělávat společenství, posilovat jeho odolnost a připravenost atd.*“ (Baštecká, 2005, s. 172).

K posttraumatické stresové poruše patří především úzkostné obavy. V silné úzkosti má člověk sklon zaměřit se výlučně na nejhorší možné následky, mysl a pozornost jsou zaměřeny na potenciální ohrožení (Praško, 2012, s. 16). Vizínová a Preiss uvádí, že průvodními projevy posttraumatické stresové poruchy jsou často deprese a úzkost, přičemž symptomy se mohou projevit bezprostředně po traumatu nebo s několikaměsíčním či ročním odstupem (Vizínová, Preiss, 1999, s. 27).

Vágnerová uvádí, že posttraumatickou poruchu je možno léčit pomocí psychoterapie kombinované s farmakologickou léčbou. Farmakologická léčba je zaměřena především na zmírnění akutních příznaků, mezi které například patří úzkost, poruchy spánku atd. (Vágnerová, 2012, s. 443). Psychoterapie se zaměřuje na zpracování traumatické události, přičemž cílem je dosáhnout vyrovnání se s traumatickou zkušeností a integrace této zkušenosti do komplexu osobnostních zkušeností (Vágnerová, 2012, s. 443). Dle Preisse a kol. (2004, s. 7) je PTSD často označována jako tichá diagnóza³⁵, a konstatuje, že její výskyt je vyšší, než se může

---

³⁵ Preiss a kol. (2004) ve výzkumu Trauma a stres zjišťovali frekvenci posttraumatických stresových reakcí a traumatického stresu 8 měsíců po povodních v Praze v roce 2002. Tato studie je první studií, která sledovala míru přetrvávajícího stresu po přírodní katastrofě v České republice. Zjišťována byla přítomnost a závažnost zejména úzkostných a depresivních příznaků a výskyt posttraumatické stresové poruchy po osmi měsících od události. Byla zjištěna nižší míra výskytu přetrvávajícího traumatického stresu po přírodní katastrofě v ČR ve srovnání s údaji ze zahraničí. Preiss a kol. doporučují dlouhodobé sledování podobných souborů z hlediska hledání strategie účinné pomoci a prevence dlouhodobých následků. Podle autorů může mít míra a kvalita pomoci po katastrofě značný vliv na míru PTSD.

zdát. Jak jsem již uvedla, pro mnohé může mít střet se živelnou pohromou dlouhotrvající následky. Podle autorů Briera a Elliotové (2000, s. 661) je obecným problémem studií zabývajících se dopadů katastrof to, že se většinou omezují na akutní symptomy relativně nedávných událostí. To se naopak autoři snažili eliminovat ve své studii *Prevalence, Characteristics, and Long-Term Sequelae of Natural Disaster Exposure in the General Population*. Došli k závěru, že dopady některých katastrof mohou přetrvávat i deset či více let po události (Briere, Elliot, 2000, s. 676). Z tohoto hlediska je velmi důležitá dlouhodobá pomoc poskytována obětem živelných pohrom. Na formy pomoci se zaměřuji v následující kapitole.

4 PSYCHOSOCIÁLNÍ INTERVENCE PŘI ŽIVELNÝCH POHROMÁCH

*„K hostinám svých přátel se ubírej pomalu,
k jejich neštěstím rychle.“*

Chilón

Těžké události postihují jedince i větší skupiny, rodiny, blízké, spoluobčany a široký okruh lidí. V rámci pomoci po živelných pohromách se často hovoří o materiální pomoci obětem, zato psychologická pomoc není tak prioritní (Vizinová, Preiss, 1999, s. 124). Podle Vizinové a Preisse většina odborníků problém psychického dopadu po povodních v roce 1997 zlehčovala, popřípadě argumentovala malým množstvím pacientů, kteří se na psychologickou pomoc v souvislosti se povodněmi obrací. Naopak u zahraničních odborníků je vliv přírodních katastrof typu povodní na psychický stav zasažených popisován minimálně již třicet let³⁶ (Preiss, 2004). Situace u nás se však postupem času začala měnit a otázka psychického dopadu povodní již není tak okrajovou záležitostí. Než se dostanu k tomu, jak pomáhat v situaci hromadného neštěstí, vymezím zasažené, respektive oběti hromadného neštěstí.

4.1 Klasifikace obětí živelných pohrom

Živelné pohromy postihují velké množství osob. Nejedná se pouze o oběti přímé, které se se živelnou pohromou setkali tváří v tvář. Podle Baštecké mezi skupinu zasažených patří všichni ti, kteří přímo viděli, slyšeli, hmatali, cítili. Jedná se tedy o přímé oběti, jejich příbuzné a přátelé, pozůstalé, záchranáře a pracovníky pomáhajících profesí, obyvatele daného místa, atd. (Baštecká, 2005, s. 28). Takové zasažené (mimo přímé oběti) Valášek a Štětina nazývají jako tzv. skryté

---

³⁶Honig RG et al. Portraits of survival. A twenty-year follow-up study of the children of Buffalo Creek. *Psychoanal Study Child*.1993;48:327–55.

Powel BJ, Penick EC. Psychological distress following a natural disaster: a one year follow up of 98 flood victims. *Journal of Community and Psychology*, 11,1983,269–276.

oběti. Tyto dvě skupiny obětí mimořádných událostí klasifikují Valášek a Štětina do šesti kategorií (2000, s. 240):

- **Oběti I. úrovně** – jedná se o oběti, které byli v maximální míře vystaveni působení katastrofické události či hromadnému neštěstí.
- **Oběti II. úrovně** – do této skupiny Valášek a Štětina řadí truchlící příbuzné a přátele.
- **Oběti III. úrovně** – jedná se o vyprošťující, resuscitační a terapeutický personál.
- **Oběti IV. úrovně** – sem jsou zařazeni ti, kteří zasáhli jako první, poskytli první pomoc a ti, kteří nesou určitou odpovědnost. Jedná se tedy o lidi v těsné souvislosti s katastrofou či hromadným neštěstím.
- **Oběti V. úrovně** – jedná se o lidi, které mimořádná situace uvrhla do obtíží, aniž by byli jejími přímými účastníky.
- **Oběti VI. úrovně** – sem podle Valáška a Štětiny patří lidé, kteří se mohli stát primárními oběťmi, popřípadě ti, kteří byli nepřímo zúčastněni.

Autoři výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009, s. 167) identifikovali několik skupin na základě charakteristické reakce na zátěž z povodní³⁷. Nejintenzivnější projevy zátěže lze podle autorů sledovat u těch zasažených, kteří jsou s povodní stále konfrontováni, dále bylo zjištěno, že věk není přímým faktorem pro výskyt projevů zátěže. Ke stejnému závěru došli autoři ve studii *Coping with post-traumatic stress: young, middle-aged and elderly comparisons* (Chung a kol, 2004, s. 333-343). Ti se ve své studii zabývali posttraumatickou stresovou poruchou a jejími projevy a srovnávali tři věkové skupiny – mladé osoby, osoby středního věku a starší osoby. Tyto tři skupiny dle výsledků reagovali podobně, podle autorů tedy není věk

---

³⁷ Skupiny: 1. vyrovnání navzdory intenzivním zážitkům (19%), 2. navzdory méně intenzivní reakci stále rozrušení (11%), 3. osoby s izolovanými intrapsychickými dopady (7%), 4. lidé s převážně aktivními projevy (15%), 5. lidé se značnými dopady události na psychický stav (10%), 6. lidé bez výraznějších psychických následků (37%), 7. lidé s nejvýraznějšími psychickými dopady (2%) (Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká; 2009).

rozhodujícím faktorem reakce na traumatickou událost (Chung a kol., 2004, s. 341). Mnohem důležitějším faktorem je subjektivně přiřazená míra ohrožení, která ovlivňuje traumatické reakce (Chung a kol., 2004, s. 340).

Po vymezení obětí mohou pokračovat v druzích poskytované pomoci. Obecně je možno dělit pomoc na laickou a profesionální. Laickou pomoc poskytuje rodina, přátelé, blízcí. Taková pomoc má svůj nezastupitelný význam, Vodáčková však zároveň upozorňuje na meze takové pomoci. Říká, že může docházet k nereálnému očekávání od pomáhajícího směrem k pomáhanému a naopak (2007, s. 50). Zde vidí Vodáčková vhodnost řešit problém na profesionální úrovni. Za takovou profesionální pomoc v případě živelných pohrom považují krizovou intervenci³⁸. Vodáčková definuje krizovou intervenci jako „*odbornou metodu práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující*“ (2007, s. 60). Krizová intervence se provádí v přímém kontaktu v terénu nebo po telefonu za pomoci krizových telefonních linek. Baštecká konstatuje, že cílem krizové intervence je pomoci klientovi zvládnout situaci tak, aby se vrátil na předkrizovou úroveň žití (2005, s. 170).

4.2 Psychická první pomoc

V případě mimořádné události, dochází ze všeho nejdřív k základní první pomoci. První pomoc podle Hoskovcové lze popsat jako okamžitou, dočasnou pomoc poskytovanou obětem přímo na místě události (2009, s. 93). Tato pomoc podle Baštecké (2005, s. 158) zahrnuje potřeby přežití³⁹, informace a kontakty s blízkými. Člověk by měl mít kompletní informace o tom, co se stalo, kde se nachází a co se aktuálně děje a výhledu do budoucna. Cílem první psychické pomoci je stabilizace, přičemž na základní úrovni ji podle Hoskovcové zvládne každý občan (Hoskovcová, 2009, s. 93). V případě závažnějších poruch chování je

---

³⁸ Krizová intervence si je velmi blízká s psychoterapií. Vodáčková však uvádí několik charakteristik, které tyto dvě disciplíny navzájem odlišují – odlišný cíl, časový rámeček, hloubka pohledu na daný problém, klientela (2007, s. 62).

³⁹ Na základě pravidla 5T, které je kromě první psychické pomoci součástí první zdravotní pomoci. Jedná se o zajištění: ticha, tišení bolesti, tepla, tekutin a transportu (Hoskovcová, 2009, s. 93)

třeba zásah profesionálního pracovníka. Taková kvalifikovaná odborná pomoc může potlačit akutní fázi stresových projevů.

4.3 Psychologický defusing a debriefing

Jsou jedinci, pro které je střetnutí se živelnou pohromou tak traumatická zkušenost, že první psychická pomoc⁴⁰ není dostatečná k jejímu překonání. Jak již bylo zmíněno, pro zvládnutí traumatické zkušenosti a předcházení rozvoje posttraumatické stresové poruchy je důležité zpracování zážitku. Zvládnutím zážitku se myslí zpětné zhodnocení události jako zkušenosti, která pro člověka může mít i pozitivní aspekty – posílení člověka v určitém ohledu (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 186). Ke zpracování zážitku slouží techniky nazývané psychologický debriefing a defusing, ty jsou součástí krizové intervence. Vodáčková a kol. (2007, s. 381) uvádí, že psychologický debriefing a defusing jsou „*krizově-intervenční techniky užívané pro vyrovnání se s traumatizující událostí.*“ Defusing se považuje za nezbytnou součást pracovního postupu záchranářů a není třeba, aby byl veden psychologem (Vodáčková, 2007, s. 381). Podle Hoskocové (2009, s. 94) slouží k vytvoření atmosféry podpory a pohody, která má posilovat tým záchranářů. Vodáčková dodává, že defusing často probíhá spontánně (2007, s. 381). Oproti tomu debriefing trvá obvykle déle. Podle Hartla a Hartlové se jedná o techniku řízeného rozhovoru s lidmi, kteří prožili traumatickou událost (2000, s. 97). Účastnit se mohou velké i malé skupiny osob. Jedná se o techniku⁴¹, která si klade za cíl redukovat reakce na traumatickou událost (Hodgkinson, Stewart, 1998, s. 112). Vodáčková doporučuje provádět debriefing s určitým časovým

---

⁴⁰ Respondentka č. 1, která má zkušenost s povodní ve své obci, si myslí, že lidé o psychickou pomoc nemají moc zájem a neumí ji ani využívat: „*Ale problém je podle mě v tom, že lidé takovou pomoc příliš nechtějí a neumí využívat. Pořád je ve společnosti takový pesimismus, že si řeknou, proč by jim někdo měl chtít pomáhat, proč by měli někoho zajímat jejich problémy, nebo mají pocit, že se na nich koná nějaká forma hyenismu.*“ Celé vyprávění respondentky uvádím v Příloze 3.

⁴¹ Debriefing nemusí být využíván pouze v krizové práci s oběťmi hromadných neštěstí, užívá se i v psychologickém výzkumu pro ošetření respondentů po experimentu nebo jako forma psychohygieny záchranářů a všech pomáhajících profesionálů (Hartl, Hartlová, 2000, s. 97).

odstupem asi 48 hodin po události, přičemž časová hranice, dokdy ho nejpozději provádět není stanovena (2007, s. 382). Podle Hoskovcové je debriefing zaměřen především na dovedení osob k racionálnímu zpracování události, což je potřebné pro budoucí perspektivu (2009, s. 94). Hodgkinson a Stewart (1998, s. 112-113) uvádí následující cíle debriefingu:

- ventilace reakcí a pocitů,
- jasné porozumění akcí a reakcí a z toho vyplývající kognitivní zpracování události,
- snížení pocitu abnormality reakcí prostřednictvím sdílení,
- mobilizace zdrojů uvnitř i vně skupiny, které zvyšuje skupinová podpora, solidarita a soudržnost,
- příprava na příznaky a účinky, které mohou v budoucnu nastat,
- identifikace směrů další pomoci v případě potřeby.

Hodgkinson a Stewart si však uvědomili, že je třeba brát v potaz limity a rizika a kladli si otázku, zda debriefing účastníkům prospívá. Přišli k několika varovným bodům, respektive doporučením, která by měla zaručit pozitivní účinek debriefingu (1998, s. 134-135):

- debriefing by měla být prováděn jako součást celkového krizového intervenčního programu, přičemž by měla vždy následovat kontrola odborníkem,
- měl by být kladen důraz na složení skupiny,
- debriefing by neměl být proveden příliš brzy – nejdříve po čtyřiceti osmi hodinách,
- debriefing by neměl být příliš krátký a zároveň by se neměly stanovovat příliš vysoké cíle,
- debriefing lze částečně považovat za součást posuzovacího postupu, který identifikuje osoby v ohrožení; a zároveň stanoví způsob navázání další spolupráce s těmito osobami.

Hodgkinson a Stewart zároveň dodávají, že rizika a limity debriefingu nejsou větší, než rizika jiných krizových intervencí (1998, s. 133).

4.4 Psychosociální krizová pomoc a spolupráce

Vyrovnaní se se živelnou pohromou vyžaduje mnoho úsilí. Je potřeba překonat pocit bezmoci ve chvíli, kdy hrozí střet s přírodním živlem a stejně tak tehdy, kdy se čeká na opadnutí vody. Významným okamžikem je také konfrontace s následky. Dále je třeba likvidace škod a následná obnova. Jedná se o velkou zátěž a právě psychosociální krizová pomoc a spolupráce může být tím správným krokem k jejímu překonání.

„Psychosociální krizová pomoc a spolupráce je souborem reakcí, činností (a služeb), které navozují v době trvání mimořádné události anebo krizové situace a v době zvládnání jejich důsledků v zasažených lidech, rodinách, obcích a organizacích přesvědčení „nejsme na to (a v tom) sami“, „i my můžeme pomoci druhým“, „společně to zvládneme“ a „na příště se připravíme““ (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR⁴², 2010; Baštecká, 2013, 164). Východiskem je pojetí odolnosti – lidé ohrožující zátěž zvládají. Výsledkem psychosociální krizové pomoci a spolupráce je připravenost na další událost; její povaha má terénní a proaktivní, včasný a dlouhodobý, mezioborový charakter (Baštecká, 2013, 164). V průběhu takové pomoci by lidé měli být obeznámeni o tom, že emoce jako zlost, strach, smutek, obavy, atp. jsou normálními reakcemi po katastrofě. „Je třeba, aby si tyto prožitky a symptomy dokázali vysvětlit nikoli jako nepřiměřenou reakci signalizující vlastní slabost, či dokonce počátek duševní poruchy, ale jako normální reakci na abnormální událost“ (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 83-84).

Podle Baštecké má psychosociální pomoc čtyři hlavní cíle (Baštecká, 2013, s. 165):

1. Zvládnání sebe a života, řád a zvládnání nároků života

Cílem je zajistit podporu či obnovit pocit vlády nad sebou a situací prostřednictvím první tělesné a psychické pomoci (Baštecká, 2013, s. 165).

První psychickou a zdravotní pomocí jsem se zabývala výše v kap. 4.2. Důraz

---

⁴² Celým názvem Pracovní skupina pro vytváření a ověřování standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce při MV – GŘ HZS ČR. Skupina vznikla v roce 2006 a je tvořena odborníky z řad psychologů (mimo jiné Bohumila Baštecká), lékařů a odborníků z praxe a zhruba polovina skupiny byla zároveň členy Psychosociálního intervenčního týmu ČR.

je kladen na informace týkající se aktuální situace a výhledu do budoucna. Lidé se vyrovnávají s požadavky nových situací.

2. Zpracování zážitku a minulosti

Ke zpracování traumatického zážitku dochází prostřednictvím kontinua krizové pomoci, mezi které patří například vyhledávání obětí, krizové intervence, krizového poradenství, péče o týmy a podpora truchlení a cílená práce s posttraumatickou stresovou poruchou.

3. Začlenění se

Událost se stala neoddělitelnou součástí historie. Pro dobré zpracování zážitku je důležitá sociální opora, mezi prvotní zdroje patří rodina, přátelé, známí, sousedi a další lidé z obce. Mezi druhotné – formální zdroje pomoci patří místní duchovní, praktičtí lékaři, učitelé, představitelé obce, dále psychologové, sociální pracovníci. Zasažení se cítí být součástí celku a venkovní svět je přijímá.

4. Otevření se budoucnosti, odvaha a odhodlání

Pokud je traumatický zážitek dobře zpracován, projeví se obnovou chuti do života. Pomoc nabývá formu poradenství, individuálního plánování, podpory při rozhodování, aktivizace. Zasažení vnímají přínos a smysl události, vlastní růst, plánují budoucnost, stanovují si cíle. Zkušenost těchto lidí je vede k ochotě a připravenosti pomáhat druhým.

Prostředky a nástroje využívané k dosahování cílů a výsledků jsou například tyto (Baštecká, 2013, s. 170-171):

- **Zacílená praktická pomoc či její zprostředkování** – vyhledání obětí živelných pohrom, respektive povodně, identifikace potřeby pomoci apod.
- **Pomoc při plánování činnosti** – následky povodní bývají velmi rozsáhlé a proto je potřeba jejich odstranění správným způsobem korigovat.
- **Uznání události, ztrát a zvládnutí** – například prostřednictvím obřadů, rituálů – výstavy, setkání obětí, apod.

- **Tvorba krizových a bezpečnostních plánů a návrhů pomoci a spolupráce,**
- **Dokumentování a vytváření osvětových materiálů,**
- **Sdílení zkušeností,**
- **Časná intervence a krizová intervence, specializovaná následná pomoc.**

Vzhledem k faktu, že mnozí lidé nechtějí vyhledávat institucionální pomoc a naopak se spoléhají na sebe a na neformální sociální síť, je třeba v rámci organizování psychosociální pomoci uvažovat proaktivně. Je důležité zaměřit se na aktivní vyhledávání těch, pro které může být pomoc nezbytná a prospěšná (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 82). Také v příručce pro Terénní pracovníky se uvádí, že většina lidí se nedomnívá, že by potřebovali psychosociální pomoc a služby psychosociální pomoci nevyhledává; oběti mohou dokonce po katastrofě odmítat jakoukoliv pomoc (Deborah, 2002, s. 7).

Dle výsledků výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* autorů Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká (2009, s. 110-191) byla psychosociální pomoc zasaženými málo zmiňována. Autoři upozorňují také na nízkou úroveň vyhledávání psychosociální pomoci; ovšem údaje o hodnocení důležitosti psychické pomoci a podpory jsou opačné. Autoři si tento rozpor vysvětlují například faktem, že vyhledání profesionální psychosociální pomoci není v našich podmínkách často považováno za sociálně žádoucí.

Výsledky výzkumu také ukazují, že potřeba přímé nebo individuální psychologické intervence vzniká v delším časovém horizontu – období jednoho roku, zároveň je však psychická opora během konfrontace s následky povodní vysoce hodnocena. Otázka správného načasování psychosociální pomoci tak není tak jednoduchá, jako u jiných forem pomoci – materiální, finanční.

Pro tvorbu návrhů pomoci a spolupráce je třeba co nejpřesněji znát typ události, kdy se stala a jaká je v důsledku této události situace zasaženého (Baštecká, 2013, s. 171). Baštecká (2013, s. 276) uvádí, že základem psychosociální krizové spolupráce je občanství jako účast na věcech společenství a angažovanost pro společný prospěch. Z hlediska účasti a angažovanosti byly vystavěny standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce, které uvádím v příloze diplomové práce.

Předběžná zpráva Českého hydrometeorologického ústavu (2013) významně hodnotí intervenční činnost psychologické služby a práci psychologů posttraumatických týmů. Psychosociální pomoc byla poskytována jednak přímo na poškozeném území a jednak skrze krizové informační linky. Pomoc byla prováděna psychology HZS ČR, Policie ČR, Českým červeným křížem a dalšími nevládními organizacemi. Lidé mohli také využít psychosociální pomoc v evakuačních střediscích, podpora také byla poskytována starostům. Baštecká (2013, 172) upozorňuje, že v období od tří dnů do měsíce a šesti týdnů po události se likvidují škody a terén je obvykle přeplněn lidmi a technikou. V této době přímí zasažení potřebují praktickou pomoc a poradenství, která se týká například oblasti pojistek, půjček, dávek; či podporu při plánování a stanovování priorit – co dělat dřív a čemu se věnovat později.

4.5 Humanitární pomoc

Může se zdát, že tato část o materiální a humanitární pomoci do kontextu psychologické, respektive psychosociální pomoci nezapadá. Podle Vymětala (2009, s. 10) se nejedná pouze o materiální pomoc, ale v širším významu zaznamenává psychosociální potřeby lidí a tato pomoc bývá poskytována ve vzájemné součinnosti a právě proto zde tuto část začleňuji. Mezi psychosociální potřeby řadíme emoční, sociální, psychické duchovní či praktické potřeby. Jak je humanitární a materiální pomoc vymezena? Hoskovcová definuje humanitární a materiální pomoc jako soubor aktivit, které směřují k záchraně nevinných lidských životů a mírnění lidského utrpení (2009, s. 95). Humanitární pomoc se poskytuje na základě zjištěného rozsahu materiálních škod, zhodnocení možnosti poskytování pomoci, stanovení časových a věcných priorit z hlediska poskytované pomoci atp.

V období aktuálních živelných pohrom můžeme být v médiích upozorněni na různé materiální a finanční sbírky. Podle závěrů výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících* jsou finance nutné nejenom z hlediska materiální obnovy domova, ale také z hlediska symbolického významu při realizaci výzkumných rituálů, např. Vánoce (Navrátil, Čermák, Kohoutek; 2009, s. 207). Co se týče reakce na humanitární pomoc, chtěla bych zmínit také poznatek, jenž souvisí s distribuováním této pomoci. Vaishar (1999, s. 59) poukazuje na negativní

projevy, kdy docházelo k závisti, která se vztahovala primárně k získání většího dílu humanitární pomoci, přičemž tato pomoc nebyla brána v souvislosti se skutečně utrpěnými škodami. „(...) *chování lidí tváří v tvář reálnému ohrožení modifikovalo sociální vztahy v postižených regionech, stejně jako následné chování týkající se rozdělování pomoci, závisti vůči těm, kteří (často zdánlivě) povodní získali a podobně.*“ (Konvička, 2002, s. 67). Podle Hoskovcové by poskytnutá humanitární a materiální pomoc měla být spravedlivá (2009, s. 95). Právě toto kritérium spravedlnosti je značně problematické, nelze jej vymezit. Kohoutek a Čermák (2009, s. 212) uvádí, že vzájemné srovnávání škod a přehrabování se dárky, patří k dalším nespécifickým projevům traumatu obětí způsobeného povodní. Dále upozorňují, že tento stav může také postupně devalvovat i samotný proces pomoci⁴³. Hoskovcová konstatuje, že aktivní obnova komunity má větší význam než materiální pomoc. Komunita se obnovuje prostřednictvím rituálů, které umožňují blízké semknutí skupiny a zároveň udržení morálky a naděje (Hoskovcová, 2009, s. 95). Na důležitost rituálů poukazují Kohoutek, Urbánek, Čermák a Baštecká ve výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* (2009, s. 110-191) a tvrdí, že organizování rituálů⁴⁴ by mělo být součástí dlouhodobé pomoci zasaženým.

---

⁴³ „Vždycky to člověk chce na někoho hodit, ale já nevím, jestli jim nedošlo nebo nechtějí, aby jim to došlo, že za to nemůžou ti lidi, kteří byli vyplaveni, ani ti, co pomáhali, ale může za to příroda, že to není ničí vina, a ti lidi, kteří nebyli vyplaveni předhazují těm lidem, kteří byli vyplaveni, že to je jejich vina, což způsobuje všechny ty konflikty...“, uvádí respondent ve výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících* (Kohoutek, Čermák, 2009, s. 212)

⁴⁴ Baštecká (2013) uvádí, že tři měsíce po události je zvykem poděkovat záchranářům, šest měsíců po události se například setkávají přímí zasažení na místě události. Příležitost k celospolečenské připomínce bývá rok po události.

⁴⁵ O rituálech a připomínkách neštěstí se lze často dočíst v tisku. Například:

<http://www.liberec-me-bavi.cz/cs/prakticke-info/urady-statni-institute-v-liberci/liberec-liberecky-kraj-si-pripomnel-povodne-2010-tematickou-vystavou-a-krtem-knihy.html>

5 ANDRAGOGICKÁ INTERVENCE

„I cesta tisíc mil dlouhá začíná prvním krokem.“

Čínské přísloví

5.1 Člověk v kritickém životním uzlu

Na problematiku člověka zasaženého živelnou pohromou nahlížím z hlediska andragogiky orientované na dospělého člověka v kritických životních uzlech a to vzhledem k tomu, že povodeň představuje pro člověka náročnou životní situaci⁴⁶. Andragogika v tomto pojetí se snaží o zdárné překlenutí náročné životní situace. Například Šimek (1995, s. 98) uvádí, že objektem andragogiky je dospělý jedinec jako sociální aktér, který se musí orientovat v kritických uzlech své životní dráhy⁴⁷, životní dráhu jedince blokuje traumatizující zkušenost. Každý prožitek, který se stal minulostí, naše psychika zpracuje. Prožitek se integruje do systému jako prvek, který v konečném důsledku tvoří životní příběh. Pokud je tento proces narušen z důvodu nějakého prožitého traumatu, dílek se nezačlení, a proto se nemůže stát minulostí. Lidé postižení posttraumatickou stresovou poruchou uvízli v této časové smyčce, a proto se stále nacházejí v prožitku traumatu. Identifikovat lze nápadné emoční stažení, citové otupění a vyhýbání se podnětům připomínající traumatizující událost (Světová zdravotnická organizace, 2006, s. 125). K orientaci v kritických uzlech podle Šimka (1995, s. 98) jedinec potřebuje pomoc v rovině socio- či psychoterapeutického působení, které mu umožní optimalizovat jeho

---

⁴⁶ Dle Mrkvičky se mluví o náročných životních situacích v případě, že jsou na hranicích jedincovy kontroly. Pokud jedinec nad situací ztratí zcela (popř. přechodně) kontrolu, jedná se o situace krizové (Mrkvička, 1984, s. 35).

⁴⁷ Životní dráha se podle Šimka a Bartoňkové (2002, s. 24) skládá ze čtyř dimenzí. Zaprvé se jedná o časovou dimenzi – čas jednak představuje věk jedince a jednak různé časové cykly i společenské změny. Zadruhé horizontální dimenze je ovlivněna sociálně historickým prostorem lidského žití. Třetí dimenzí je vertikální dimenze, kterou si lze představit jako sinusoidu, po níž se život člověka ubírá. Čtvrtou dimenzí životní dráhy je její hodnocení – jednak jedincem, jednak jeho okolí. Hodnocení může být vyjádřeno kategoriemi jako například úspěšný/neúspěšný život, apod. (Šimek, Bartoňková, 2002, s. 24)

sociální pozice a role. Podle Mrkvičky (1984, s. 95) je třeba najít řešení, které jedinec nebyl schopen či neuměl najít.

V tomto kontextu se jeví vhodné psychologizující pojetí předmětu andragogiky. To podle Šimka a Bartoňkové (2002, s. 27-29) definuje andragogiku jako aplikovanou vědu o orientování člověka v kritických uzlech jeho životní dráhy či při problémovém průběhu životní dráhy. Takto široce pojatá andragogika se nazývá integrální andragogika, mimo teorii a praxi vzdělávání dospělých je doplněna o oblast péče a vytváření podmínek pro rozvoj dospělého člověka (Dočekal, Bartoňková, Šimek, 2013, s. 14). Toto pojetí andragogiky je orientováno na individuum.

O individuálním rozměru pomoci hovoří Baštecká, dle ní psychosociální pomoc „reaguje na potřeby lidí, posuzuje a podporuje jejich zdroje, je šitá na míru jedinci a jeho společenství a odpovídá typu události“ (Baštecká, 2005, s. 15). Podle Baštecké má být dobrá pomoc šitá na míru tomu, komu se pomáhá. „(...) šití na míru je zakládlem pomáhajících profesí současnosti. Péče se má individualizovat, poskytovat cíleně, nikoli plošně. Šití na míru neznamená, že se krejčí vždy znovu učí šít. Používá stříh a přizpůsobuje ho zákazníkovi“ (Baštecká, 2005, s. 118). Také Langer (2006, s. 13) mluví o tom, že individuální pohled v kombinaci se sociálním pohledem je rozhodující pro komplexní postihnutí jedincova problému.

Co Langer myslí individuálním a sociálním pohledem? Individuální pohled dle Langerova znamená úhel pohledu daného klienta, tedy jeho subjektivní charakteristiku situace. Sociální pohled pak znamená zasazení problému do obecnějšího kontextu společenské situace (Langer, 2006, s. 13). Andragogika je vědou, která vnímá specifika individuální situace jedince včetně její souvislosti se sociálním okolím. Situace, kdy je jedinec postižen mimořádnou událostí jakou je povodeň, je právě tou situací, která vyžaduje komplexní pohled. Jedná se o situaci, kdy jedinec přišel o pocit bezpečí ve svém domově, v mnoha případech ztratil někoho blízkého. Lze také hovořit o výrazném nárůstu výdajů v případě materiální obnovy domova, konsekvencí povodní je však zdaleka více. Zároveň v této situaci není jedinec sám, ale ocitá se v neustálém kontaktu se svým sociálním okolím, rodinou, blízkými, sousedy či například zaměstnavatelem. Právě transdisciplinární přístup andragogiky, kterým se tato věda vyznačuje, je v této oblasti přínosný. Andragogika využívá poznatky z jiných věd – př. psychologie,

sociologie, pedagogika, filozofie, ekonomie, atd. Podle Šimka (1996, s. 8) tuto mezioborovost lze chápat jedině jako výhodu, protože „rozšiřuje možnosti vědeckého poznání a umožňuje větší sebereflexi, odstup od sebe sama a tím i větší pružnost a dynamiku.“ Beneš říká, že andragogiku nemůžeme považovat pouze za odnož výše zmíněných věd, podle něj hlavním důvodem vzniku andragogiky byla společenská poptávka po nových druzích znalostí a kvalifikací (Beneš, 2008, s. 31).

Akční pole psychologizujícího pojetí andragogiky tedy představuje oblast, ve které může andragog působit s lidmi zasaženými povodní. Andragogika chce postihnout člověka v průběhu jeho životní dráhy a je nezbytné si uvědomit, že vše, co daný člověk prožil, má vliv na pozdější situace (Šimek, Bartoňková, 2002, s. 24). Ondrušková (2010, s. 16) hovoří o tom, že vybudování atmosféry spřízněnosti, otevřenosti a důvěry je důležité pro optimální předání informací. Podle Mrkvičky je cílem rozhovoru prohloubit vzájemné porozumění. Důležité je sebeodhalení – jedinec se dělí o své starosti a tím se zbavuje vnitřní tíhy (Mrkvička, 1984, s. 65). Mrkvička (1984, s. 63-64) v souvislosti s rozhovorem hovoří o tzv. setkání, kdy je jedna životní perspektiva postavena proti jiné životní perspektivě. Do setkání podle Mrkvičky vkládáme svoji minulost v podobě naučených vzorců chování, čímž však setkání ohrožujeme. Setkání nabízí výměnu perspektiv, odstup od vlastní situace. Právě takové setkání – rozhovor, kdy dochází k odstupu od vlastní situace, může nabídnout andragog.

5.2 Možnosti andragogické intervence

Autoři výzkumu *Povodně a pomoc z perspektivy zasažených* uvádějí, že při omezení pomoci pouze na akutní fázi, hrozí riziko opomenutí řady problémů u těch zasažených, kteří se začnou se skutečnými problémy potýkat a vyrovnávat v období po akutní fázi. Právě andragogové mohou být těmi, kteří se dlouhodobě věnují zasaženým a to skrze poradenské procesy. Podle Klimenta lze na poradenské procesy nahlížet jako na jeden ze základních socializačních činitelů a zároveň jakýkoliv druh profesionálního poradenství určeného dospělému jedinci je možné považovat za andragogické působení. V procesu poradenství jsou klientovi nabízeny možné cíle, které je hodno sledovat a zároveň prostředky realizace takových cílů (2003, s. 237, s. 239). A proč zrovna andragogické

poradenství? Pro dlouhodobou pomoc je důležité koncepční vedení, přihlédnutí k charakteru postižení obětí, možnostech a potřeby pracovníků. Kliment uvádí, že andragogické působení probíhající formou poradenství by mělo být pro svou efektivitu a přijímání ze strany klienta co nejvíce využíváno (2003, s. 238). Lidé, kteří prožili traumatickou zkušenost, si tuto zkušenost nesou po celý život a ne všichni se s ní umí sami vyrovnat. Stav, ve kterých je primárně narušena tělesná, psychická nebo sociální integrita jedince, řeší podle Klienta poradenství „pomáhající“ (Kliment, 2003, s. 239). K narušení psychické nebo sociální integrity jedince může dojít například tehdy, kdy důsledkem živelné pohromy člověk ztratí práci.

Témata dopadů na rodinu a zaměstnání by v souvislosti s poskytováním pomoci rozhodně neměla být opomíjena. Podle autorů Kohoutek, Urbánek, Čermák, Baštecká (2009, s. 145) totiž existuje nezanedbatelné množství lidí, kteří velmi negativně hodnotí dopady povodní na jejich zaměstnání a rodinu. V případě ztráty zaměstnání lze podle Vágnerové (2012, s. 494) identifikovat snížení pocitu vlastní hodnoty, trauma sebeúcty, což vede k poklesu sebehodnocení. Horším projevem může být související ztráta životní perspektivy, nedostatek optimismu a víry v budoucnost, selhání životních plánů a představ (Vágnerová, 2012, s. 494). Právě andragogika je disciplínou spočívající v komplexnosti, v systémovosti a v integrálnosti přístupu k řešení zkoumaných problémů a hledá cesty k minimalizaci negativních důsledků pro člověka (Bartoňková, Šimek, 2002, s. 15).

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

*Svět musíme vidět tak, jaký je,
nikoliv tak, jak bychom ho chtěli mít."*

Brussart

V první části diplomové práce jsem se zabývala vymezením živelné pohromy jako traumatické události. Ve druhé, výzkumné části, se chci zabývat reprezentací tématu povodní v tištěných a elektronických médiích, respektive vzpomínáním na zkušenost s povodní. Výzkumným problémem je tedy reprezentace tématu povodní v tištěných a elektronických médiích. Cílem tohoto výzkumu je provést mediální analýzu tématu povodní v tištěných a elektronických médiích. Úkolem není srovnávat jednotlivá média, ale zaměřit se na to, jaká témata v souvislosti s povodněmi byla čtenářům nabízena a lidé ve článcích vzpomínají na povodně. Teoretický kontext povodní se nachází v první části diplomové práce.

Tento výzkum označuji jako smíšený. Ten je podle Hendla (2005, s. 60) definován jako obecný přístup, ve kterém se míchají kvantitativní a kvalitativní metody a techniky v rámci jedné studie. Hendl dále uvádí dva typy smíšeného výzkumu – výzkum pomocí míchání metod a výzkum na základě smíšeného modelu. Já jsem si vybrala druhý typ, tedy smíšený model. Ve výzkumu využiji jak kvalitativní, tak kvantitativní metody uvnitř jednotlivých fází výzkumného procesu. Podle Hendla (2005, s. 60-61) se nejdříve určí výzkumné otázky, pak se shromažďují data a nakonec se tato data analyzují. Je možné jak zodpovězení exploračních otázek, tak testování hypotéz; narativní data je možno zkoumat kvalitativně i kvantitativně (Hendl, 2005, s. 61). Kvantitativní metody pomáhají lepšímu porozumění kontextu reprezentace povodní ve článcích, ale nepomohly by v hledání specifik prožívání jedinců, které je vylíčeno ve článcích. Ke zkoumání prožívané zkušenosti do hloubky slouží právě kvalitativní metody. Při výběru přístupu kvalitativního výzkumu jsem zvolila fenomenologické zkoumání, jehož cílem je popsat a analyzovat prožitou zkušenost se specifickým fenoménem, kterou má určitá skupina jedinců (Hendl, 2005, s. 128). V tomto případě se jedná o zkušenost s povodní.

6.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou je: **Jak je v tištěných a elektronických médiích reprezentováno téma povodní?**

Na základě této hlavní výzkumné otázky jsem dále stanovila následující vedlejší výzkumné otázky:

1. *Jaké bylo hlavní tematické zaměření článků?*
2. *Jaké ztráty v souvislosti s povodní jsou ve článcích popisovány?*
3. *Jaký druh pomoci je ve článcích zmiňován?*
4. *Jak lidé ve článcích vzpomínají na zkušenost s povodní?*

Jak jsem již zmínila, po vymezení výzkumné otázky následuje ve smíšeném výzkumu sběr dat. Než se ale dostanu k dalším krokům výzkumu, chci zmínit roli médií.

6.2 Média

Roli médií jsem zmiňovala již v kapitole 1.3 v souvislosti s varováním a informovaností občanů. Přírodní katastrofy patří mezi negativní zprávy a podle McQuaila jsou právě takové negativní zprávy zpravodajsky hodnotné (2007, s. 306). Mezi média, především masová, řadíme jak periodický tisk, tak i rozhlasové a televizní vysílání. Podle Jiráka a Köpplové jsou tato masová média v současnosti charakteristická tím, že jsou pravidelně či průběžně k dispozici (Jirák, Köpplová, 2009, 21-76). McQuail říká, že „*média (zvláště tisk) by měla poskytovat vyčerpávající zásobu relevantních zpráv a podkladových informací o událostech ze společnosti a okolním světě*“ (2007, 175). Skrze masová média je široké veřejnosti předkládán obraz reality⁴⁸ – vzhledem k této práci se v tomto případě se jedná o tištěná a elektronická média. Tuto realitu nazýváme tzv. mediální skutečností. Ta vytváří obraz vlastní zkušenosti skrze to, co se v médiích objeví. (Jirák, Köpplová 2009, 286). Také Burton a Jirák tvrdí, že veškerá mediovaná sdělení jsou interpretace. Studium médií lze kontrolovat to, jaké interpretace světa, lidí, dějů, vztahů a hodnot média nabízí (Burton, Jirák, 2001,

---

⁴⁸ Více o konstrukci sociální reality pojednávají Berger a Luckmann v knize *Sociální konstrukce reality. Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

s. 23). Média mají velkou moc při vytváření představy o tom, co je reálné, proto je kladen požadavek na objektivitu a vyváženost sdělení, která jsou každodenně publikována (Jiráček, Köpplová, 2009, 125). Podle Sedlákové (2007, s. 26) převládá přesvědčení, že média jsou objektivními informačními zdroji, které věrně odráží okolní dění a většina populace k nim takto přistupuje. Média dle Burtona a Jiráčka jsou schopna oslovit velké množství lidí a díky tomu napomáhají posilování a ustalování hodnot ve společnosti (2001, s. 150). Novinové články patří mezi dokumenty; dokumentem myslíme vše, co je nějakým způsobem zaznamenáno. Podle Hendla (2005, s. 132) se v dokumentech projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje a dokumenty mohou být analyzovány z různých hledisek za pomoci jak kvalitativního, tak kvantitativního výzkumu.

6.3 Analýza textů

Analýza textů má dle Schulze, Hageny, Scherera a Reifové (1998, s. 30) dva metodické přístupy. Jedním z nich je hermeneutická textová analýza vycházející z kvalitativního výzkumu, dalším metodickým přístupem analýzy textů je obsahová analýza. Schulz definuje obsahovou analýzu takto: „*Obsahová analýza je kvantitativní výzkumnou metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek. Výsledkem a cílem obsahové analýzy je kvantitativní popis mediovaných obsahů*“ (Schulz, 2011, 29-31). Také podle Dismana se jedná o kvantitativní analýzu. Říká, že se obsahová analýza může zabývat obsahem sdělení, také formou obsahu, autorem i adresátem takového sdělení (Disman, 2002, s. 168). Bryman považuje obsahovou analýzu za poměrně flexibilní metodu, která je použitelná na různorodá data a nabízí možnosti různých druhů jednotek analýzy (2008, s. 274-280).

Jak postupovat při obsahové analýze? McQuail definoval základní postup obsahové analýzy takto (2007, s. 308):

- 1) zvolit vzorek obsahu,
- 2) vytvořit relevantní rámec kategorií vnějších referentů,
- 3) zvolit „jednotku analýzy obsahu“ (slovo, větu, článek, atd.),

- 4) pomocí počítání frekvence zvolených jednotek obsahu zmiňujících se o relevantních tématech umístit obsah do připraveného rámce,
- 5) vyjádřit výsledky jako celkovou skladbu vybraného vzorku obsahu podle frekvence výskytu hledaných referencí.

Podle Dvořákové (2010, s. 98) design výzkumu zahrnuje vymezení výběrového souboru dat. To podle Scherera (2004, s. 35) znamená: rozhodnout, jaká média budou rozebírány, dále je třeba vymežit analyzovaný obsah, stanovit časové období a nakonec specifikovat obsahové jednotky⁴⁹. Design výzkumu dle Dvořákové také zahrnuje určení úrovně analýzy, tzn. definování kategorií. Dále následuje kódování, důležité je určit, zda bude k vyhledané jednotce analýzy učiněn kódovaný záznam v podobě frekvence výskytu nebo v podobě přisuzovaného významu (Dvořáková, 2010, s. 98). Výzkum by měl být organizován za pomoci záznamového archu, který slouží jako osnova pracovního postupu a úložiště dat, stejně jako podklad evaluace (Dvořáková, 2010, s. 99).

6.4 Sběr dat a kritéria výběru

Vzhledem k tomu, že v současnosti existuje většina periodického tisku v internetových verzích, nemusela jsem články o povodních vyhledávat v archivech. Základní výzkumnou jednotkou jsou jednotlivé články v médiích, které jsem shromáždila za pomoci internetové databáze Anopress⁵⁰. Jedná se o informační agenturu, která na základě smluvního vztahu s Univerzitou Palackého v Olomouci umožňuje studentům stahovat články, které obsahují zadavatelem navolená klíčová slova. Za pomoci klíčových slov lze dohledat články s potřebným obsahem. V tomto případě mě zajímají články obsahující slovo „**povodeň**“, přičemž jsem brala v potaz skloňování a proto jsem za klíčová slova zvolila následující obměny slova povodeň: „povod“, „povodn“, „povodň“, „povode.“ První podmínkou výběru byl tedy obsah různě skloňovaného slova „povodeň“. Dalším kritériem bylo časové období 1. 6. 2012 – 31. 8. 2012. Toto

---

⁴⁹ Stanovením jednotek výzkumu a následně kategorií provádíme operacionalizaci, což je převedení obecných pojmů do roviny analyzovaných znaků (Dvořáková, 2010, s. 98-99).

⁵⁰ Více informací o databázi Anopress je možno nalézt na www stránkách: <http://www.anopress.cz/anopress>

časové období je zajímavé z toho důvodu, že rok 2012 byl významným výročím pro dvě velké povodně – jednak se jednalo o patnáctileté výročí povodně na Moravě (červenec 1997) a zároveň desáté výročí povodně ve středních Čechách (srpen 2002).

Touto selekcí jsem došla k celkovému počtu 156 textů a tento soubor označuji jako základní výzkumný soubor. Nejstarší - první článek pocházel z 8. 6. 2012, poslední článek byl publikován 30. 8. 2012. Texty základního výzkumného souboru jsem dále zkoumala, přičemž jsem pro další výběr vytyčila další kritérium, kterým byla přítomnost povodně jako ústředního tématu textu, přičemž důležitým kritériem byl také rok vzpomínané povodně – důležitý byl rok 1997 a rok 2002. Dále jsem tedy nebrala a v potaz články, které byly zaměřeny na jiná, přesto příbuzná témata. Za nerelevantní jsem taktéž považovala články, jejichž zdrojem nebyl zpravodajský server celostátního tisku či jeho regionální verze. Vyřazeny byly tedy články ze zpravodajství České televize, informační články z Charity, atp. Takto vzniklý konečný soubor nazývám výběrovým souborem a byl tvořen články z následujících zdrojů:

- **AHAONLINE.CZ** – nabízí přehledné aktuální domácí i zahraniční zprávy, doplněné informacemi ze showbyznysu, zajímavostmi a senzacemi. (Ringier Axel Springer, 2011)
- **DENIK.CZ** – poskytuje aktuální informace, převážně o dění v republice. Od ostatních zpravodajských serverů se odlišuje rozdělením do tří oblastí – republikové, regionální a okresní. (Vltava-Labe-Press, 2000-2009)
- **IDNES.CZ** – online iDnes.cz zveřejňuje co nejrychleji aktuální informace, tištěná Mladá Fronta DNES rozebírá události předešlého dne do hloubky. MF Dnes přináší výsledky vlastního investigativního pátrání, reportáže atp. iDnes.cz a MF Dnes dohromady poskytují komplexní informační servis. (Mladá Fronta DNES, 2013, s. 1)
- **IHNED.CZ** – jedná se o zpravodajský server Hospodářských novin. Ty přináší všeobecné zpravodajství se silnými analytickými prvky a komentáři. Ze všech českých deníků dávají největší prostor ekonomickým informacím. (Economia, 2014)

6.4.1 Charakteristika výběrového souboru

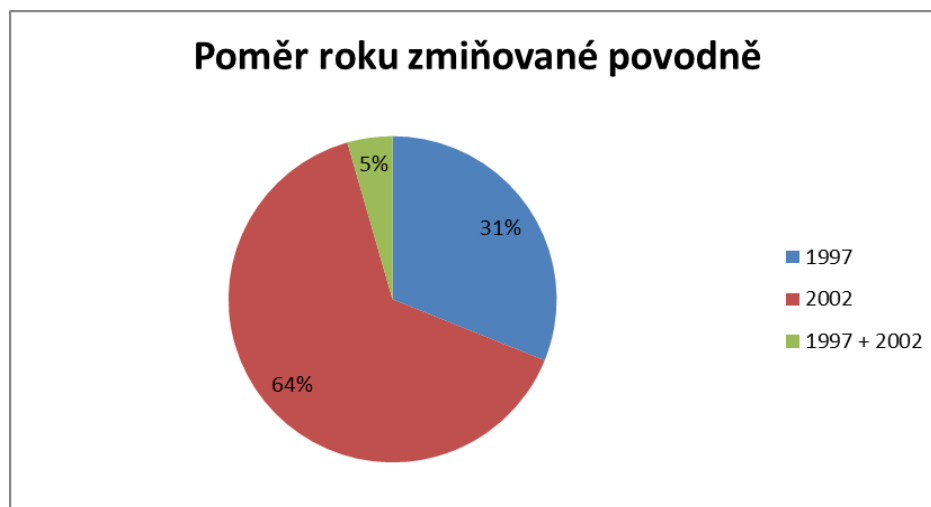
Výběrový soubor je možné popsat následující charakteristikou. Jedná se o celkový počet 45 článků, obsahujících různě skloňované slovo „povodeň“ a datum publikování spadající do časového rozmezí 1. 6. 2012 – 31. 8. 2012. Výběrový soubor je tvořen výzkumnými jednotkami. Jak uvádí Scherer (2004, s. 40), je nutné přesně stanovit, kdy jednotka začíná a kdy jednotka končí. „*Je zcela nevyhnutelné, aby se dal tento pracovní postup zcela přesně a snadno opakovat, aby každý, kdo podle této metody pracuje, mohl stejný materiál třídit do stejných segmentů*“ (Scherer, 2004, s. 40). Za výzkumnou jednotku je tedy považován každý oddělený článek včetně názvu článku, jehož tématem je povodeň dle kritérií, které jsem již vymezila výše. Zastoupení článků v jednotlivých zdrojích bylo následující:

Tabulka 1 Zastoupení zdrojů ve výběrovém souboru

Zdroje	Počet článků
iDnes.cz	36
denik.cz	6
ahaonline.cz	2
iHned.cz	1
CELKEM	45

Jak jsem již uvedla, zajímaly mě články, které se zabývají kontextem povodní 1997 a 2002. V následujícím grafu uvádím rozložení článků z hlediska roku zmiňované povodně. Nejvyšší počet článků se zabývá kontextem povodní v roce 2002 – jedná se o 64 %. Povodněmi v roce 1997 se zabývá 31 %. Zbylé 2 % se zabývají rovnoměrně jak povodněmi v roce 1997, tak v roce 2002 a nešlo je zařadit do jedné ze skupin (povodně 1997 či 2002).

Graf 1 Poměr roku zmiňované povodně ve člancích

6.4.2 Zpracování dat

V této kapitole popíšu jednotlivé proměnné výzkumu v tzv. kódovací tabulce. Popíšu jednotlivé hodnoty, kterými mohou proměnné nabývat. Rozlišuji identifikační proměnné a proměnné týkající se obsahu sdělení. Podle Šťastné a kol. (2009, s. 12) se mezi identifikační proměnné řadí název článku, datum vydání, název média, atp. Mezi znaky informující o obsahu sdělení Šťastná a kol. řadí orientaci příspěvku, zaměření, vyznění článku atp.

Tabulka 2 Celkový přehled kódovacích proměnných

NÁZEV PROMĚNNÉ	FORMÁT PROMĚNNÉ	HODNOTY
Název článku	text	xxx
Datum vydání	DD.MM.2012	DD.MM.2012
Název zdroje	kód	1-4
Počet znaků	číslo	xxx
Tematické zaměření	kód	1-4
Ztráty	kód	a-0
Pomoc	kód	a-0

Název článku

Jedná se o identifikační proměnnou, která má odlišit analyzovanou jednotku ve výběrovém souboru. Tato proměnná je uváděna jako text. Slouží k identifikaci článku.

Datum vydání

Datum zveřejnění článku je identifikační proměnná, v záznamovém archu je uvedena ve formě DD.MM.RRRR. Slouží k identifikaci článku.

Název zdroje

Tato proměnná taktéž slouží k identifikaci článku. V tabulce je uvedena pod kódem.

- *Hodnoty proměnné:*

- ahaonline.cz
- denik.cz
- ihned.cz
- idnes.cz

Počet znaků

Jedná se o identifikační proměnnou, v záznamovém archu uváděna jako text, respektive číslo.

Tematické zaměření

Jedná se o obsahovou proměnnou, která přibližuje hlavní tematické zaměření článků, a sděluje, jaký druh informace článek obecně podává. Pokud článek současně referuje o více tématech, je pro stanovení hodnoty proměnné rozhodující rozsah určitého tématu.

- *Hodnoty proměnné*

- materiální škody
- protipovodňová ochrana
- příběh
- připomenutí

Ztráty

Proměnná informuje o zmiňovaných ztrátách ve člancích. Tato proměnná může nabývat současně více hodnot.

- *Hodnoty proměnné*

- ztráty na životech
- materiální ztráty

- úhyn zvířat
- životní prostředí
- kombinace ztrát
- ve článku chybí

Pomoc

Proměnná informuje o zmiňovaných formách pomoci ve člancích. Tato proměnná může současně nabývat více hodnot.

- *Hodnoty proměnné*

- Armáda
- Hasiči
- Obyvatelé
- Policie
- Psychologové
- Dobrovolníci
- Lékařská pomoc
- Humanitární organizace
- Technická pomoc
- Ve článku chybí

6.4.3 Výsledky analýzy

6.4.3.1 Hlavní tematické zaměření článků

K zodpovězení výzkumné otázky *Jaké bylo hlavní tematické zaměření článků?* jsem použila jak kvalitativní, tak kvantitativní metody.

V rámci zkoumání hlavního tematického zaměření článků jsem zkoumala celkem čtyři kategorie. Tyto kategorie byly vybrány tak, aby se vzájemně vylučovaly a zároveň pokrývaly veškeré možnosti. Kategorie jsou nazývány dle hlavního tématu ve článku. Ve většině případů články nejsou tematicky „čisté“, ve člancích lze najít vícero témat, přičemž do jednotlivých kategorií jsou články zařazeny na základě počtu znaků převažujícího tématu.

První kategorie je nazvána jako **MATERIÁLNÍ ŠKODY**. Článek, který je zařazený do této kategorie, informuje čtenáře o tom, jaké škody povodeň 1997 či 2002 způsobila, komu povodeň způsobila škody a finanční ztráty; jaké důsledky tyto materiální škody pro obyvatele měly.

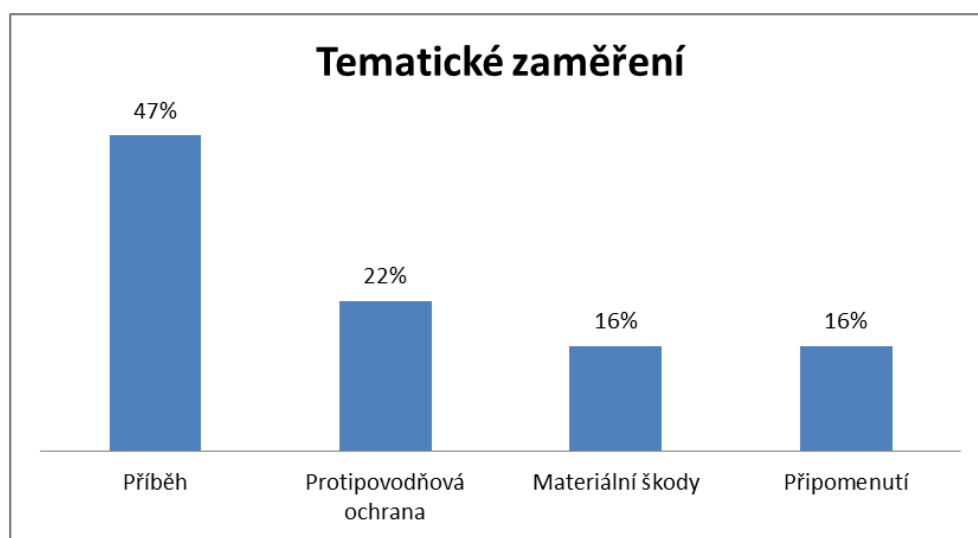
Další kategorií je **PROTIPOVODŇOVÁ OCHRANA**. Zde se jedná o články, které v kontextu povodní 1997 či 2002 informují o protipovodňové ochraně jednak ve smyslu vyjádření expertů o protipovodňové ochraně, dále informují o realizovaných, chybějících či chystaných projektech protipovodňové ochrany.

Třetí kategorií je **PŘÍBĚH**. Takové články poskytují informace o příběhu jedince, skupin jedinců či obce. Články informují o průběhu jednotlivých povodní, o způsobech boje s povodní; tyto články obsahují velké množství popisovaných emocí v přímých řečech vypravěčů.

Poslední kategorií nazývám **PŘIPOMENUTÍ**. Tato kategorie znamená zaměření článků na informování o probíhajících výstavách fotografií, upozornění na videa či fotogalerii zobrazující místa zasažená povodní.

Výsledné procentuální rozdělení článků dle tematického zaměření je znázorněno v grafu č. 1.

Graf 2 Hlavní tematické zaměření článku

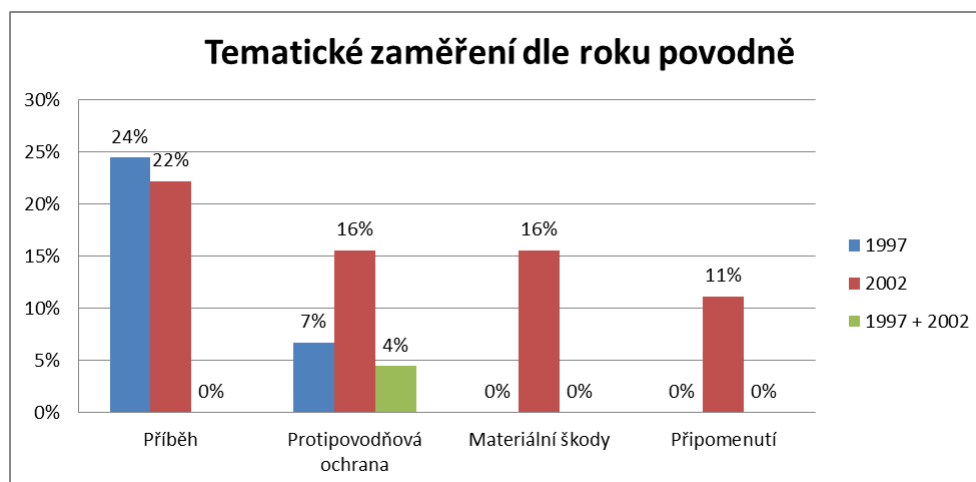

Nejvyšší podíl článků spadá do kategorie PŘÍBĚH – 47 % (počet článků 21). Druhým nejčastějším tématem v analyzovaných člancích byla PROTIPOVODŇOVÁ OCHRANA – 22 % (počet článků 10). Stejný podíl zaujímají články s hlavním

zaměřením na MATERIÁLNÍ ŠKODY a PŘIPOMENUTÍ – 16 % (počet článků 7). V grafu č. 2 uvádím tematické zaměření článku na základě roku povodně, o které se článek převážně zmiňuje.

Graf 3 Tematické zaměření článků dle roku vzpomínané povodně

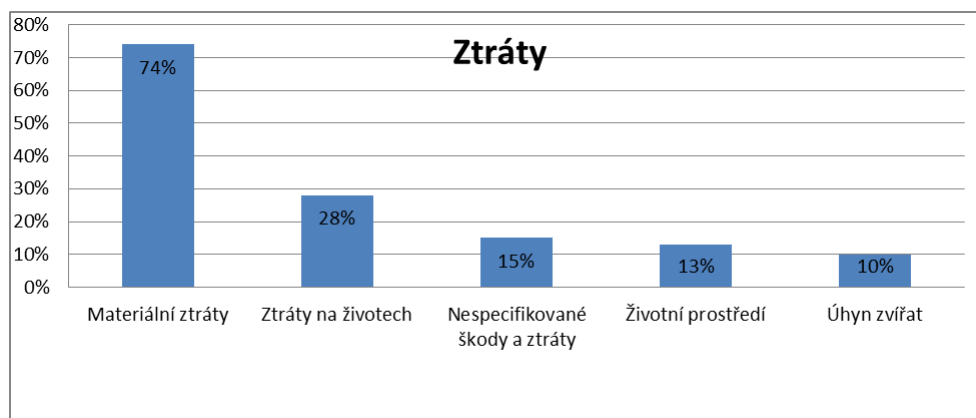

Ze článků, které byly primárně věnovány povodním v roce 1997, bylo 24 % (počet článků 11) z celkového počtu 45 analyzovaných článků zařazeno do kategorie Příběh. Podíl článků věnovaným povodním v roce 2002 a zařazených do kategorie Příběh je 22 % (počet článků 10). Kategorie Protipovodňová ochrana byla ve člancích o povodních v roce 1997 zastoupena 7% podílem (3 články), ve člancích o povodních v roce 2002 byl 16% podíl (7 článků). Kategorie Materiální škody a Připomenutí nebyly ve člancích o povodních v roce 1997 vůbec zastoupeny. Naopak ve člancích o povodních v roce 2002 se tematické zaměření věnovalo 16 % článků (7 článků), do kategorie Připomenutí bylo zařazeno 11 % článků (5 článků).

6.4.3.2 Popisované ztráty ve člancích

K zodpovězení výzkumné otázky *Jaké ztráty v souvislosti s povodní jsou ve člancích popisovány?* jsem použila jak kvalitativní, tak kvantitativní metody.

Graf 4 Popisované ztráty v jednotlivých člancích

Výše uvedený graf znázorňuje podíl popisovaných ztrát z počtu 39 článků (v 6 člancích z celkového počtu 45 článků se o žádné ztrátě nepsalo). V každém článku, tedy výběrové jednotce, mohlo být zaznamenáno více hodnot proměnné, proto součty jednotlivých podílů nedávají 100 %.

Největší podíl patří materiálním ztrátám, o kterých se psalo ve 29 člancích (74 %). Spolu s materiálními ztrátami se ve člancích objevují informace týkající se finančního vyčíslení škod. Materiální ztráty se týkaly poškozených domů, památek, dopravní infrastruktury atp.

„Dopravní podnik tehdy nasčítal škody v metru na téměř sedm miliard korun.“ (VJ31, 15)

O ztrátách na životech se píše v 11 člancích (28 %). Do těchto ztrát byly započítány, jak přímo oběti povodní, tak nepřímé oběti, které nezahynuly v přímé souvislosti s povodní. Povodně v roce 2002 si vyžádaly 17 lidských životů, při povodních v roce 1997 zahynulo 50 lidí.

„Ten kluk pět dní v kuse makal a nespal, dokonce i on měl barák pod vodou. Jel na kole, usnul únavou a narazil do stromu.“ (VJ3, 34-35)

O ztrátách týkajících se poškození životního prostředí se psalo v 5 člancích (13 %). Zde byly zařazeny články týkající se poničení přírody či například znečištění životního prostředí únikem chemických látek ze zaplavené chemické továrny.

„Kolik chloru při povodních ve skutečnosti uniklo, Spolana tehdy nevyčísčila.“ (VJ35, 21-22)

Dalšími zmiňovanými ztrátami byly ztráty na zvířatech; počet článků, ve kterých jsem našla zmínku, byl 4 (10%). Nejvíce se úhynu zvířat zmiňoval článek týkající se povodní v zoologické zahradě v Praze.

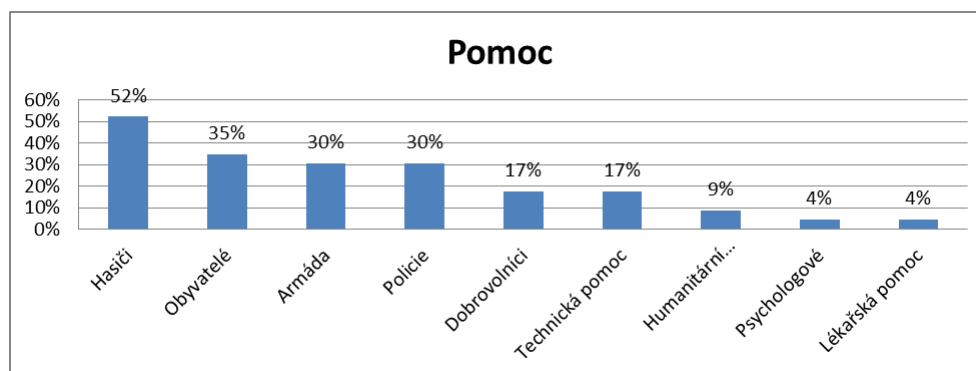
„Zaměstnancům se podařilo evakuovat celkem 1029 zvířat. Bohužel se nepodařilo zachránit všechna. Celkem 134 zvířat povodeň nepřežilo“ (VJ38, 4-6).

Celkem v 6 článcích (15 %) nebyly ztráty žádným způsobem specifikované a byly proto zařazeny mezi nespecifikované škody a ztráty.

6.4.3.3 Druh zmíněné pomoci

K zodpovězení výzkumné otázky *Jaký druh pomoci je ve článcích zmiňován?* jsem použila jak kvalitativní, tak kvantitativní metody.

Graf 5 Zmiňovaná pomoc v jednotlivých článcích

Výše uvedený graf znázorňuje podíl z 23 článků, ve kterých je určitá forma pomoci zmíněná (22 článků z celkového počtu 45 článků se nezmiňuje o žádné pomoci). V každém článku, tedy výběrové jednotce, mohlo být zaznamenáno více hodnot proměnné, proto součty jednotlivých podílů nedávají 100 %.

Nejvyšší podíl zaznamenali hasiči, kteří byli zmíněni ve 12 článcích (52 %). Pomoc hasičů se týkala stavění protipovodňových hrází; hasiči obyvatelům pomáhali se stěhováním, vozili potřebné suroviny těm, kteří již byli zaplavení, hasiči také zachraňovali životy. Po opadnutí vody odklízeli a odčerpávali zbytky vody ve sklepích domů atp.

„Třeba na Skařinské hrázi mezi Hodonínem a Mikulčicemi proto hasiči neúnavně skládali pytle plné písku přes igelitovou fólii.“ (VJ10, 13-14)

Podíl 35 % patří samotným obyvatelům, kteří se na pomoci ostatním podíleli. V některých obcích pořádali tzv. brigády, kdy obyvatelé svojí prací přispěli k tomu, aby jejich obec vypadla co nejdříve jako před povodní.

„Někteří obyvatelé si při vzpomínkách na atmosféru doby před deseti roky vybavují především nebývalou solidaritu místních lidí nebo dobrovolníků, kteří se snažili si navzájem pomáhat.“ (VJ30, 16-17)

Pomoc armády, stejně jako pomoc policie, byla zmíněna celkem v sedmi článcích (30 %). Armáda například zpevňovala hráze přehrad a rybníků, stavěla protipovodňové zábrany, pomáhala s vyklížením zatopených domů a čerpáním vody atp.

„To už do zatopené obce přijeli na pomoc také vojáci a policie, která hlídala vjezd do zatopených oblastí před nájezdy zvědavců.“ (VJ6, 34-36)

Celkem čtyřikrát byla zmíněna pomoc dobrovolníků (17 %). Dobrovolníci pomáhali se stavbou protipovodňových hrází z pytlů, se stěhováním i s následným úklidem po opadnutí vody.

„Skauti naplnili to, k čemu jsou vedeni. Být připraveni pomoci těm, kteří to potřebují.“ (VJ26, 31-32)

Technická pomoc byla zmíněna čtyřikrát (17 %). Zde jsem zařadila pomoc technického charakteru – odklizení, čerpání za pomoci speciální techniky, přičemž nebylo uvedeno, zda se jedná o hasiče, armádu atp.

Pomoc humanitárních organizací byla zmíněna celkem dvakrát (9 %), konkrétně se jednalo o organizaci Adra a Charita.

„My dělíme naši činnost s nadsázkou na tu před povodní a po povodni,“ říká ředitel Diecézní charity.“ (VJ26, 35-37)

O pomoci psychologů, stejně jako o lékařské pomoci, se hovoří pouze v jednom článku (4%).

„Viděli zkázu svých domů, na které šetřily generace. V tu chvíli byla důležitá pomoc psychologů“ (VJ8, 21-22)

„Řada lidí, kteří propadali zoufalství a beznaději, na tom byla psychicky čím dál hůř. Začali vyhledávat lékařskou pomoc.“ (VJ14, 22-23)

6.4.3.4 Zkušenost s povodní

K zodpovězení výzkumné otázky *Jak lidé ve člancích vzpomínají na zkušenost s povodní?* jsem užila čistě kvalitativní přístup. Nejprve jsem ve člancích z výběrového souboru hledala ta sdělení, která se týkala prožívání povodní jednotlivců či skupin osob. Za pomoci kódování, což znamená přiřazení klíčových slov k částem textu, jsem hledala společné znaky. Z kódů jsem pak vytvořila jednotlivé kategorie a podkategorie.

1. ZAČÁTEK POVODNĚ, OHROŽENÍ

1.1. Nic nehrozí

Počátek deštivého období neznamenal pro obyvatele nic neobvyklého a nikdo neočekával mimořádný průběh následků deštivých srážek.

„Když začalo v sobotu 5. července 1997 ve Zlínském kraji pršet, nikdo tomu nevěnoval velkou pozornost.“ (VJ1, 4-5)

Prožívání lidí se v průběhu zvyšujících se srážek a zvětšujícího objemu v korytech řek až porozlití řeky měnilo. Když už bylo jasné, že vydatné srážky jsou mnohem větší, než se původně zdálo, lidé přesto nevěřili v ničivé důsledky či povodeň. Objem vody v korytech řek byl stále vyšší, ale lidé věřili, že se koryto řeky nerozlije.

„Jezdil jsem se tehdy na kole každou chvíli dívat ke korytu, jak hladina Moravy stoupá. Měl jsem z toho pořád srandu.“ (VJ2, 12-13)

I přes zvyšující se množství vody, měla tahle událost spíše charakter kuriozity, než charakter varování či ohrožení.

„Pamatuji se, jak jsme se fotili po kotníky ve vodě, nikdo si nepřipouštěl, že to stoupne výš.“ (VJ11, 32-33)

Moment prozření lze vysledovat ve chvíli, kdy došlo k zasažení domova jednotlivců.

„Stále jsem si říkal, že to bude dobré. Když jsem ale viděl, že voda už je v garáži a v koupelně a pořád stoupá, tušil jsem, že je zle.“ (VJ2, 16-17)

1.2. Příchod katastrofy

Příchod katastrofy byl označován jako rychlý, přestože si mnozí obyvatelé byli vědomi zvyšující se hladiny řeky. Ve chvíli, kdy už ohrožení povodní bylo více než jasné a hrozilo, že voda zničí hráze a zaplaví obydlená území, došlo k aktivizaci jedinců a okamžikům, kdy obyvatelé obcí varovali jeden druhého.

„Vstávejte rychle, už se to sem valí.“ (VJ5, 6-7)

2. PRŮBĚH POVODNĚ

2.1. Nepřipravenost

V souvislosti s prožíváním a chováním jedinců, kteří museli čelit povodni, hrála velkou roli nepřipravenost. Jednalo se o situaci, kterou do té doby nikdo řešit nemusel; lidé nevěděli, co mají očekávat a jak se s takovou neobvyklou situací vyrovnat.

„S takovou situací jsme se do té doby neseekali. Bylo obtížné předvídat, na kterých místech se voda rozlije nebo kudy přiteče.“ (VJ10, 21-22)

„Nikdo s katastrofou takových rozměrů nepočítal. Protipovodňová opatření prakticky neexistovala, a pokud ano, málokdo je respektoval.“

„(VJ1, 15-16)

2.2. Boj s povodní

Lidé se s přicházející povodní snažili bojovat, převážně stavěním hrází z pytlů, aby zabránili proniknutí vody do svých obydlí. Toto období bylo pro obyvatele velmi náročné, v mnohých případech se stavělo ve dne i v noci.

„Ve dne v noci jsme chodili s pytli nahoru a dolů. Bylo to namáhavé, ale muselo se to udělat.“ (VJ10, 14-15)

Lidé se svůj majetek snažili ochránit také stěhováním nábytku, spotřebičů a dalších osobních věcí do vyšších pater svých domů. Hrál se o čas.

„Doufali jsme, že bude stačit, když dáme mrazák na gauč. Nakonec jsme stihli vzít jen pár nejnnutnějších věcí a museli jsme pryč.“ (VJ1, 10-11)

Také v této kategorii se objevuje obava z toho, co bude dál a jak moc voda pronikne do jednotlivých domů. Telefonické spojení nefungovalo a lidé netušili, kolik vody se na ně valí.

2.3. Zatopení

I přes postavení hradeb z pytlů s pískem, voda nakonec domy a ulice zaplavila. Zatímco období před zaplavením je typické aktivizací jedince ve smyslu snahy zabránit škodám, při zaplavení došlo naopak k útlumu, kdy nezbývalo nic jiného, než čekat na opadnutí vody. To však neznamená, že by toto období bylo méně náročné, z některých výpovědí lze vyčíst, že právě toto čekání bylo tím nejhorším. Přímá konfrontace s katastrofou znamená silnou psychickou zátěž s průvodními projevy zoufalství, strachu, paniky a obav o život.

„Nemohla jsem tři dny po tom zážitku vůbec jíst ani spát, jak jsem byla sklíčená.“ (VJ5, 33)

2.4. Evakuace

Ve článcích se často zmiňuje o odmítnutí evakuace. K takovému odmítnutí docházelo v případech, kdy lidé nevěřili v závažnost situace a dokonce byli naštvaní. K odmítnutí evakuace docházelo také v případech, kdy došlo k vypnutí elektrického proudu i plynu. Pro ty, kteří evakuaci odmítli, se záchranáři vraceli za pomoci vrtulníků.

„Značná část obyvatel neuposlechla výzvy a ve svém obydlí zůstala. Ráno nevěřili svým očím. Sídliště bylo jedno velké jezero.“ (VJ9, 10-11)

2.5. Povodňová turistika

Ne všichni se snažili pomáhat předejít škodám, ve článcích se také lze dočíst o povodňové turistice. Takoví lidé byli fascinováni silou přírodního živlu a nechtěli si pohled na rozvodněnou řeku ujít. V některých případech musela policie zajistit pořádek a nechat tyto povodňové turisty rozejít.

„Všude bylo takové zvláštní ticho. Nejezdily vlaky, silnice byly uzavřené. Až když jsem při zapadajícím slunci uviděl v tom nekonečném jezeře srnu“

bojující o život a o kus dál zřejmě její utopené mládě, došlo mi, že to není senzace, ale hodně tvrdá skutečnost.“ (VJ13, 14-16)

3. OPADNUTÍ VODY

3.1. Obnova

Po opadnutí vody se lidé začali věnovat uklízení a likvidaci škod. V této chvíli bylo znát velké množství škod, lidé mnohdy nevěděli, s čím mají začít.

„To nejhorší ovšem pro mnohé přišlo až po skončení povodně. Teprve když se objevily obrovské hromady bláta a zničeného majetku, který lidé shromažďovali často celý život.“ (VJ13, 24-25)

Stejně jako stavba hrází před povodní, i likvidace škod byla velmi fyzicky i psychicky náročná, avšak likvidace byla horší vzhledem k délce věnovaného času. Škody však nebyly jediným důsledkem povodní, se kterým se lidé museli vyrovnávat. Povodně způsobily na mnoha místech také poškození půdy, lidem tedy hrozilo nebezpečí z možných sesuvů půdy. Lidé se museli taktéž potýkat se zápachem tlejících zvířat.

Prožívání každého jedince se liší. Někteří své prožívání v období obnovy popisují jako trans, ze kterého si málo pamatují. Další prožívali obnovu emotivně již v průběhu, jiní tvrdí, že na emoce přišel čas mnohem později.

„Byly tady obrovsky vypjaté emoce. Lidé plakali. Pamatuji si, jak můj strýc vyklízel dům a najednou se sesul na lavičku a málem zkolaboval.“ (VJ6, 14-16)

„Tahle banální situace spustila nekontrolovatelný výbuch pláče a nedalo se to vůbec zastavit. Zhroutila jsem se a strávila pak šest týdnů v psychiatrické léčebně.“ (VJ13, 27-28)

3.2. Solidarita a pomoc

Ve výpovědích byla často zmiňována sounáležitost a solidarita lidí. Pomáhali i ti, kteří to sami neměli lehké, avšak pomoci druhým bylo důležitější. Charitě se ozývali lidé, zda mají poslat věci, peníze či jít pracovat jako dobrovolníci. Pomoc s úklidem byla spontánní a přirozená, všichni se snažili pomáhat si navzájem.

„Nakoupila jsem asi za tisícovku čisticí prostředky, kartáče, rukavice, balenou vodu, balený chléb a trochu trvanlivých potravin a předala je se slzami v očích rodině se dvěma malými dětmi“ (VJ5, 27-29)

3.3. Reakce na pomoc

Někteří lidé zůstávali stále v jakési apatii, přesto ale byli vděční za jakoukoliv pomoc. Někteří pomoc dokonce odmítali a chtěli, aby byla pomoc nabídnuta těm, kteří to více potřebují.

„Ale pro mě bylo opravdu silné to, jak lidé reagovali. Sami přicházeli a chtěli pomoci druhým.“ (VJ8, 33-34)

Ne všichni byli však takoví. V některých případech docházelo k naprosto opačným reakcím na nabízenou pomoc. Někteří zasažení chtěli naopak mít z nabízené pomoci co největší užitek.

„Najednou o peníze žádali lidé, kteří byli poškozeni jen minimálně a chtěli pomalu více než ti, kteří finanční prostředky opravdu potřebovali.“ (VJ2, 42-43)

4. JIZVY NA DUŠI

4.1. Nezapomenutelná zkušenost

Střetnutí se živelnou pohromou je pro obyvatele zasažených míst nezapomenutelným zážitkem. Pro některé je tato zkušenost natolik traumatickou, že i po patnácti letech od události užívají léky proti úzkosti. Přestože povodeň napáchala četné materiální škody, větší škody způsobila v samotných životech obyvatel zasažených míst.

„Kdo tu vodu jednou zažil, už ji z hlavy nedostane.“ (VJ11, 9)

Mnoho lidí na tuto traumatickou událost nechce vzpomínat. Někteří lidé se uzavřeli a k prožitým událostem se vracet nechtějí, trauma je pro ně příliš velké a vzpomínání bolestné.

„Byla to katastrofa, nerad na to vzpomínám.“ (VJ28, 29)

4.2. Vyrovnání se s povodní

Někteří se s povodní vyrovnali dobře, hovoří o jakémsi zbrzdění, ale s nějakými vážnými následky povodně se nepotýkají. Někteří lidé, kteří se s povodní ve svém životě potkali vícekrát, neměli už na další boj s přírodním živlem sílu a přestěhovali se.

„Moc lidí, kteří byli tou stoletou vodou nejvíce postižení, už tu není. Někteří zemřeli, jiní se odstěhovali, a další z toho mají dlouhodobé trauma. Bylo to opravdu strašné.“ (VJ2, 55-57)

„Její domeček spadl jako jeden z prvních. Žila sama, a tak skončila v domově důchodců. Za pár dnů tam asi steskem po domově zemřela.“ (VJ5, 48-50)

Co se týče budoucí hrozby povodní, vzhledem k vybudování protipovodňových opatření a lepšího informačního systému lidé věří, že je podobná povodeň s tak katastrofickým průběhem nepotká. Přesto však mnozí v případě delšího trvání deštivého počasí chodí s obavami kontrolovat koryto řeky.

„Stejně jsme ale v roce 2009 nemohli spát. Musíme pouze věřit, že se k nám už voda nedostane, že pomůže, co tu vybudovali.“ (VJ27, 38-39).

6.5 Shrnutí

První výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaké je hlavní tematické zaměření analyzovaných článků. Identifikovala jsem čtyři hlavní témata - Materiální škody, Protipovodňová ochrana, Příběh a Připomenutí. Nejvíce článků se zabývalo Příběhem. Takové články poskytovaly informace o konkrétním příběhu zasaženého jedince, skupin jedinců či obce; ve člancích byly zaznamenány vzpomínky, průběh povodní a také boj s následky. Lze předpokládat, že tento druh článků vyvolává ve čtenářích emoce a to je to, o co se média snaží. Cílem médií je vyvolávat emoce, které příjemce podněcují k další akci (Škola médií, 2010). Takovou akcí může být například jen to, že si na druhý den koupí noviny téhož zdroje nebo znovu klikne na stránku určitého zpravodajského portálu.

Druhou výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaké ztráty v souvislosti s povodní jsou v analyzovaných člancích popisovány. Mezi popisované ztráty patří tyto: Materiální ztráty, Ztráty na životech, Nespecifikované škody a ztráty, Ztráty

v souvislosti se životním prostředím, Úhyn zvířat. Nejčastěji zmiňovanou ztrátou byly ztráty materiální.

Třetí výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaký druh pomoci je ve člancích zmiňován. Identifikovala jsem tyto druhy zmiňované pomoci – pomoc hasičů, pomoc obyvatelů, pomoc armády, pomoc policie, pomoc dobrovolníků, technická pomoc, pomoc humanitárních organizací, pomoc psychologů a lékařská pomoc. Nejčastěji se ve člancích mluvilo o pomoci hasičů, která doprovázela zasažené celým průběhem povodní. Často zmiňovanou pomocí byla také pomoc samotných obyvatel.

Čtvrtou a poslední výzkumnou otázkou bylo zjistit, jak lidé v analyzovaných člancích vzpomínají na zkušenost s povodní. Z analýzy článků vyplývá, že střetnutí s povodní je náročnou životní situací, která je nezapomenutelná. Před počátkem povodně lidé nechtěli blížícímu se ohrožení věřit a to zejména z toho důvodu, že se předtím s ničím podobným nesetkali a vidina povodňové katastrofy pro ně byla nepředstavitelná. Nepřipravenost a neznalost způsobovala problémy ve chvíli, kdy povodeň udeřila. Lidé se však snažili zamezit ničivým důsledkům povodně, docházelo ke stavění hrází z pytlů, které bylo velmi náročné. Svůj majetek se lidé snažili zachránit jeho stěhováním do vyšších pater domů. Mnohdy však byl boj s povodní marný. Ve chvíli, kdy byla povodeň už velmi rozsáhlá, docházelo k evakuaci a následnému čekání na opadnutí vody. Ve člancích je často zmiňovaná solidarita mezi lidmi, zároveň však docházelo i k povodňové turistice, kdy pro tyto turisty povodeň znamenala atrakci, kterou si nesmí nechat ujít. Po opadnutí vody se byli lidé konfrontováni s ničivými důsledky povodní a museli se věnovat likvidaci škod. Toto období znamenalo velký psychický tlak, některým lidem trvalo dlouhou dobu, než své domovy dali zase do původního stavu, jiným se to nepodařilo nikdy. Pro některé je vzpomínka na prožitou povodeň tak bolestivá, že se snaží jakémukoliv vzpomínání vyhýbat.

ZÁVĚR

V první části diplomové práce jsem se nejprve zabývala hromadným neštěstím, mezi které patří i živelné pohromy. Mezi nejčastější živelné pohromy v ČR patří povodně, proto je problematika povodní probrána důkladněji. Zmínila jsem varování a dostatek informací při živelných pohromách jako důležitý faktor adaptace na změnu podmínek. Živelné pohromy postihují velké množství osob, proto jsem se věnovala prožívání živelných pohrom z hlediska hromadného chování a vliv živelných pohrom na komunitu. Živelná pohroma je pro komunitu i jedince náročnou životní situací, která může způsobit dlouholeté trauma. Je potřeba se s takovou traumatickou událostí vyrovnat, k tomu může být nápomocná odborná pomoc. Zmínila jsem psychickou první pomoc, která je poskytována bezprostředně po události. Dále jsem zmínila psychologický defusing a debriefing, který bývá prováděn cca 48 hodin po traumatické události. Dále jsem se zabývala psychosociální a krizovou pomocí a spoluprací. Další možnou pomocí je andragogické intervence, která může být nápomocná zpravidla z hlediska dlouhodobé pomoci lidem zasaženým živelnou pohromou. Teoretické poznatky jsem srovnávala s výsledky výzkumů, které se zabývaly tematikou povodní a jejich psychických dopadů.

Ve druhé výzkumné části jsem si kladla za cíl provést mediální analýzu tématu povodní v tištěných a elektronických médiích. Vybrala jsem si články, které se zabývají vzpomínkou na povodně v roce 1997 a 2002. Přestože již uplynula poměrně dlouhá doba od těchto povodní, z článků je patrné, že lidé na zážitek s povodní nezapomněli a pro mnohé byla povodeň skutečně traumatickou událostí.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Michaela Horňáková

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie,
FF UP

Název práce: ŽIVELNÉ POHROMY JAKO PŘÍČINA TRAUMATU A MOŽNOSTI
ODBORNÉ POMOCI V ČR.

Počet znaků: 114870

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 80

Klíčová slova: živelná pohroma, povodně, hromadné neštěstí, trauma, pomoc,
médiá

Tato diplomová práce se věnuje vymezením živelné pohromy jako traumatické události. Nejprve se v práci nacházejí teoretické východiska týkající se hromadných neštěstí, živelných pohrom, především povodní a jejich psychických následků. Dále jsou zde podrobněji rozebrána témata náročných životních situací a traumatických událostí a z nich plynoucí problematika posttraumatických stresových poruch. Rovněž práce obsahuje způsoby pomoci takto zasaženým osobám, včetně andragogické intervence. Dále je v diplomové práci provedena analýza tématu povodní v tištěných a elektronických médiích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BARTOŇKOVÁ, H. a D. ŠIMEK. *Andragogika: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0394-3.
2. BAŠTECKÁ, B. Krizové řízení a pomoc při hromadných neštěstí. In: VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.
3. BAŠTECKÁ, B. a kol. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4195-6.
4. BAŠTECKÁ, B. *Terénní sociální práce: psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0708-X.
5. BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.
6. BEDNÁŘ, J. a kol. *Meteorologický slovník výkladový a terminologický*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-853-6845-5.
7. BOWLBY, J. *Ztráta*. Praha: Portál, 2013. ISBN 987-80-262-0355-1.
8. BRÁZDIL, R. a kol. *Historické a současné povodně v České republice*. Brno: Masarykova univerzita; Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3864-0.
9. BRIERE, J. a D. ELLIOT. Prevalence, Characteristics, and Long-Term Sequelae of Natural Disaster Exposure in the General Population. In: *Journal of Traumatic Stress*. 2000. Vol. 13, No. 4. 2oW. Page: 661-679.
10. BREČKA, T. A. *Psychologie katastrof: vybrané kapitoly*. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-330-1.
11. BRYMAN, A. *Social Research Methods*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0199202959.
12. BURTON, G. a J. JIRÁK. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.
13. ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV. *Hydrometeorologické vyhodnocení katastrofální povodně v srpnu 2002*. [online]. 7. 10. 2002. [citováno 20. 12. 2013]. Dostupné z: <http://voda.chmi.cz/pov02/3etapa/obsah3.html>
14. ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV. 2013a. *Projekty vyhodnocení povodní*. [online]. 13. 12. 2013. [citováno 20. 12. 2013]. Dostupné z: <http://voda.chmi.cz/pov/index.html>
15. ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV. *Souhrnná zpráva z projektu Povodeň 1997*. [online]. 29. 3. 1999. [citováno 20. 12. 2013]. Dostupné z: <http://voda.chmi.cz/pov97/uvod.html>

16. ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV. 2013b. *Vyhodnocení povodní v červnu 2013. Předběžná zpráva*. [online]. Listopad 2013. [citováno 20. 12. 2013]. Dostupné z: <http://voda.chmi.cz/pov97/uvod.html>
17. DEWOLFE D. J. *Terénní příručka: pro pracovníky psychosociálních a humanitárních služeb, kteří se angažují při hromadných neštěstích většího rozsahu*. Praha: Ministerstvo Vnitra - oddělení psychologie OPe MV, 2002. ISBN 80-239-5135-1.
18. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7.
19. DOČEKAL, V., H. BARTOŇKOVÁ a D. ŠIMEK. *Základy andragogiky pro sociální pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3563-3.
20. DVOŘÁKOVÁ, I. Obsahová analýza/formální obsahová analýza/kvantitativní obsahová analýza. In *Antropowebzin*. [online]. 2010/2. s. 95-100. [citováno 15. 3. 2014]. ISSN: 1801-8807. Dostupné z: http://antropologie.zcu.cz/media/webzin/webzin_2_2010/Dvorakova__1-2-2010.pdf
21. ECONOMIA. *Hospodářské noviny. Economia*. [online]. Copyright 2014. [citováno 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://economia.ihned.cz/produkty-a-sluzby/nase-tituly/hospodarske-noviny/>
22. GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
23. HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
24. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
25. HODGKINSON, P. E. a M. STEWART. *Coping with catastrophe: a handbook of post-disaster psychosocial aftercare*. 2. vyd. London: Routledge, 1998. ISBN 0415169399.
26. HOLAN, V. *Bez názvu*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963. ISBN neuváděno.
27. HOSKOVCOVÁ, S. *Psychosociální intervence*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1626-1.
28. HOŠEK, V. *Psychologie odolnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-889-1.
29. CHUNG M. C., J. WERRETTZ, Y. EASTHOPE a S. FARMER. Coping with post-traumatic stress: young, middle-aged and elderly comparisons. *International journal of geriatric psychiatry*. 2/2004, Vol. 19, Page 333-343. Online ISSN: 1099-1166.

30. JIRÁK, J. a B. KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.
31. KAVAN, Š. Komunikace při mimořádných událostech v rámci zabezpečení ochrany obyvatelstva in *Listy ze semináře Komunikace při mimořádných událostech*. s. 33-34. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. ISBN 978-80-87472-18-7.
32. KLIMENT, P. Poradenství jako součást formálního curricula studijního oboru andragogika. In: ŠIMEK, D. *Kurikulum andragogiky: sborník*. s. 237-241. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0638-1.
33. KOHOUTEK, T., T. URBÁNEK, I. ČERMÁK, a B. BAŠTECKÁ, Povodně a pomoc z perspektivy zasažených in KOHOUTEK, T. ČERMÁK, I. *Psychologie katastrofické události*. s. 110 – 192. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1816-8.
34. KOHOUTEK, T. A I. ČERMÁK. *Psychologie katastrofické události*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1816-8.
35. KONVIČKA, M. a kol. *Město a povodeň. Strategie rozvoje měst po povodních*. Brno: ERA group spol. s.r.o., 2002. ISBN 80-86517-38-1.
36. KOPECKÝ, M. Média a jejich úloha v souvislosti s neštěstími in BAŠTECKÁ, B a kol. *Psychosociální krizová spolupráce*. s. 194-215. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4195-6.
37. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-121-6.
38. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-551-2.
39. LANGER, T. Specifika andragogického poradenství v oblasti zaměstnanosti. In: *Andragogika: čtvrtletník pro rozvoj a vzdělávání dospělých*. 2006, roč. X, č. 3. s. 13. ISSN 1211-6378.
40. LARSON, R. W. a D. M. ALMEIDA. *Emotional Transmission in the Daily Lives of Families: A New Paradigm for Studying Family Process*. In: *Journal of Marriage and Family*. 2/1999, Vol. 61, No. 1, Page 5-20.
41. MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Velký sociologický slovník. 1. svazek, A-O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
42. MATĚJÍČEK, J. A J. HLADNÝ. *Povodňová katastrofa 20. století na území České republiky*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 1999. ISBN 80-7212-130-8.
43. MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807-3673-383.

44. MIKŠÍK, O. *Hromadné psychické jevy (Psychologie hromadného chování)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4.
45. MLADÁ FRONTA DNES. Otázky a odpovědi. *Mladá fronta DNES*. [online]. Copyright 2013. [citováno 14. 3. 2014]. Dostupné z: https://www.mfdnes.cz/sites/default/files/obrazky/u42/mf_dnes/redakce/otazky_a_odpovedi_mfd.pdf
46. MRKVIČKA, J. *Knížka o radosti: rozpravy o růstu a tvorbě osobnosti*. Praha: Avicenum, 1984. ISBN neuvedeno.
47. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
48. NAVRÁTIL, M., I. ČERMÁK a T. KOHOUTEK. Povodně a pomoc z perspektivy pomáhajících in in KOHOUTEK, T. A I. ČERMÁK. *Psychologie katastrofické události*. s. 193 – 230. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1816-8.
49. ONDRUŠKOVÁ, H. Jak podat informace, aby byla přijata. *Andragogika: čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*. 2010, roč. XIV, č. 1, s. 16. ISSN 1211-6378.
50. PORTERFIELDOVÁ, M. K. *Jak se vyrovnat s následky traumatu*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-262-6.
51. PRACOVNÍ SKUPINA PRO VYTVÁŘENÍ A OVĚŘOVÁNÍ STANDARDŮ PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE PŘI MV – GŘ HZS ČR. *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010. ISBN 978-80-86640-46-4. Dostupné také z <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>
52. PRAŠKO, J. *Stop traumatickým vzpomínkám: jak zvládnout posttraumatickou stresovou poruchu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-811-2.
53. PRAŠKO, J. A J. VYSKOČILOVÁ. *Vnucují se vám vzpomínky na děsivou událost? Jak překonat posttraumatickou stresovou poruchu*. Praha: Maxdorf, 2012. ISBN 978-80-7345-275-9.
54. PREISS, M., P. MOHR, M. KOPEČEK, V. MELANOVÁ, V. JANEČKA, M. RODRIGUEZ a T. HÁJEK. Trauma a stres osm měsíců po povodních v roce 2002. *Psychiatrie*. [online]. 2004, roč. 8, č. 3. [citováno 17. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.tigis.cz/images/stories/psychiatrie/2004/03/trauma_a_stres.pdf
55. PROCHÁZKOVÁ, D. Živelné a jiné pohromy. [online]. In: *Požární ochrana 2004*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2004. [citováno 14. 12. 2013]. 2004. ISBN 80-86634-39-6. Dostupné z: www.af-cityplan.cz/cz/download/1404042585/?at=1

56. RINGIER AXEL SPRINGER. Ahaonline.cz. *RINGIER AXEL SPRINGER*. [online]. Copyright 2011. [citováno 14. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ringieraxelspringer.cz/company/ringier-axel-springer#>
57. RUPPERT, F. *Trauma ze ztráty a jeho následky z perspektivy vícegenerační traumatologie*. [online prezentace] [citováno 21. 11. 2013]. 2012. Dostupné z: <http://www.franz-ruppert.de/index.php/downloads/finish/34-tschechisch/176-trauma-ze-ztraty-a-jeho-nasledky-z-perspektivy>
58. ŘÍHA, M. *Živelní pohromy*. 2. vyd. Praha: Trivis, 2011. ISBN 978-80-86795-97-3.
59. SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*. Brno 2007. Dizertační práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mediálních studií a žurnalistiky.
60. SCHERER, H. Úvod do metody obsahové analýzy. In: REIFOVA, I. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2. vyd. Praha. Nakladatelství Karolinum, 2004. s. 29-50. ISBN 80-246-0827-8.
61. SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE. *Duševní poruchy a poruchy chování – 10. revize*. 3. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 2006. ISBN 80-85121-11-5.
62. SCHULZ, W. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-24619-80-4.
63. SCHULZ, W., L. HAGEN, H. SCHERER. a I. REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN: 8071845485.
64. ŠIMEK, D. Andragogika na pokraji vědy. In: *S-obzor*. 1995, roč. IV., č. 2-3, s. 97-99. ISSN 1210-6089.
65. ŠIMEK, D. *Základy andragogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996. ISBN neuvedeno.
66. ŠKOLA MÉDIÍ. Mediální nástroje. *Škola médií*. [online]. Copyright 2010. [citováno 23. 3. 2014]. Dostupné z <http://www.skolamedii.cz/metodicky-material/medialni-nastroje>
67. ŠPATENKOVÁ, N. *Krize. Psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0888-4.
68. ŠPATENKOVÁ, N. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2624-3.
69. ŠŤASTNÁ, L. a kol. *Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: Uživatelská příručka*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2009. ISBN 978-80-86620-17-6.

70. ŠTĚTINA, J. a kol. *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-688-9.
71. VALÁŠEK, J. a J. ŠTĚTINA. Psychologie v záchranářství. In: ŠTĚTINA, J. a kol. *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. s. 240-245. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-688-9.
72. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.
73. VAISHAR, A. Sociální souvislosti povodní na Moravě in MUNZAR, J. VAISHAR, A. *Povodně, krajina a lidé v povodí řeky Moravy*. s. 53-63. Brno: Regiograph, 1999. ISBN 978-80-901-8448-0.
74. VIZINOVÁ, D. PREISS, M. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD). Psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-284-X.
75. VLTAVA-LABE-PRESS. Denik.cz. *VLTAVA-LABE-PRESS*. [online]. Copyright 2000-2009. [citováno 14. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlp.cz/internet/denikcz.html>
76. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.
77. VYMĚTAL, Š. *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2510-9.
78. ZÁKON č. 239 ze dne 28. 6. 2000 o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 2014. [citováno 7. 2. 2014]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=239/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
79. ZÁKON č. 254 ze dne 25. 7. 2001 o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/100053121.html>
80. ZÁKON č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. In: MARKOVÁ, H. *Daňové zákony 2012: úplná znění platná k 1. 1. 2012*. Praha: Grada, 2012. s. 37. ISBN 978-80-247-4254-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika.

PTSD Posttraumatická stresová porucha.

HZS Hasičský záchranný sbor.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 Zastoupení zdrojů ve výběrovém souboru

Tabulka 2 Celkový přehled kódovacích proměnných

Graf 1 Poměr roku zmiňované povodně ve člancích

Graf 2 Hlavní tematické zaměření článku

Graf 3 Tematické zaměření článků dle roku vzpomínané povodně

Graf 4 Popisované ztráty v jednotlivých člancích

Graf 5 Zmiňovaná pomoc v jednotlivých člancích

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Články - výběrový soubor (pouze na CD)

Příloha 2 – Seznam článků – výběrový soubor

Příloha 3 – Písemné vyprávění respondentů o zkušenosti s povodní

Příloha 4 – Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce

Příloha 5 – Vodítka pro tvorbu letáků v přípravě na mimořádné události anebo krizové situace a pro jejich zvládnání

PŘÍLOHA 2

SEZNAM ČLÁNKŮ – VÝBĚROVÝ SOUBOR

VJ	Název článku	Datum	Zdroj
1	Povodně 1997: tragédie, jež by se na východě Moravy už neměla opakovat	6. 7. 2012	iDNES.cz
2	Nyní jsme připraveni mnohem lépe, věří 15 let od povodní jižní Morava	7. 7. 2012	iDNES.cz
3	Manželé Kubátovi 15 let od povodně: Bojovali jsme pět dní v kuse!	8. 7. 2012	ahaonline.cz
4	Povodně 1997: Lidé ve Veselí nevěřili, že voda udeří takovou silou	9. 7. 2012	iDNES.cz
5	Povodně 1997: Domky z hlíněných cihel v Milokošti padaly jak z perníku	9. 7. 2012	iDNES.cz
6	Povodně 1997: Moravský Písek dusil zápach sava a tlejících zvířat	10. 7. 2012	iDNES.cz
7	Povodně 1997: Hruža, vzpomínají v Rohatci. Brzy je bude chránit hráz	11. 7. 2012	iDNES.cz
8	Povodně 1997: Charitě nabídli i půl nákladáku jogurtů pro zatopené	12. 7. 2012	iDNES.cz
9	SERIÁL POVODNĚ '97: 12. červenec: někde voda mizí, jiné zatopila	12. 7. 2012	deník.cz
10	Povodně 1997: Pytle nosili ve dne i v noci, aby Hodonín ochránili	13. 7. 2012	iDNES.cz
11	Povodeň v Kroměříži zničila Podzámeckou zahradu, je to přesně 15 let	14. 7. 2012	iDNES.cz
12	Povodně 1997: Stoletá voda přišla rychle, vzpomínají v Mikulčicích	14. 7. 2012	iDNES.cz
13	Povodeň 1997: Nad zátopovými jezery vládlo ticho a povodňová turistika	17. 7. 2012	iDNES.cz
14	Povodně 1997: Těla tráva i zvíř, před zápachem se nebylo kam schovat	20. 7. 2012	iDNES.cz
15	OBRAZEM: Podívejte se na dosud nespáčené fotky vyplaveného Klementina	16. 7. 2012	iDNES.cz
16	Povodně 2002 - Voda se prohnala Českem: Nejsmutnější vzpomínky...	24. 7. 2012	ahaonline.cz
17	Štěpánov se povodně bát nemusí, Hodonínku zkontrolovali, stálo to 28,6 milionu	6. 8. 2012	deník.cz
18	OBRAZEM: Metly i Praha, 17 mrtvých. Před deseti lety řádila velká voda	7. 8. 2012	iDNES.cz
19	Záchranáři na Žofíně předvedou, jak a čím bojovali proti velké vodě	7. 8. 2012	iDNES.cz
20	VIDEO: Podívejte se, jak se při povodních 2002 rozlila Vltava v Praze	7. 8. 2012	iDNES.cz
21	INTERAKTIVNĚ: Jak nyní vypadají obce poničené před 10 lety povodní	8. 8. 2012	iDNES.cz
22	Když kvůli povodni volal Gross, hejtman už byl se spacákem na úřadě	8. 8. 2012	iDNES.cz
23	Objektivem čtenáře: jak povodeň před 10 lety pustošila čistírnu Bubeneč	8. 8. 2012	iDNES.cz
24	JAK ZASTAVIT POVODĚŇ? POMOHOU BETON A ŽELEZO	8. 8. 2012	deník.cz
25	Romantika na soutoku Malše s Vltavou se před 10 lety proměnila v peklo	9. 8. 2012	iDNES.cz
26	Povodně 2002: V Plzni pomáhali lidé z Troubek, sami zažili katastrofu	10. 8. 2012	iDNES.cz
27	Povodně 2002: Ve Švihově čekali delegaci Švýcarů, dorazila velká voda	11. 8. 2012	iDNES.cz
28	Povodně 2002: Druhá vlna udeřila, zoufalí Plzeňané plnili pytle pískem	13. 8. 2012	iDNES.cz
29	Povodně 2002: Kulminující Vltava roztřásla Karlův most	13. 8. 2012	iDNES.cz
30	Povodně 2002: Na Roudné spadly domy, lidé uklízeli a vařili i sousedům	14. 8. 2012	iDNES.cz
31	Povodně 2002: Voda zaplavila 18 stanic metra, zavřela je až na půl roku	14. 8. 2012	iDNES.cz
32	Expert: Lidé s povodněmi neumějí bojovat, jen minimalizují škody	14. 8. 2012	deník.cz
33	Povodně 2002: Severočeské chemičky před vodou vyklidily sklady	15. 8. 2012	iDNES.cz
34	Povodně 2002: V Plzni kolabovala doprava, voda podemlela železnici	15. 8. 2012	iDNES.cz
35	Povodně 2002: Spolana Neratovice děsila především svou mlčenlivostí	15. 8. 2012	iDNES.cz
36	Kolega se málem utopil v řepce, vzpomíná pyrotechnik na odstřel lodi	16. 8. 2012	iDNES.cz
37	Povodně 2002: Dům U Zvonu, kde pracoval vynálezce Křížík, musel k zemi	16. 8. 2012	iDNES.cz
38	Povodně 2002: Zápavy nepřežilo 134 zvířat z pražské zoo	16. 8. 2012	iDNES.cz
39	Povodně 2002: Reakce lidí nejdou trénovat, říká záchránce zpod vrtulníku	17. 8. 2012	iDNES.cz
40	Povodně 2002: V obchodě měli metr vody, nevzdali to a prodávají dál	19. 8. 2012	iDNES.cz
41	Hřensko se obává, že při další velké povodni doplatí na ochranu jiných	20. 8. 2012	iDNES.cz
42	Nová kniha: Povodně a záplavy	20. 8. 2012	deník.cz
43	Přehrada v Nových Heřminovech by údajně při povodních pomohla	29. 8. 2012	deník.cz
44	Klimatolog: Víme jistě, že ničivé záplavy přijdou zas, jen netušíme kdy	16. 7. 2012	iDNES.cz
45	Povodně jsou možná častější, ale celkově vody ubývá	16. 8. 2012	IHNED.cz

PŘÍLOHA 3

PÍSEMNÉ VYPRÁVĚNÍ RESPONDENTŮ O ZKUŠENOSTI S POVODNÍ⁵¹

RESPONDENT 1

Místo, kde došlo k povodni: Raspenava

Období, kdy došlo k povodni: srpen 2010

Aktuální věk: 22

Přesně už si všechno nepamatuju, přeci jen už je to docela dlouho, ale byli jsme tou dobou právě u babičky, která v Raspenavě bydlí a pamatuju si, že to přišlo především hrozně rychle (byla to taky blesková povodeň, že jo ☺). V noci začalo pršet, přšelo asi celkem dost a vytrvale. Někdy k ránu začala houkat siréna. Ale protože bydlíme docela na kopci, nedošlo to až k nám, Nicméně to ráno jsme vstali a pořád přšelo. Vlastně nikdo, komu voda nesebrala barák, neměl moc šancí zjistit, že se vůbec něco děje. Ale rozšířilo se to rychle. Nejdřív to hlásili v rádiu a v televizi, ale mluvilo se jen o Chrastavě a Bílým kostelu nad Nisou (myslím). Pak vypnuli z ničeho nic plyn. Krátce na to přestala fungovat i elektřina a když se otočilo kohoutkem, teklo z něj něco jako bahno, smrdělo to a chrchlalo v trubkách. Pak i vodu vypnuli úplně. Tou dobou už jsme měli ve sklepě určitě tak půl metru vody. Museli jsme se zout a brodit se vypnout ze zásuvky kotel, kterej byl ve sklepě. A pořád ještě nebylo ani poledne, furt přšelo a voda stoupala. Od sousedů jsme se dozvíдали, komu všemu se vyplavil dům. Kdo měl jak, vyrazil do obchodu, kterej byl otevřenej, i když se jím provalila první povodňová vlna.

---

⁵¹ Na jednu sociální síť jsem uveřejnila dotaz, že hledám osoby, které mají zkušenost s povodní. Ozvaly se mi tři mladé ženy, které jsem následně požádala o písemné vyprávění o jejich zkušenosti s povodní. Témata a oblasti vyprávění jsem nechala zcela na nich, pouze jsem je požádala o uvedení místa a roku události a aktuálního věku. Texty, které mi přišly, jsem následně nijak gramaticky ani stylisticky neupravovala. Tato vyprávění neměla sloužit ke kvalitativnímu výzkumu, jak by se mohlo zdát, od začátku bylo mým motivem použít je pro ilustraci příkladů v teoretické části DP, využitě pasáže jsem zvýraznila tučným písmem.

Teď prodávali věci, který to neutopilo. Ale muselo se rychle, protože hrozilo, že každou chvíli zavrou most. Koryto řeky v těch místech může být hluboký určitě takových pět metrů, normálně tam teče cca 70 centimetrů vody, teď bylo skoro plný. Šli jsme se odpoledne podívat, jak moc je voda vysoko, ještě pořád pršelo. Naštěstí bydlíme na té straně řeky, kde je břeh vyšší, takže se voda vylila hlavně na druhou stranu, jedna známá paní, co tam bydlí, měla vodu až do patra. Ale i tak voda pořád sahala do půlky kopce, což může být nějakých šest metrů víc, než je normálně, nedalo se tomu skoro věřit. A i když pršet přestalo, řeka pořád stoupala, protože se valila z hor. A ve sklepě se taky pořád zvyšovala, myslím, že v nejhorším jsem tam mohla naměřit kolem 120 cm. Nejhorší bylo, že jsme byli úplně odříznutí. U kostela spadla silnice nedalo se k nám dostat ani z jedné strany, takže žádná pomoc přijet nemohla, nikdo vlastně ani nevěděl, že se u nás něco děje. Když někdy šel proud, tak v televizi pořád mluvili o Chrastavě a katastrofa a pořádaly se sbírky a kdesi cosi, ale přitom škody byly u nás mnohem větší. Takže se o všechno starali místní hasiči a lidi si pomáhali navzájem. Nejdřív jsme se, protože jsme byli odříznutí, museli spolehnout sami na sebe, pomáhali si všichni, hlavně sousedi. Ti, co měli auto, nám vždycky přivezli vodu a nějaké věci na úklid a tak. Potom máme taky dobrovolné hasiče, ti obsáhli, co mohli, ale sami to zvládnout nemohli. A nakonec přijela armáda.

Když pak z ničeho nic přestalo pršet, udělalo se hrozný teplo. Voda trochu opadla, řeka se vrátila do koryta, ale nikdo nevěděl, jestli nepřijde další vlna. My jsme tenkrát vzali foťák a kameru a šli se projít po vesnici. (Kdybys potřebovala, můžeš to použít, mám to na svém YT kanálu, jak už jsem říkala) A byl to hrozně zvláštní pohled. Domy byly podmáčený leckdy skoro až po střechu, ve stromech byly zamotaný různý věci, mrtvý ryby, občas tam visel kus nábytku, nebo taky auto. U některých baráků půlka chyběla, upadlo ho prostě kus a rozpůlil se lidem třeba obývací. V jedné stodole u totálně rozbořeného domu bylo zapíchnuté auto asi metr vysoko, jinde leželo auto na střeše a všude lidi vynášeli zbytky toho, co jim zůstalo, ven. A jak se oteplilo, začalo to všechno pěkně smrdět.

Lhala bych, když bych tvrdila, že nedošlo k evakuaci, nepamatuju si to, ale nejspíš některé lidi odvezli. Akorát spíš až po povodni, když nemohli zůstat ve svých domech. Všechno se to stalo tak rychle, že by to nejspíš stejně nestihli.

Někteří lidé umřeli. Vím o starším pánovi, co dostal infarkt. Někdo se asi i utopil. Nebylo to moc lidí. Maximálně pět, řekla bych. Určitě se to dá dohledat, tak jestli to potřebuješ, radši si to ověř, nechci být zdrojem chybných informací.

Ošklivý bylo, a to si pamatuju dost dobře, jak nám spousta lidí nadávala, když jsme fotili. Asi si mysleli, že jsme si přijeli prohlídnout senzaci nebo co. Nebo prostě nechápali, že nemůžeme za to, že nás to nezasáhlo tolik jako je. Jedna paní na nás dokonce pustila psa. Lidi jsou zkrátka zlí, i když by jim člověk býval klidně pomohl. Ale oni by nás stejně asi nenechali, mysleli by si, že je chceme asi okrást, nebo nevím.

Když už pustili proud, mohlo se to trošku rozjet, na facebooku se nabízela spousta lidí, že přijedou pomoci a co všechno mají přivést. To bylo pěkný. Protože oficiální pomoc se k nám skoro nedostala. Potom přijela armáda. Na spadlou silnici u kostela naistalovali takový ten vojenský most (ten sundali teprve nedávno) a trochu se zpevnil i ten břeh. Ale odneslo to plynový potrubí a voda taky netekla pěkně dlouho, takže člověk nemohl pořádně na záchod nebo se umýt. Nejhorší je, že vždycky, když hodně prší, zavře se železniční trať na Liberec a potom i ta z Liberce na Děčín a Ústí. Takže jsme se nemohli dostat domů – to jsem ještě bydlela v Teplicích.

No ale nicméně se to dalo celkem do kupy a začalo se budovat leckde úplně znovu. Akorát silnice je ještě pořád kolem kostela v jednom směru zavřená a je tam objížďka. A povrch silnice se taky od povodně moc nezměnil, to je prostě katastrofa. Ale nemůže se to opravit, protože na to nejsou peníze. Akorát před rokem začali budovat úplně nový břeh, zrovna tam u nás pod kopcem, aby to koryto obsáhlo víc vody. Tak to už je skoro hotový a postupně to asi chtějí udělat všude. A před pár měsíci konečně udělali novou lávku, kterou tenkrát odnesla voda. Ale pořád je to docela vidět, když člověk projíždí tam, kde to bylo nejhorší.

Nikdo, koho znám, nic takového jako psychická pomoc nepoužil. Ani nevím, jestli to bylo. Ale nejspíš nějakou krizovou linku zřídili, ale protože jsme na tom nebyli tak zle, nebylo to třeba. **A já naštěstí takovéhle věci dobře snáším, mnohem horší jsou pro mě malicherný problémy. Ale když se stane něco velkého, tak není čas na nářky a člověk prostě musí jednat.** Myslím, že je potřeba, aby lidi

o pomoci věděli a bylo snadno dostupná. Ono když to hlásí v televizi a člověku nejde proud, tak si z toho asi moc nevezme. **Ale problém je podle mě v tom, že lidi takovou pomoc příliš nechtějí a neumí využívat. Pořád je ve společnosti takový pesimismus, že si řeknou, proč by jim někdo měl chtít pomáhat, proč by měli někoho zajímat jejich problémy, nebo mají pocit, že se na nich koná nějaká forma hyenismu.**

Já jsem se s tím vyrovnala poměrně dobře, o nic jsme nepřišli, akorát jsme měli vodu ve sklepě a v septiku, ten pak taky pěkně smrděl. Ale nebylo moc příjemný koukat se, jak někdo přišel úplně o všechno. A taky mi dost vadilo, že média tu situaci u nás skoro úplně ignorovala. Ale že by to někdo z nás nějak odnesl, to se říct nedá. Babičku to docela vzalo, ale je už stará, takže se to dá čekat, když tam bydlela celý život. A byli jsme tam s ní a nic se nestalo, takže to zvládla taky v pohodě. U mě se skoro nic nezměnilo. A pokud se další povodeň přizve zase přes noc, asi se toho moc dělat nedá. V tomhle nemohu být příliš užitečná. Voda do sklepa nám prosakuje, i když jen hodně prší, s tím se holt nedá nic dělat.

RESPONDENT 2

Místo, kde došlo k povodni: Česká Lípa, Dolní Libchava

Období, kdy došlo k povodni: Srpen 2012

Aktuální věk: 17 let

Bydlím v malé vesničce, která patří pod město Česká Lípa, podél baráku nám teče malý potok jménem Šporka. Nikdy jsem netušila, že s tak malého potoka se může stát jedno velké jezero. Den před povodní jsem šla spát k matce, otec odjel na závody do Olomouce. V té době ještě nic nenasvědčovalo tomu, že nějaká povodeň přijde. Už asi 3 den pršelo, ale potok byl stále v normě a tak nikdo z nás neměl ani nejmenší obavy. Když jsem se druhý den ráno probudila, měla jsem hrozné nutkání jet domů, sedla jsem na autobus a jela jsem. Když jsem přijela domů zahrada byla už celá promáčená od prudkého deště. Asi ve 13 hodin jsem šla na návštěvu k sousedce, to už začínala být situace kritická, potok se pomalu rozléval, ale co bylo horší, voda se začala valit z kanálů na silnici. Rozhodly jsme se, že to půjdeme zkontrolovat k nám. **Voda už byla v půlce zahrady, ale nikdo nevěřil tomu, že by to mohlo být horší, na to že máme vodu na zahradě už jsme si zvykli. Pak začali po ulicích plných vody jezdit hasičská a policejní auta, na autobusové zastávce nabízeli hasiči pytle s pískem.** Voda už sahala skoro až po dveře. Naštěstí jsem u sebe měla dvě kamarádky, jinak nevím co bych sama dělala. Po hodině přijel i přítel, který vodou autem už skoro ani neprojel. Nakonec stejně všechny auta lidi museli přeparkovat mimo vesnici, jinak by je vzala voda. Vozili jsme kolečka s pytli písku po silnici která už připomínala spíše řeku. Jenže ani zadělání dveří nepomohlo, voda začala protýkat zdí. V tu dobu byl táta na cestě s Olomouce, protože hned jak se o tom dozvěděl otočil auto a jel domů. Doma už mi pomáhaly nejen kamarádky, ale i přítel, mamka a známý co bydlí na kopci, takže se jich povodeň netýkala. Nosili jsme nábytek do horního patra, snažili jsme se co nejvíce věcí zachránit. Po celé vesnici vypli proud a některé lidi museli evakuovat. My jsme to naštěstí zvládly bez toho. Večer přijel táta zpátky domů a pokračovala záchrana věcí. Mezitím už lidi po silnicích jezdili na lodičkách, nafukovali lehátka... Z kanálů odplouvaly poklopy a vznikaly vodní víry. Žádnou psychickou pomoc nikdo nenabízel, nebo alespoň o tom nevím. Neměli jsme nikdo čas přemýšlet nad

tím co se vlastně děje, prostě jsme se jen snažili dělat všechno pro to, abychom zachránili nábytek, elektroniku....sebe. Když už jsme udělali co se dalo stáli jsme mezi dveřmi po kolena ve vodě a koukali na poslední svítící lampu. **Nešlo dělat už vůbec nic, jen koukat jak odplouvá podlaha, jak z vinného sklepa odplouvají flašky vína, kusy bazénu, jak voda vykotlává kořeny stromů.** Nejvíce řekla bych pomáhali lidi, kdo šel (plaval) kolem stavil se na panáka, na kus řeči. Seděli jsme nahoře v patře při svíčkách a jedli jídlo z vyplé lednice a mrazáku, všichni už jen jedli a pili. Když jsme se druhý den probudili, voda už o něco opadla, hasiči odčerpávali zahrady. všude jezdili policejní auta a hlásily jaký je povodňový stupeň. Po povodni jsme kontrolovali vše co zbylo, fotili tu spoušť pro pojišťovnu. Zdi naštěstí vydrželi, ale schnou do dnes. podlahy jsme museli dělat nové v celém domě, ale teď už máme dlažbu s vytápěním, takže kdyby to znovu přišlo, nebude to mít takový následek. Pak už se jen celé dny uklízelo, všude bylo spousty bláta a bordelu. Když jsem se šla projít viděla jsem na mostech přichycené mrtvé slepice. **Dozvěděla jsem se že se nedaleko našeho baráku utopil nějaký pán. Myslím že jsme všichni udělali všechno co bylo v našich silách. Nejde uvažovat jestli by to šlo hůř nebo líp, prostě každý dělal co dokázal. Nejradši vzpomínám na ten večer kdy to bylo nejhorší, jak jsme se všichni sešli. Najednou mezi sousedy nebyl žádný rozdíl, nikdo neměl nic, ale na druhou stranu ten večer nikomu nic nescházelo. jediny co mi zůstalo a toho je že když vím že zase budou povodně nechci být moc doma, snažím se nebýt vůbec mezi tou vodou:-) ale když je klid tak to na mě nijak nepodepsalo jen když zase začne stoupat voda pakuju se pryč, do kina k babičce kamkoliv.**

RESPONDENT 3⁵²

Místo, kde došlo k povodni: Tábořiště u obce Šiškovice (železné hory) na Chrudimsku

Období, kdy došlo k povodni: SRPEN 2010

Aktuální věk: 21 let

Probouzí mě zvonění telefonu. Poslepu ho zaklapnu a zamžourám na čas. 7:00. Ksaku! Musím konečně ten budík vypnout, do práce už 14 dní nechodím. Převalím se na druhý bok, čímž narazím do pláště stanu. Ksaku podruhé! Venku zuří bouřka, takže tímto na mě začíná ke všemu ještě kapat. Po hodině veškeré snahy o usnutí vzdám. Kapky nepřestávají bubnovat do cely a já se bojím vystrčit ze stanu byť jen palec u nohy. A to tolik potřebuju na záchod.

Děšt mě přesvědčuje o tom, že to ještě není tolik vážné, takže zůstávám ležet. Jak tak ležím a přemýšlím, dojde mi, co je za den. Sestřenka se dnes vdává! Rodiče mě i sestru mají v poledne odvézt z tábora a mají mi dovézt na tábor stan a holinky, ségře plavky. Posílám tátovi zprávu, jak to vypadá v tábořišti a připomínám mu ty věci. Najednou mi někdo klepe se stanem.

„enke, jsi v pořádku?“ podle hlasu poznávám *Dott**.

„V tom nejlepším“ zasměju se „jak to vypadá venku?“

„Leje tu jak z konve, snad ani nechod' ven.“ Se spolubydlící, která už se taky probrala se na sebe podíváme. No, aspoň že budíček bude posunutej, protože do toho lijáku se nechce stávat vážně nikomu.

Kdybych tolik nepotřebovala na záchod, zařídím se podle *Dottiny* rady, takhle se nedá nice dělat. Na sebe si беру jen plátěnou košili – dobře se suší - a kratásky od plavek. Pohled když jsem vylezla ze stanu nebyl nejhorší, stan jsem rachle zapla, aby nám tam nenapršelo. Naše stanová sousedka *Kinyan** si hloubila kolem stanu odtokový kanálek, *Dott* stále vedle ní jako morální podpora, jinak bylo tábořiště relativně prázdné. No není se co divit. Obě holky jsem pozdravila a vydala se přes

---

⁵² Respondentka mi poskytla svůj deníkový zápis, který vznikl těsně po povodni. Uvádím bez úprav.

celé tábořiště ke kadiboudám. Při cestě zpátky do relativně suchého stanu se stavuji v kuchyni, kde jsou na stolech chleby s medem kde snídani. Více než jídlo mě ale upoutá hlouček u druhých dveří a křik. Ode dveří je krásný výhled na mostek přes Chrudimku. Náš většinou klidný potůček, ve kterém se neutopí snad ani ten kdo chce se teď valí i přes most a na něm stojí *Tamy** s malou Natálkou. Teda stojí je dost nadnesený pojem. Oběma voda podthla nohy, dvouletou holčičku našťestí zachytil John, Tamy podržel Istárek. John natálku odnesl na druhý břeh, Istár s Tamy se začali hádat. Až později jsem se dozvěděla, že Tamy chtěla s Natálkou utýct před povodní do lesa. Jak tak ti dva stojí na mostě, mostek, který běžně stál o pár metrů výše nevydržel nápor vody a řítit se na oba nešťastníky. Istar kapituloval, převedl Tamy na druhý břeh a ta i s malou zmizela v lese. Ještě chvíli jsem fascinovaně zírala na vylevající se potok.

‘tak to za chvíli budu mít vytopenej celý tábořiště’, stihla jsem si ještě pomyslet, než mi část věcí došla. Ve stanu mi spí Abramis. Nemáme podsadák, spíme v kopolce (=na zemi). Mám tam telefon, foták, peněženku.. Snad nikdy mi cesta od chaty netrvala tak krátce.

„Zlato vstávej, rychle, bal si věci“ budím spolubydlící, která za tu chvíli stihla zase usnout.

„Co, kde, co se děje?“ chudák, neví která bije, zatímco já už mám plný batoh a do nepromokavý tašky cpu elektroniku a peněženku. V tom nám už podruhý za dnešní ráno někdo lomcuje se stanem.

„Holky, berte jen to nejnnutnější a do chaty. Rychle!“ rozčiluje se venku Charrim

„Jo už balíme“ odpovídám mu. Už i Abramis pochopila, že si nedělám srandu a začala balit. Než to stihla já jsem nám naházela věci z předsínky, která už plavala do stanu. Snad i díky tomu jsme byly z tábořiště jedny z mála, kterým neuplavaly ani jedny boty. Za chvíli už vybíháme ze stanu, každá s krosnou, bosý, téměř nahý směr chata. Batohy tam naházíme oknem a běžíme zpět ke stanu, který odkolíkáváme a celý, tak jak stál ho táhneme vodou.

„Zvládneš to tu sama?“ ptám se Abramis když začíná stan rozebírat aby v chatě nazabíral tolik místa. Začínám tam pomalu téct, srocuje se tam celý tábor, první hysterické záchvaty na sebe nenechaly čekat. Snad i kvůli nim je v chatě takový chaos.

„Jo, jen běž“ Na nic nečekám jen ze sebe shodím mokrou košili, která se na mě nepříjemně lepí a proklíčuju davem ke dveřím. Do tábořiště se jde lehce, jdu po proudu.

„Niku! Potřebuješ s něčím pomoci?“ křičím na kamaráda brodícího se proti mně a už mu беру jedno zavazadlo z rukou a společně ho oknem podáváme lidem do chaty.

„Jo, u Kiny, má ještě plnej stan věcí, nemá ani doklady“ křičí když se brodíme směrem ke stanům. Ksarku dnes už potřetí! Kiny se bojí vody, no ta teď musí trpět. Po cestě ještě potkáme protibrodící se ubrečenou Karamelku. No, ale vypadá, že těch pár metrů do chatky to zvládne, takže k ní jen zakřičím pár povzbudivých slov a běžím dál. Vodu mám až po pás.. Ve stanu nevidím, zamlžily se mi brejle, navíc tam má Kiny tmu. Po hmatu házím věci do tašky, a tu odnáším do chaty. Po cestě posbírám ještě pár bot plavajících proti mně, každou jinou sice, ale ona se druhá k nim určitě najde!

Nestíhám přemýšlet, moje myšlenky se soustředí jen na to, jak co nejvíce věcí dostat do aspoň relativního sucha. Nevím kolikrát jsem běžela od chaty ke stanům, vůbec mě nepřekvapily uplavaný podsadačky.

Zrovna jsme s Kačenkou a Han vybíraly Kellyn a Antoniho stan, když jsem zaslechla strašný křik. Verenka prolízala ostatní stany, jestli tam ještě někde něco nezůstalo. Zůstalo. Pětiletý *Davídek** spokojeně spal, a že mu do stanu teče vůbec nezaregistroval.

„Já jsem myslela, že nedýchá“ koktá Veren když s Dádou v náručí vylejzá ze stanu a už s ním utíká proti proudu do chaty. My zatím s holkama aspoň zachránily stan. Nevím čím jsme zrovna vybíraly podsadu, když přiběhli John s *Dagem**.

„Co to tu děláte?“ Kluci na nás nechápavě a rozlobeně koukali

„Zachraňujem věci.“

„Na to se vykašlete, už máte být dávno na kopci“ Neprotestujeme, tohle byl poslední stan, kde byly ještě nějaké věci, zbytek už jsme stihly odnést do chaty. Na Malé šiškovické, jak se kopci říká, už v hloučku stojí celý tábor. Amanita obvolává hasiče, červený kříž, Tammy, kterou jsme od jejího útěku do lesa nikdo

neviděl a vůbec koho může tak dlouho, až jí zateče voda do telefonu. Naštěstí hasiči už o nás ví.

V táborové skupince vládne zvláštní nálada. Museli jsme vypadat vážně zajímavě. Většina bosa, v dešti.. Já pouze v podprsence a spodku od plavek. Část si zpívá („prší prší, jen se leje..“), část poskakuje aby se zahřála, část jen tak postává a pár jedinců brečí. Půjčuju si putovní obleční, nejmenší balíme do kousavých dek které duchapřítomně někdo sebral v chatě. Přidala jsem se se k tý postávající skupince. Do doby než jsem si uvědomila, že táta má přijet do tábora. Pak jsem byla hysterická. Do chaty pro telefon mě pustit nechtěli, ségra ho měla taky tam a já si číslo z hlavy nepamatovala. Po pár racionálních důvodech a snad miliónu objetí jsem se relativně uklidnila. V tom už veleli hasiči – rychle do chaty, obou boty (je jedno cí, je jedno, jestli budou každá jiná, ale ať má každý boty!), oblíct oblečení (totéž jako s botama – je jedno, cí je, jestli dámský, pánský..) a alou na silnici: Tam už nás čekaly hasičský auta, který nás odvezli do Slatiňanský základní školy. Po cestě jsem stihla zavolat našim, jak to vypadá a že na svatbu asi nepojedem.

Ve škole jsme si uvařili čaj a nálada se nám většinou zlepšila. Byli jsme v civilizaci, měli jsme signál na telefonech, někteří z nás měli i ty telefony. Červený kříž a hasiči dovezly suché (nejen) oblečení (montérky takové, že by jsme se do nich vešli tak tři, ručníky, ponožky, zubní kartáčky). Věci z chaty nám měli každou chvíli dorazit. Rodiče mi přivezli suché oblečení a něco k jídlu. Dozvěděla jsem se, že i nevěstu vezli na svatbu hasiči. Stavilo se za námi pár televizních reportérů.

Slatiňanští skauti šli uklidit tábořiště – pár z nás se k nim přidalo. Až teď většinou z nás došlo, jaké jsme měli štěstí, když jsme tam tak pobíhali v té vodě. Některé podsadové stany uplaval y i deset metrů. Plaval y tam s námi dvě sekerky, několik laviček a dvě kolečka. Uplaval brutar, trosky mostu se válely po celém tábořišti. Teepee překvapivě vydržela. Posbírali jsme ten zlomek použitelných věcí (většinou oblečení) co tam ještě zbyl a vydali jsme se zase do školy, kam už přijeli naše věci. Spolutáborníci si je stihly rozebrat a většina už stihla i odjet. Když už i já našla všechny své věci, byl už večer (neobešlo se to bez pár záchvatů pláče..) a my se šli najíst do nedalekého motorestu najíst. První pořádné jídlo toho dne, jen nechápu proč na nás obsluha koukala tak.. zvláštně. Vždyť až na hasičský montérky a promočený boty jsme vypadali normálně.

Večer jsme si zahráli Bang! a městečko palermo a v erárních spacácích od červeného kříže (růžových :)) jsme se odevzadali do náruče Morfeovi. Ráno už jsme jen uklidily školu, zabahněné věci z hřiště a rodiče si nás odvezly do našich domovů.

Z tábora jsem si odvezla angínu, pár šrámů a modřin (nepamatuju se, jak jsem k nim přišla.. jsou na nohou, takže asi z tý vody) cizí hrníček, hroznej spánkové deficit ale hlavně jistotu, že když se něco semele, penťáci to zvládnou! (takže, co říct nakonec? Snad jen: Vítězem letošního poháru se stává Kolej vodních hlubin!)

Dott je super. Fakt. Ráno obíhala všechny, o kterých si myslela že by se mohli bát bouřky a uklidňovala je. Na kopci při čekání na hasiče mi půjčila mikinu, zůstala ve škole do druhého dne a ještě se nás všechny celou dobu snažila rozesmát ačkoliv jí samotné moc do smíchu nebylo. :)

Kinyan, když viděla jak prší, kolem stanu vykopala 10cm hluboký odtokový kanálek. Na půl metru vysokou povodeň vážně nestačil. Vzhledem k tomu, že z nás měla na táboře nejvíc věcí, s vynášením jich ze stanu jí pomáhalo hodně lidí. Její pes Jessinka, je ukázkovým příkladem pořekadla „jaký pes, takový pán“. Obě se bojí vody. To však Kiny nezabránilo zachraňování věcí, a Jess to nezabránilo v pobíhání zatopeným tábořištěm a hledáním Kiny. Když jí konečně zahlídla, jala se jít nejbližší cestou za ní – bohužel přes ten největší proud. Když Kiny viděla Jessinku bojující proto proudí a viditelně prohravající, zahodila co měla v ruce (v každý jednu tašku s věcmi – deník, stativ..) a šla Jess zachraňovat.

Také vyprávěla, jak si takhle jde, v každá ruce jednu tašku a najednou proti ní kolečko! To naira odstranila, tak se Kiny brodila dál.. a lavička! No, plavalo vážně všechno..

S Kiny jsem se také posléze shodla, že jsme nebyly schopné racionálně uvažovat. Zatímco já jsem zachraňovala balíky papírových kapesníků, ona balík semtexu. Ani jedné z nás nedošlo, že za kopcem je civilizace a že nás nikdo bez vody a toaletáku nenechá :)

Tammy se lekla přicházející povodně, sbalila věci a Natálku a chtěla utéct. Část příběhu je nahoře, nechce se mi to rezeptisovat znovu, tak snad jen.. po hodině a půl marných telefonátů je hasiči našli v Licibořicích na faře a dopravili je za námi do slatiňanský školy.

Davídek běžně jezdil s Fredem (= jeho dědeček) do Chrudimi na nákup, že ten den přšelo, Dádovi se nechtělo, tedy zůstal ve stanu. Fred dal vědět Goofimu, že kdyby se něco dělo, Davídek je ve stanu. Goofer na Dádu zapomněl a když byl dotázán, kdo všechno jel na nákup, odpověděl „jako obvykle..“. Jak to dopadlo je vypsáno nahoře. Takže snad jen.. díky bohu!

Dagonat držel jednu z podsad tak dlouho, dokud za ní holky „rabovaly“ stany. Díky za to, nedovedu si představit jak by jsme dopadly, kdyby ho pustil..

Miranda se sesypala hned na začátku. Odjela ze školy hned co se jí aspoň částečně sešly věci. Odmítala být doma sama, proto s ní jela i Claire s přítelkyní, které u ní splaly.

Amanita uplava pár centimetrů i se stanem a ještě při tom stihla nadávat, že í do něj teče. Že je povodeň jí vůbec nenapadlo.. Díkybo stihla zachránit pokladnu i dokumenty z tábora (drobet zvlhlý..) ovšem jejímu pérovému spacáku už asi odzvonilo.

Misaki plnila pytle bahnem, kanistry vodou a stavěla je do dveří (dlužno říct, že to organizovala Kiny) – pokud by byli všichni v chatě, byl by to i dobrý nápad – takhle jsem se o ně párkrát přerazila, když jsem zachraňovala věci.

Hodilo by se tu zníním mnohem více lidí, Han která nedala z ruky svůj batůžek, takže jsme měli nůž na provázky podsad (někdy se do nich nedalo vlézt jinak než zadem). Anttoniho, který zpanikařil, nechal věci ležet jak leželi a volal domů. Alex s Nairou, které si jakmile začala bouřka sbalily věci a přestěhovali se do chaty, čímž zachránily většinu svých věcí dokonce i suchých. Lara s Rebeccou si ještě v po kotníkách vody stihly vyčistit zuby :) a ještě hromadu lidí, se kterými jsem po táboře ani nemluvila..

I přes všechny tyhle (někdy i úsměvné :) zážitky jsem ráda, že je to za námi. Zjistili jsme, že zvládneme improvozaci. Většina z nás je ochotná pomoci ostatním, na mnoho lidí jsem si utvořila jiný názor (většinou k lepšímu). Ovšem zažít znovu bych to vážně nechtěla :) **Nesnesu být na místě, kde je slyšet zvuk deště. Měla jsem s tím problémy ve čtvrtáku na střední – část výuky jsme měli v ateliéru se střechem z průhledného plastu a když přšelo, měla jsem problém vydržet ve třídě. Když byla možnost odcházela jsem jinam. Ne že bych se přímo bála, ale jsem při tom zvuku neklidná a stále se hrozím co zas přijde . A vzhledem k tomu,**

že ve stejné třídě mám část výuky i teď na vysoké škole, doufám že bude extrémě suchý rok.

PŘÍLOHA 4

STANDARDY PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE

Následující standardy byly vytvořeny na základě průzkumu lidí zasažených neštěstími velkého rozsahu a zkušeností s psychosociální krizovou pomocí (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR, 2010, s. 14 - 42). Důvodem vytvoření standardů byla potřeba zajištění kvality služeb poskytovaných především neziskovými organizacemi v situacích neštěstí. Standardy jsou seřazeny dle posloupnosti první pomoc – přímá péče – koordinátorství. Zmíním také vyhodnocení a vzdělávání (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR, 2010, s. 14 - 42). Každý standard obsahuje cíle, popis a také naplňování standardu. Standardy jsou popsány velmi podrobně, já se je pokusím charakterizovat stručně.

1. **Standard prvních občanských pomocí** – tento standard je určen občanům, kteří jsou na místě události nejdřív a to nejen jako přímý zasažený, ale i jako svědek či přihlížející. Občané mají aktivně chránit lidskou důstojnost, život, zdraví a majetek lidí přímo zasažených mimořádnou událostí.
2. **Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt** – cílem tohoto standardu je podpořit naplňování cílů a zásad psychosociální krizové pomoci a spolupráce v akutní, krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé pomoci a spolupráce⁵³. Tyto standardy jsou dále členěny do následujících celků:
  - Týmová, kolegiální a občanská spolupráce jako způsob jištění pomáhající/ho – cílem je podpora pomáhající/ho v dobrém výkonu a ve vědomí, že není na pomáhání sám a je povinen věci zvládat společně. Pomáhající rozumí své roli a úkolu, postupy jsou konzultovány v rámci spolupráce s druhými, s vedoucím, s kolegou atp. Pomáhající dostává

---

⁵³ Akutní pomoc znamená okamžitý zásah; krátkodobá pomoc – do tří až pěti dnů; střednědobá pomoc – do měsíce až šesti týdnů; dlouhodobá pomoc – tři, šest, dvanáct a osmnáct měsíců po události (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR, 2010).

zpětnou vazbu ke své práci, kterou bere na vědomí; a poskytuje odezvu druhým.

- Aktivní vyhledávání; navázání a ukončení prvního kontaktu – cílem je nastavení pravidel podporujících oprávněnou důvěru mezi lidmi v situaci terénního pomáhání. Aktivní vyhledávání je důležité pro získání přístupu k možnostem podpory a spolupráce. Pomáhající odhaduje situaci zasažených a posiluje důvěru, klid a naději.
- Orientace v situaci a případná dohoda o spolupráci: zjišťování a ověřování potřeb a hodnot, sil a zdrojů a strategií zvládnání – cílem je nastavit partnerskou spolupráci partnerskou spolupráci odpovídající situaci zasažených. K určování a naplňování potřeb zasažených se směřuje skrze spolupráci s nimi a jejich sociálním okolím.
- Podpora při sdělování špatných zpráv – cílem je podpora způsobu komunikace sdělující naději, že se situace dá zvládnout. Dále je cílem podpora příjemce špatné zprávy, aby v systému institucí dosáhl na informace a možnosti, které potřebuje.
- Podpora svépomoci, vzájemné pomoci a vytváření plánů činnosti – cílem je stanovení postupu, díky němuž dojde k upevnění vlastní vnímané zdatnosti zasaženého a jeho odhodlání překonat nepřízeň osudu. Způsoby zvládnání situace jsou uznávány, popř. oceňovány a podporovány. Dochází k distribuci informacím, které zasažení potřebují pro zvládnání události a jejich dopadů. Pomáhající povzbuzují zasažené, aby si stanovili priority a vytvořili plán činnosti pro nejbližší dny s vědomím toho, čeho chtějí dosáhnout.
- Poradenství; podpora práv a zájmů – cílem je stanovit postupy, kterými lze podpořit zvládnání životní situace, otevření se budoucnosti a začlenění se do společnosti. Zasažení jsou podporováni v jednání, jež je považováno za potřebné pro vyrovnání se s událostí a jejími dopady.
- Propojení do střednědobé a dlouhodobé pomoci, ukončení spolupráce – cílem je zajistit propojení do střednědobé a dlouhodobé pomoci.

Spolupráce je navazována s výhledem do prvního výročí po události, což je v případě přímých zasažených zásadní mezník. Těžiště spolupráce se přesouvá na místní zdroje, avšak je třeba vědět následující vývoj situace v době, kdy se pomáhající událostí a jejími dopady přímo nezabývají. Ukončení pomoci je jasně oznámeno a předem domluveno.

- Podpora připravenosti zasažených lidí, obcí a organizací na další událost – cílem je podpořit ochotu lidí angažovat se v pomoci druhým, posilovat se zvládáním událostí a jejich dopadů. Dále je potřebné zvyšovat povědomí o tom, že neštěstí jsou běžnou součástí života a že se každý na ně může připravit.
- Informování a osvěta; komunikace s veřejností a médii – cílem je snaha o čestné a pravdivé informování co nejvíce způsoby, aby se posilovala vláda zasažených nad situací; nastavení oboustranně výhodných pravidel při kontaktu s médii.
- Dokumentování události, pomáhání a vývoje – cílem je udržovat paměť události, zachycovat pozitivní změny a vyhodnocovat pomoc a spolupráci. Dokumentace je vedena průběžně a vyhodnocována pro orientaci v proměňující se situaci a potřebách zasažených.

3. Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro koordinování

Souvislosti výkonu role a nástroje koordinování se proměňují v čase, na standardy je nahlíženo z perspektivy plynoucího času a jsou rozděleny následovně:

- Stanovování cílů pomoci a spolupráce a vyhodnocování cílů a průběhu pomoci a spolupráce – cíle a postupy jsou stanovovány v souladu s hodnotami, přesvědčeními a zásadami psychosociální krizové pomoci a spolupráce. Naplňování cílů a postupů je průběžně sledováno, dokumentováno a vyhodnocováno.
- Týmová spolupráce – tým je sestaven funkčně vzhledem k cílům a povaze úkolu, součástí týmu jsou i přímo zasažení.

- Dokumentování pomoci a spolupráce a vytváření informačních a osvětových materiálů – pomoc a spolupráce je dokumentována na úrovni osobní (duševní hygiena) a úrovni systémové (cíle spolupráce, její průběh, vyhodnocení). Součástí jsou informační a osvětové materiály.
- Spolupráce a komunikace s médii – součástí je podpora práv a zájmů přímých zasažených. Cílem je proaktivní a průběžná spolupráce s médii jako podpora připravenosti na zvládání neštětí a jejich důsledků.
- Podpora spolupráce a připravenosti v regionu – cílem je nastavit prostředky k podpoře spolupráce a připravenosti, a ke stmelení komunit. Před i při události jsou posilovány mezilidské a organizační vazby. Připravenost a spolupráce je ověřována prostřednictvím společných setkání, jejich vyhodnocováním, oceněním a kritikou.
- Vytěžení z události, vyrovnání se s ní, podpora připravenosti – cílem je převést pomoc do podoby konkrétních činností, díky kterým si zasažení uvědomí, že pomoc může vést k lepší připravenosti osob, růstu osob, rodin, organizací i společenství. Zasažení se podílí na návrzích pomoci a připravenosti.

4. Vyhodnocení kvality, účelnosti a účinnosti psychosociální krizové pomoci a spolupráce

K evaluaci psychosociální krizové pomoci a spolupráce slouží například tyto základní otázky, které jsou koncipovány z hlediska jednotlivých cílů standardů (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR, 2010, s. 36):

- *„Víme, proč (s jakým cílem, k jakému výsledku) pomáháme a jak dlouho (a proč) chceme pomáhat? Známe vlastní motivace k pomáhání?“*
- *„Umíme lidi vyhledat, oslovit, představit se, navázat kontakt a spolupráci?“*
- *„Umíme podporovat přirozené zdroje opory (blízké, sousedy, kolegy, spolužáky, učitele, duchovní, lékaře, obecní zastupitele atd.)? Umíme*

ukončit pomoc tam, kde by přirozené zdroje opory oslabovala a zbavovala je jejich způsobilostí a pravomocí?“

- atd.

Kromě těchto otázek je třeba sledovat, zda jsou naplňována očekávání lidí, kterým se pomáhá. Příjemce pomoci může například očekávat, že (Pracovní skupina při MV – GŘ HZS ČR, 2010, s. 38):

- *„spolupráce bude respektovat jeho přesvědčení, hodnoty a strategie zvládání zátěže a vycházet z jeho potřeb, sil a zdrojů;*
- *spolupráce se bude zaměřovat na jeho vazby k okolním lidem, rodině, blízkým, kolegům, ke společenství obce a bude je posilovat;*
- *pomoc a spolupráce bude nesena přesvědčením, že zvládání události vede k hledání smyslu neštěstí, k růstu a k lepší připravenosti na příští událost a bude využít zkušeností a připravenost cíleně podporovat;“*
- atd.

5. Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce

Vzdělávací standardy jsou rozděleny na standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt a standardy pro koordinování. Ve standardech jsou uvedeny znalosti, dovednosti a postoje potřebné k výkonu a vycházejí z výše zmíněných standardů. Pro větší přehlednost jsem na základě standardů vytvořila níže uvedenou tabulku s výčtem některých znalostí, dovedností a postojů.

Tab. 1 Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce

VZDĚLÁVACÍ STANDARD	Znalosti, např.	Dovednosti, např.	Postoje, např.
Pro přímý kontakt	odpovídající zákony, vlastní silné a slabé stránky, postupy, jak podporovat resilienci porozumění kontextu, systémům	odhadnout situaci druhého člověka, krizově intervenovat, vytvářet plány činnosti vyhledat a nabídnout odpovídající navazující služby	<i>„Mám v úctě lidskou důstojnost a řád.“</i> <i>„Mým úkolem je podpořit lidi, aby si dokázali pomoci sami a navzájem“</i> <i>„Věřím, že lidi i společenství mohou neštěstím růst, získat zkušenosti a moudrost“</i>
Pro koordinování	zásady tvorby návrhů pomoci, principy skupinové dynamiky a struktury, zásady krizové komunikace, vytváření a vedení týmů základy výzkumné metodologie.	zajištění plnění standardů psychosociální krizové pomoci, komunitní spolupráce, orientace ve větších celcích, stanovení cíle a podoby postupů pomoci.	<i>„Předpokládám, že s ostatními nalezneme společné cíle, a věřím v jejich dobrou vůli.“</i> <i>„Pomoc a spolupráci nabízím a navrhuji s vědomím, že druzí vědí, co potřebují.“</i>

Zdroj:

PRACOVNÍ SKUPINA PRO VYTVOŘENÍ A OVĚŘOVÁNÍ STANDARDŮ PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE PŘI MV – GŘ HZS ČR. *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek.* Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010. ISBN 978-80-86640-46-4. Dostupné také z <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>

PŘÍLOHA 5

VODÍTKA PRO TVORBU LETÁKŮ V PŘÍPRAVĚ NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI ANEBO KRIZOVÉ SITUACE A PRO JEJICH ZVLÁDÁNÍ

Název materiálu:	VODÍTKA PRO TVORBU LETÁKŮ V PŘÍPRAVĚ NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI ANEBO KRIZOVÉ SITUACE A PRO JEJICH ZVLÁDÁNÍ
Vypracovali:	Pracovní skupina pro vytváření a ověřování standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce při MV-GŘ HZS
Datum:	31. prosince 2006
Určeno:	pro poskytovatele psychosociální krizové pomoci v ČR
Účel:	sjednotit obsahovou i formální kulturu letáků
I. VÝCHODISKA (postoj, optika)	
<p>Události, kterými se zabýváme, jsou v životě člověka mimořádné, zároveň však mohou být časté. Lidé jim říkají „neštěstí“.</p> <p>Psychosociální krizová pomoc podporuje zájmy zasažených lidí a obcí, aktivizuje je, zaměřuje se na naplňování jejich sociálních, duševních, duchovních a tělesných potřeb a hodnot, uznává (registruje, oceňuje) dopad události a zvládání dopadů.</p> <p>Zvládání podporujeme zdůrazněním zdatnosti = dáváme najevo</p>	

předpoklad, že se **lze na situaci připravit a že ji lze zvládnout**.

Nepsychologizujeme, nepatologizujeme, nezdůrazňujeme příznaky.

Máme zkušenosti podloženou naději, že člověk situaci zvládne a doufáme v jeho růst.

Chování a prožívání lidí při neštěstí je **individuální**. Jedná se však o **běžné reakce člověka na nenormální situaci**.

Podporujeme lidi zasažené neštěstím v **samostatném řešení problémů** v první řadě v rámci **přirozených sociálních opor** (rodina, sousedství, obec).

Klíčové je **dodávání informací** před, při a po mimořádné události.

Důležité je nejen zvládnání následků, ale také **připravenost** (budování odolnosti).

Cílem letáku je mj. sdělit: „nejsme na to sami“, „i my můžeme pomoci druhým“, „zvládneme to“ a „připravíme se“.

II. OBSAH

Na začátku je nutné si uvědomit:

- **kdo komu co sděluje**; ke komu mluvíme a jak vnímáme jeho okolí (rodina, svépomoc, vzájemná sousedská pomoc);
- **časovou perspektivu** (na jak dlouho leták vydáváme, zda popisovaná pomoc odpovídá spíše zvládnání krátkodobému či dlouhodobému atp.).

Obojí je nutné v letáku vyjádřit.

Typy letáků: Základní typy jsou připravovány pro události typu **povodeň, požár, dopravní nehoda, teroristický útok, náhlé úmrtí**, ve dvou rovinách: **příprava na událost a zvládnání jejích důsledků**.

Specifické zaměření letáku: Způsob podání i obsah se mění **podle typu situace a cílové skupiny**. Odráží také **fázi po události** (vycházíme ze situace zasaženého, nikoli jen z času).

Je důležité vytvářet letáky, případně jiné informační formy, také **pro smyslově handicapované lidi** (nevidomí, lidé se sluchovým postižením), **menšiny a cizince** (v cizích jazycích). Informace aktualizovat.

Vhodný sled informací: Po **jasném, stručném a srozumitelném názvu** následuje část, která se zaměřuje na **praktické potřeby zasažených**, dále části, které se týkají **prožívání, možností pomoci a svépomoci** a v závěru **jsou uvedeny kontakty**, kam je možné se obrátit pro další informace a pomoc. Důležitá je dosažitelnost regionálních opor (poradenská linka, občanská poradna). Na konci je uvedeno, kdo leták vydává a žádost o zpětnou reakci včetně kontaktu, kam je možné se s odezvou (včetně stížnosti) obrátit.

Zdroj:

PRACOVNÍ SKUPINA PRO VYTVÁŘENÍ A OVĚŘOVÁNÍ STANDARDŮ PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE PŘI MV – GŘ HZS ČR. *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010. Dostupné také z <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>